

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

3 (46) 2017
ISSN 2411-8745

Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ

ХАБАРШЫСЫ

“ФИЛОЛОГИЯ ҒЫЛЫМДАРЫ” сериясы

© “Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті” Акционерлік қоғамының “Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ Хабаршысы-Известия” ғылыми журналының “Филология ғылымдары” сериясы таралымы, Қазақстан Республикасының Инвестициялар мен даму жөніндегі министрліктің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде тіркелген. Тіркелу куәлігі 10.04.2015 жылғы № 15194-Ж

Бас редактор

Құнанбаева С.С., филология ғылымдарының докторы, профессор,
ҚР ҰҒА-ның академигі, Алматы, Қазақстан

Жауапты редактор

Исмагулова Б.Х., филология ғылымдарының докторы, профессор,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Редакция алқасының мүшелері

Акишина Т., профессор, Оңтүстік Калифорния Университеті,
Лос-Анджелес, АҚШ

Рысалды Қ.Т., филология ғылымдарының докторы, профессор,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Бердичевский А.Л., педагогика ғылымдарының докторы,
Айзенштадта халықаралық экономикалық қатынастар институты,
Айзенштадт, Австрия

Солдатенкова Т., профессор, Лёвен католикалық университеті,
Лёвен, Бельгия

Исабеков С.И., филология ғылымдарының докторы, профессор,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Красных В.В., филология ғылымдарының докторы, профессор,
М.В.Ломоносов атындағы ММУ, Мәскеу, Ресей

Карасик В.И., филология ғылымдарының докторы, профессор,
Волгоград мемлекеттік техникалық университеті, Ресей

Асанова Г.С., PhD, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы,
Қазақстан

РЕЦЕНЗЕНТТЕР

Кульгильдинова Т.А., педагогика ғылымдарының докторы,
профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Есеналиева Ж.Ж., филология ғылымдарының докторы, доцент
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

© Научный журнал “Хабаршысы-Известия” КазУМОиМЯ имени Абылай хана серия “Филологические науки” Акционерного общества “Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана” зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство № 15194-Ж от 10.04.2015 г.

Главный редактор

Кунанбаева С.С., доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, Алматы, Казахстан

Ответственный редактор

Исмагулова Б.Х., доктор филологических наук, профессор КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

Члены редакционной коллегии

Акишина Т., профессор, Университет Южной Калифорнии, Лос-Анджелес, США

Рысалды К.Т., доктор филологических наук, профессор КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

Бердичевский А.Л., доктор педаг. наук, Институт международных экономических связей Айзенштадта, Айзенштадт, Австрия

Солдатенкова Т., профессор, Лёвенский католический университет, Лёвен, Бельгия

Исабеков С.И., доктор филологических наук, профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

Красных В.В., д.ф.н., профессор МГУ им. М.В.Ломоносова, Москва, Россия

Карасик В.И., доктор филологических наук, профессор Волгоградского государственного технического университета, Россия

Асанова Г.С., PhD, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

РЕЦЕНЗЕНТЫ

Кульгильдинова Т.А., доктор педагогических наук, профессор КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

Есеналиева Ж.Ж., доктор филологических наук, доцент КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

© Scientific Journal “Bulletin of Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages”. Series “Philological sciences” of JSC “Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages” is registered in Communication, Informatization and Information Committee of the Ministry on Investment and Development, Republic of Kazakhstan. Certificate N 15194 – G, 10.04.2015.

Executive editor

Salima S. Kunanbayeva

Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Doctor of Philology, Professor, Almaty, Kazakhstan

Responsible editor

Ismagulova B.H., *doctor of philological sciences, professor, Ablai khan KazUILandWL, Almaty, Kazakhstan*

Members of editorial board

Akishina T., *professor, University of Southern California, Los Angeles, USA*

Rysaldy K.T., *doctor of philological sciences, professor, Ablai khan KazUILandWL, Almaty, Kazakhstan*

Berdichevskiy A.L., *doctor of pedagogical sciences, Institute of International Economic Relations named after Aizenshtadt, Aizenshtadt, Austria*

Soldatenkova T., *professor, Leuven Catholic University, Leuven, Belgium*

Isabekov S.I., *doctor of philological sciences, professor, Ablai khan KazUILandWL, Almaty, Kazakhstan*

Krasnykh V.V., *doctor of philological sciences, professor, Moscow State University named after M.V. Lomonosov, Moscow, Russia*

Karasik V.I., *doctor of philological sciences, professor of Volgograd State Technical University, Russia*

Asanova G.S., *PhD, Ablai khan KazUILandWL, Almaty, Kazakhstan*

REVIEWERS

Kulgildinova T.A., *doctor of pedagogical sciences, professor Ablai khan KazUILandWL, Almaty, Kazakhstan*

Esenaliyeva Zh.Zh., *doctor of philological sciences, associate professor, Ablai khan KazUILandWL, Almaty, Kazakhstan*

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

1 Бөлім.

ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Раздел 1.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Part 1.

CURRENT ISSUES OF LINGUISTIC RESEARCH

- Болатқызы А.** Германия саяси дискурсындағы көші-қон мәселесі 7-15
- Джусакинова Ш.К.** Рекламный текст: специфика канала коммуникации и жанровые особенности 15-22
- Жапарқұлова К.Ж.** Француз және қазақ тілдеріндегі «еркелету, жақсы көру, мақтау» және «сөгіс» мәнді сөздер мен сөз тіркестеріндегі мағынаның эмоционалдық компоненті ... 22-27
- Исмагулова Б.Х., Бейсен Г., Саметова Ф.Т.** Аббревиатуры в казахском языке новейшего времени (по материалам СМИ периода независимости) 27-38
- Калиев С.Н.** Концепт «Лондон» как антропоморфный код лингвокультуры в литературно-страноведческом произведении Питера Акройда «Лондон: биография» 38-47
- Курбан Г.А.** Типология жанра медиакритики в медиальном пространстве США 47-53
- Мутянова Ю.Н.** Қазақ және ұйғыр тілдеріндегі «жер» концептісінің фразеологиялық және паремиялық көрінісі 53-62
- Турдиева Д.А.** Оппозиционный анализ в гендерной фразеологии неродственных языков 62-68

2 Бөлім.

АУДАРМАНЫҢ ҚАҒИДА МЕН ТӘЖІРИБЕДЕГІ ЗЕРТТЕУЛЕРІ

Раздел 2.

ИССЛЕДОВАНИЯ В ОБЛАСТИ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ПЕРЕВОДА

Part 2.

RESEARCHES IN THEORY AND PRACTICE OF TRANSLATION

- Oldfield Anna.** Current theories in translation studies:
Lawrence Venuti and translation of “Utopia” 69-78
- Әбенова П.М.** Менасивті сөйлеу актілерін аудару барысындағы
қолданылатын прагматикалық бейімдеу стратегиясы 79-96
- Muratkanova A.M.** The problem of humor translation in political
discourse on the basis of pun expressions 96-101
- Tazhmagambetova D.N.** Lingua-ethnic barrier in mediated
interlingual communication 101-109
- Tairova G.A., Tsoy A.A., Zyryanov V.K.** Linguistic
peculiarities of political discourse translation 110-117
- Shabdiz O.** Individualized approach to teaching a foreign
language: a gate way to keeping students involved 118-124

1 Бөлім.
ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
Раздел 1.
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ
ИССЛЕДОВАНИЙ
Part 1.
CURRENT ISSUES OF LINGUISTIC RESEARCH

THE POLITICAL DISCOURSE OF GERMANY ON MIGRATION ISSUES

Bolatkyzy A.,¹

¹ MA student, specialty «6M020700 –Translation Major» at
Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: 1994_akmaral@mail.ru

The article concerns the issue of migration in Europe, including in Germany. There is given specific examples of how the immigration crisis become one of the main issues nowadays. The study discusses the causes of migration, the current situation and ways of solving them. It has also analyzed the Chancellor of the Federal Republic of Germany Angela Merkel's policy, who has expressed a positive attitude to the refugee crisis. Angela Merkel is considered as a person in the terms of the migration process in Germany. It introduced the concept "migration discourse", which hasn't mentioned in literature before, as one of the types of political discourse. The materials are based on studies in the context of political discourse, migration crisis, the problems of refugees in Germany and the policy of Angela Merkel.

Keywords: political discourse, migration discourse, features of translation, linguistic personality, refugees, the migration crisis.

ӘӨЖ 81'253
МҒТАР 16.31.41

ГЕРМАНИЯ САЯСИ ДИСКУРСЫНДАҒЫ КӨШІ-ҚОН МӘСЕЛЕСІ

Болатқызы А.,¹

¹«6M020700 - Аударма ісі» мамандығының магистранты,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: 1994_akmaral@mail.ru

Мақалада Еуропадағы, соның ішінде Германиядағы көші-қон мәселесі көтеріледі. Миграция үдерісінің қазіргі заманның ең өзекті проблемасына айналып отырғаны нақты мысалдармен дәйектеледі. Зерттеу барысында көші-қон мәселесінің туындау себептері, қазіргі жағдайы және шешімін табу жолдары қарастырылады. Сонымен қатар босқындар дағдарысына оң көзқарас танытқан Германия Федеративтік

Республикасының канцлері Ангела Меркельдің саясатына талдау жүргізіледі. Себебі канцлердің мигранттар мәселесін шешуде ЕО-тан басқа мемлекет басшыларына қарағанда орны ерекше болып табылады. Германиядағы миграциялық үдеріс мәселесі төңірегінде Ангела Меркель жеке тұлға ретінде қарастырылады. Саяси дискурстың бір түрі ретінде, алайда ресми түрде әдебиеттерге енгізілмеген ұғым-көші қон дискурсы қарастырылады. Мақала мәтіні саяси дискурс, көші-қон дағдарысы, Германиядағы босқындар мәселесі, Ангела Меркель саясаты шеңберінде зерттелген еңбектерге негізделіп жазылған.

Тірек сөздер: саяси дискурс, көші-қон дискурсы, аударма ерекшеліктері, тілдік тұлға, босқындар, миграциялық дағдарыс.

Еуропа шеңберінде қазір жан-жақты талқыланып жатқан босқындарға қатысты көші-қон мәселесі бүгінгі күні кәрі құрлықтың ауыр күндерді бастан кешіріп жатқаны ешкімге таңсық емес. Босқындар мәселесі Еуропа үшін ғасыр проблемасына айналып отыр, себебі бұрын сонды құрлық тарихында босқындар ағыны, яғни дәлірек айтқанда босқындар дағдарысы осындай дерлік көріністе болған емес. Бүгінгі таңда Еуропада миграциялық дағдарыстың салқыны тимеген ел жоқ десе де болады. Өздеріне жайлы орын іздеген, материалдық және әлеуметтік жағдайының кішкене болса да тәуірірек болуына себепші болар деген үмітпен келген босқындар саны уақыт өткен сайын ұлғайып барады.

XXI ғасырдағы көші-қон дағдарысы түрлі себептерді, жоғарыда көрсетілгендей, әлеуметтік, экономикалық, саяси, тіпті психологиялық себептерді де қамтиды. Осы арада бұл мәселенің өрши түсуіне түрткі болған негізгі себептерін нақтылай түссек: біріншіден, Сириядағы азаматтық соғыс. Ресми деректерге сүйенсек, бұл елдегі қайғылы жағдайдан кейін қаза болғандар саны 220000 адамға жеткен. Бұл елді тастап, қашуға түрткі болған себептердің бірі. Екіншіден, бұл соғыс Ирак, Ауғанстан, Эритрея, Ливия және т.б. мемлекеттерінде орын алған қақтығыстармен тікелей байланысты. Үшіншіден, Еуропаға шекара асу босқындар үшін тиімді тетікке айналған. Ресми ақпараттар бойынша, бұрын басқа елге өту үшін 5000 \$ – 6000 \$ қажет болса, кейіннен оның мөлшері 2000 \$-3000 \$ сомасына дейін азайған. Төртіншіден, Еуропаның кейбір мемлекеттерінің, әсіресе Германияның босқындарды қабылдауға дайын екендігіне ниет білдіруі, пана іздеген мигранттардың Еуропаға ағылуына айтарлықтай серпін берді [1]. Осылайша, қалыптасқан жағдай Таяу және Орта Шығыс мемлекеттері азаматтарының өз Отанын тастап, Еуропада бас сауғалауға мәжбүрлеуде. БҰҰ-ның ресми деректеріне сүйенетін болсақ, 2015 жылдың басынан бері 3000 жуық босқын Еуропаға теңіз жолы арқылы жеткен. Қазір Сириядан қашқан босқындар Түркия арқылы Сербияға, одан кейін Венгрияға заңсыз өтіп жатыр. Заңсыз мигранттар бағыты: Сирия – Түркия – Грекия – Македония – Сербия – Венгрия. Одан әрі Шенген шеңберіндегі бақуатты мемлекеттер қол созым жерде ғана тұр. Бұл орайда босқындарды қабылдау мәселесінде

Германия көшбасшы болып тұр. Мәселен, 2015 жылдың аяғына қарай 900000 босқын Германияға шекара асқан болса, 2016 жылдың желтоқсан айында тіркелгендер саны 280000-ға жеткен. Олардың көпшілік бөлігі Сирия, Косово, Сербия, Ауғанстан және Ирак мемлекеттерінен келген [2].

Босқындар мәселесі Германияда екі түрлі көңіл-күй тудырды. Оларға түсіністікпен қараушылар да, жек көрушілер де баршылық. Соның ішінде Шығыс Германия тұрғындары сырттан келушілерге оң қабақ танытар емес. Қалыптасқан жағдайға байланысты жүргізілген сауалнамаға сәйкес, немістердің жартысына жуығы мигранттар санын көбейтуді қолдайды. Осы ретте ГФР канцлері Ангела Меркельдің көпшілік алдында "Wir schaffen das!", яғни "Біз мұны еңсере аламыз!" деген сөздерімен босқындарды қабылдау мәселесін ерекше қолдап отырғанын атап өту қажет [3]. Мұндай бастаманың себебі неде? Оның астарында қандай саясат жатыр? деген сияқты сұрақтардың жауабы әлі де іздестірілуде. Осы тұрғыда және берілген мәселе шеңберінде Ангела Меркельді жеке тұлға ретінде қарастыру орынды.

Жалпы **жеке тұлға** ұғымына байланысты психологияда түсініктемелер әртүрлі болып келеді. Оның бір шамасы келесі анықтамаға келіп тіреледі: "**жеке тұлға** дегеніміз табиғат, қоғам және өзін-өзі белсенді меңгеретін және бағытталған түрде түрлендіретін индивидуум" [4]. Ал келесі ұстанымда "**Жеке тұлға**" дегеніміз - ол тұрақты психологиялық сипаттамалар жүйесінде алынған нақты адам. Ондай сипаттамалар қоғамдық байланыс пен қатынастарда көрініс беріп, адамның өзі мен оны қоршаған үшін маңызды орын алалды, оның адамгершілік қылықтарын айқындайды және оның өзіне, ортасы үшін маңызды мәнге ие [5]. Дегенмен толық түсініктеме алу үшін немістің Duden анықтамалық сөздігінде қалай берілгендігін қарастырып көрейік:

Die Person: 1. а) Mensch als Individuum, in seiner spezifischen Eigenart als Träger eines einheitlichen, bewussten Ichs (индивидуум ретінде өзін саналы тұрғыдан «Мен» деп көрсететін ерекше тасымалдаушы адам/тұлға); б) (сирек жағдайда) Persönlichkeit: Mensch hinsichtlich seiner äußeren, körperlichen Eigenschaften (сыртқы және дене бітім ерекшелігі жағынан суреттелген адам); *Figur, Gestalt in der Dichtung oder im Film* (фильм немесе поэзияда берілген сұлба, образ) [6].

Қазақ тілі сөздігінде берілген бұл ұғымның дефинициялары мағынасы жағынан ұқсас. сондықтан неміс тілі түсіндірмесімен шектелдік. Ал оны түп анықтамасы "индивид" немісше "Individuum" сөзінен байқаса болады. Яғни бұл адамның басқа ешкімге ұқсамайтын, қайталанбас индивидуалдығымен ерекшеленетіндігін білдіреді. Ал жеке тұлға ретінде қарастырып отырған ГФР канцлері Ангела Меркельдің

Еуропадағы саяси ахуалды реттеудегі позитивті және негативті көрінісін талқылап көрейік. 2015 жылы британдық “Times” газеті канцлер Ангела Меркельді Жыл адамы атады. Газет мәліметіне сәйкес, Меркель құрмет атағына Еуропадағы тұрақтылықты сақтау мәселесінде орасан зор күш салғаны үшін ие болған. Басылым сондай-ақ канцлердің әсіресе “Ресей президенті Владимир Путинмен Батыс арасындағы шиеленісті келіссөздерді” өткізу кезінде, яғни Ресей мен Қырымның қосылу мәселесіне байланысты үлес қосқаны үшін таңдалғанын атап өтті. “Меркель ханым Шығыс пен Батыс арасындағы қарым-қатынастар Қырғи-қабақ соғысынан кейін ең қауіпті геосаяси дағдарыстың шегінде тұрған уақытта өзін айрықша қайраткер ретінде көрсете білді”, - деп хабарлады “Times” газеті [7]. Ангела Меркельдің жүргізіп отырған миграциялық саясатына қарсы наразылықтардың көбейіп жатқанына қарамастан, канцлер алған бетінен қайтқан емес. “Біз босқындарды басқа да қарапайым адамдар сияқты құшақ жая қарсы алуымыз керек. Менің ойымша, бұл біздің ізгілікті еліміздің негізгі қағидаты”, - деп осы мәселе төңірегінде ой қозғаған болатын. Канцлердің ойы бойынша, қағидаттың негізгі мақсаты қалыптасқан жағдайда қорқыныш пен үрей тудыру емес, керісінше босқындардың мәселелерін мейлінше дұрыс шешу барысында талмай еңбек ету. Сондай-ақ Меркель босқындар ағыны нәтижесінде пайда болған дағдарысты Еуропалық серіктестермен ынтымақтастық арқылы ғана шешуге болатынын атап өтеді. Яғни бұл, Еуропаның сыртқы шекараларын түгел дерлік нығайту және бір мезетте ЕО мемлекеттері арасында босқындарды орналастыру мәселесін бірлесе қарастыруға күш жұмылдыру дегеніміз [8].

Қазіргі таңда билеуші коалиция саясаткерлері, жерге қатысты ұйым өкілдері және Еуропаның басқа өкілеттері шекараның жабылуы, босқындардың тіркелуі, сондай-ақ мигранттардың отбасыларымен қауышуы жөнінде ірілі-ұсақты дау-дамайлар жүргізуде. Соған қарамастан канцлердің мақсаты айқын: ЕО, Шенген және еуро номиналын сақтап қалу [9].

Бүгінгі таңда Германиядағы жағдай көңіл алаңдатарлық екені баршамызға мәлім. Соның ішінде жұмыссыздар мен зейнеткерлер арасындағы жаппай кедейшілік мәселесі ушығып тұр. Осы арада нағыз психологиялық тұрғыдағы проблема туындайды. Сол себепті сайлаушылар үкіметті сынға алуда. Ал көбісі көшіп-қонушыларға оң көзқарас танытпауда. Осы тұрғыда “Меркель феномені” пайда болды. Алғашқы кезеңде, жаппай наразылық фрау бундесканцлериннің (Frau Bundeskanzlerin) танымалдығына, құрметіне әсер ете алмады. Жер сайлауында христиан-демократиялық одағы (CDU) өзінің ұстанымын бекіте түсті. Неге? Өйткені қиын күндері адамдар, өздері

білетін тұлғаны таңдайды және одан жақсылық пен игілік күтеді. Саулаушылардың ойынша, барлық қиындыққа қарамастан, А.Меркель мемлекетті дағдарыстан алып шыға алады және Еуропа, Америка, Ресей арасындағы қарым-қатынастар жақсармаса, жақсы бола қоймайды. Халықтың пайымадуынша, Ангела Меркель - өте тәжірибелі саясаткер. Ол бұл тығырықтан қалай шығу керектігін біледі. Ал жаңа саясаткерлер болса, елді қандай жағдайға алып келетіні белгісіз. Әрине, бұл даулы тезис, бірақ ол өз елінде басымдыққа ие болып отыр" [10]. "Ашық есік" саясаты көшіп-қонушылар үшін көбінесе "адамгершілік императивімен" түсіндіріледі. Басқаша айтқанда, Венгрия, Австрия және "балқан бағытының" басқа да мемлекеттерінде он мыңдаған босқындардың апатты жағдайға шыдамауымен байланысты. Меркель мюнхендік "Sueddeutsche Zeitung" газетіне берген сұхбатында Германияның көші-қон саясатында қателік жібергендігін мойындады. "Біз немістер, өте ұзақ уақыт бойы бұл мәселені көзге ілмей келдік және жалпыеуропалық шешімнің қажеттігі жөніндегі ойды шеттеттік", деп ол атап көрсетеді. Соңға уақытта болған лаңкестікке байланысты канцлер бұл жағдайлардың халық арасында үрей туғызатынын және босқындар арасында қара ниеттілердің болатындығын да атап өтті. Сұхбатта Меркель өзінің "Біз мұны еңсере аламыз!" деген сөздері мұндай резонанс тудыратынын күтпегендігін айтты. Айтылған сөз, атылған оқ демекші, енді канцлер неміс халқын жүз мыңдаған босқындардың интеграциялануынан кейін де "Біз білетін Германия, сол қалпында Германия болып қала береді", - деп тыныштандыруға мәжбүр.

Берлиндік "Welt" баспасөзі "Меркель өзгерген жоқ, Германия өзгерді", - атты тақырыпта мақала жариялаған. Көші-қон мәселесі барлығынан бұрын мемлекетті және оның саясатын анықтайды. Канцлер мен Германия азаматтары арасындағы алшақтық кеңейе түсуде. Нақты ситуация жағдаятында Меркельдің кейбір ұстанымдары қырсықтық болып қабылданады.

"Frankfurter Allgemeine Zeitung" баспасының басшысы Бертольд Колердің ойынша Меркель Германияға "Міндетті орындай аламыз ба, жоқ па", - деген шарт қойды. Алайда ол неміс халқына әлі күнге дейін өзінің көші-қон саясатының дұрыстығын дәлелдей алмады. Еуропаның басқа бөлігі де оның жоспарының жүзеге асырылуына күмәнмен қарайды. dra агенттігінің хабарлауы бойынша, тұрғылықты халықтың 8 % ғана бұл жоспарды қолдаса, қалған 66 % қарсы. Канцлердің рейтингі 1 жыл ішінде 67%-дан 47 %-ға төмендеген.

Австриялық Бостандық партиясының жетекшісі Хайнц-Кристиан Штрахе Германия канцлері Ангела Меркель «Еуропадағы ең қауіпті әйел» деп атаған болатын. Оның айтуы бойынша, "Германия канцлері

Ангела Меркельдің босқындарға қатысты жүргізіп отырған қылмыстық, жауапсыз саясаты Еуропаны тұтқын етеді”. Ғасырлар бойы елдің ең ірі көшкінін бастаған Меркель Еуропаның ең қауіпті әйелі болып табылады, - деді өз сөзінде Штрахе. Саясаткер бұл жағдайдың кәрі құрлыққа төніп тұрған қатер екендігін алға тартты. “Өзге мәдениетті мигранттардың толассыз ағыны біздің әлеуметтік жүйемізге кіріп, азаматтығымызды бұзады” - деді ол [11].

Дегенмен, барлық пікірлер мен көз қарастар миграция мәселесіндегі басымдық неде; артықшылықтарында ма, әлде кемшіліктерінде ме; бұл аймаққа, мемлекетке, қоғамның әртүрлі топтарына және саяси жағдайға байланысы қандай, деген сұрақтармен тығыз байланысты. Көші-қон - қазіргі заманның шындығы екені айқын, сондықтан ол мәселені міндетті түрде шешу керек екені де мәлім. Олай болса, адам құқығы, Конституция баптарын бұрмалаусыз сақтайтын, мықты азаматтық қоғамы бар күшті әлеуметтік мемлекет көші-қон проблемасын да дұрыс шеше алатыны даусыз.

Зерттеу барысында Ангела Меркельдің көші-қон саясатына қарсылық білдірушілердің баршылық екендігін көрдік. Бұл наразылықтардың көбісінің миграцияға да қатысы бар. Канцлер саясатын қатаң сынға алып жүрген саясаткерлердің бірі Германияның Солшыл Партиясының мүшесі, бундестаг депутаты Сара Вагенкнехттің бундестаг алдындағы оқыған баяндамаларын қарастырып көрейік.

1 Кесте - Rede von Sahn Wagenknecht in der Haushaltsdebatte des Bundestages am 23.11.2016 (Сара Вагенкнехттің 23.11.2016 жылғы бундестақтағы халық шаруашылығына қатысты пікір таласынан)

Неміс тілінде	Орыс тіліндегі аудармасы	Қазақ тіліндегі аудармасы
1	2	3
1) Sie erzählen ihnen, die Agenda «2010» habe ein Jobwunder ausgelöst.	Вы рассказываете им, что социальная реформа «2010» принесла много рабочих мест	Сіз оларға «2010» әлеуметтік реформасының көптеген жұмыс орындарын ұсынғандығын айтудасыз.
2) 21 Milliarden Euro weniger als der Durchschnitt der OECD-Staaten gibt Deutschland jährlich für seine Schulen und Universitäten aus. Was für ein Armutszugnis , Frau Merkel	На 21 млрд. евро меньше Германия тратит на свои университеты и школы, чем в среднем тратят страны, состоящие в ОБСЕ. Это же доказательство вашей недееспособности , Госпожа Меркель	Германия ЕҚЫҰ-на мүше мемлекеттерге қарағанда, университеттер мен мектептерге 21 млрд. еуро кем жұмсайды. Бұл сіздің қабілетсіздігіңіздің дәлелі ғой, Меркель ханым.

1 Кесте жалғасы

1	2	3
<p>3) Oder wie erklären Sie es einem Kleinsparer, der sein mühsam Erspartes durch Bankgebühren und Niedrigzinsen wegschmelzen sieht, dass das Vermögen der 500 Reichsten in Deutschland jedes Jahr um 9 bis 10 Prozent steigt und inzwischen den irren Betrag von 723 Milliarden Euro erreicht hat?</p>	<p>Или как Вы хотите объяснить мелкому вкладчику сберегательной кассы, который видит, что с трудом накопленное под банковскими сборами и низкими процентами просто тает, а благосостояние 500 самых богатых людей в Германии ежегодно растет на 9-10 процентов и достигло уже теперь невероятной суммы 723 млрд. евро?</p>	<p>Жинақ қассасының ұсақ салымшысына оның өз маңдай терімен жинаған банктік алымдары мен төмен пайыздардың көз алдында құлдырап жатқандығын қалай түсіндірмекшісіз? Ал Германиядағы ең бай 500 адамның әл-ауқаты жыл сайын 9-10 пайызға өсуде, енді оның сомасы 723 млрд. еуроға дейін жетті. <i>Қазақ тіліне (берілген мақала шеңберінде) аудару авторға тиесілі [12].</i></p>

Берілген үш мәтіндегі белгіленген тілдік бірліктерге көңіл бөлейік: алғашқы **der Jobwunder** (*жұмыс орны*) мәтін негізінде жасалған біріккен сөз және ол окказионализм, екі семантикалық өрісте тұрған жәй сөздердің ерекше үйлесім табуы: *der Job-s,-s* (beliebige Arbeit.durch die man seinen Unterhalt verdient: er hat einen guten Job gefunden (ағылшын тілінен енген кірме сөз, көбінесе жұмыс деген мағынада беріледі); *das Wunder – s* (таңдалыс) а) ausserordentlicher Staunen erregender, den Erfahrungen oder den Naturgesetzen widersprechender Vorgang:es ist ein Wunder geschehen; es war ein Wunder, dass er gerettet wurde. Аударма барысында декомпрессия тәсіліне жүйенеміз, себебі неміс тілі сөзжасам жүйесінде біріккен сөз жасау сұлбасы кең дамыған, алайда ондай мүмкіншілік екі тілде де ақсап тұр, сол себепті оны түсіндіру қажеттілігі туады және мұнда метафорикалық трансформациялау қолданылады. Екінші біріккен сөз **das Armutszeugnis** – *die Armut* (кедейшілік) және *das Zeugnis* (куә, куәлік) бірігіп келесі мағынаны береді: ein Armutszeugnis für jemanden, etwas sein (der Nachweis für jemandes Unvermögen, Unfähigkeit sein); – jemandem, sich, einer Sache mit etwas ein Armutszeugnis ausstellen (jemanden, sich, etwas als unfähig in Bezug auf etwas hinstellen; sein Unvermögen offenbaren). (*Белгілі бір адамның қабілетсіздігі немесе шорқақтығының дәлелі болу,өзінің қабілетсіздігін немесе шорқақтығын,білместігін мойындау*). Бұл жағдайда да нақтылаудың қажеттілігі туып тұр, екіншіден өте шебер жасалған лексема. Ал үшінші лексема **der Kleinsparer** – *klein* (кіші, майда), *der Sparer* (үнемшіл) Sparer kleiner Beträge деген мағынаны білдіреді, яғни (*жинақ қассасының ұсақ салымшысы*). Бұл жағдайда да декомпрессия тәсілін қолдану қажет. Осы

үш тілдік бірліктер көші-қоны дискурсында қолданатын лексикалық-семантикалық өрістің өзегін құрамаса да жақын перифериясында жатыр. Екіншіден, А.Меркелдің жеке тұлғасын жете суреттейтін лексемалар тобына жатады, үшіншіден барлығы дерлік неміс тілі сөздігінің бірден бір жаңа лексика тобын құрайды.

Қорытындалай келе саясаткер тілдік тұлғасының прагматикалық анализіне бағытталған жұмыстар өте көп екендігін айтқымыз келеді (В.И. Ленин мен И.В. Сталиннің мақсат жүйесі (Е.В. Сергеева), Н. Саркози (Т. Аното, А.П. Седых) А. Гитлер (В.В. Макарова), Ж. Ширак (А.П. Седых). Сонымен қатар дискурстың белгілі бір жанрындағы нақты мақсатқа бағытталған еңбектер де бар. Оларға канцлердің позитивті авторепрезентациясы, К. Аденауерден бастап Г. Шредерге дейін, Б.Е. Немцовтың тәубеге келу (Е.В. Мадалиева) жанрындағы оңды авторепрезентациясы, қазіргі заманғы ағылшын тіліндегі авторепрезентация құралдары (А.П. Чернышева), Т. Блэрдың саяси сұхбаттан жалтаруы (И. Иньиго-Мора, К. Делиджорджи) және т.б. Алайда біз қарастырып отырған мәселенің өте өзекті екенін баса айтқымыз келеді, себебі ұсынылған мәселелер тіл жүйесі дамуымен қатар, тілдік көрністің ұдайы өзгеруімен түрленіп тұрады. Сонымен қатар жалпы Германиядағы көші-қон мәселесі әлі де шешімін табар емес, ол өз тұрғысынан тағы да басқа зерттеулерді қажет ететіні айқын [13].

ӘДЕБИЕТ

1 Гасанов Р.М. Миграционный кризис в Европе: причины, последствия, перспективы разрешения // Актуальные проблемы современных международных отношений. – Саратов, 2016.

2 Омар Г. Келімсектер еуропалық құндылықтарға көлеңке түсіре ме?// Түркістан халықаралық саяси-апаталық газеті[Электронды ресурс]. – URL: <http://turkystan.kz> - (дата обращения 12.09.2017).

3 Григорьев Е. Меркель признала ошибки в миграционной политике // Независимая газета. – 2016. – 31.08.

4 Жақыпов С.М. Жалпы психология негіздері: Оқулық. – Алматы: Алла прима, 2012. – 203 б.

5 Жақыпов С.М. Жалпы психологияға кіріспе: Оқу құралы. – Алматы: Қазак университеті, 2007. – 230 б.

6 Müller W. Das Bedeutungswörterbuch. – Berlin: Duden, 2010. – 1151 S.

7 Подвицкий В. Ангела Меркель стала человеком года по версии газеты «Times» // РИА Новости. - 2014. – 26.12.

8 Демидова О. Меркель встала на защиту миграционной политики Германии - Deutsche Welle, 2015. – 12.10.

9 Petzold A. Merkel und ihre volksfeindliche Politik // Stern. - 2016. – 21.01.

10 Кайзер К. Феномен Меркель // Аргументы и факты. Казахстан. – 2017. – 06.06.

11 Австриялық саясаткер Меркельді әлемдегі ең қауіпті әйел деп атады // Устинка Live. - 2016. – 25.10. (дата обращения 12.09.2017).

12 Wagenknecht S. Die Linke: Die Menschen wollen kein Weiter-so mehr [Электронды ресурс]. - URL: <https://www.youtube.com/watch?v=j9d4xOKfgME>

13 Нехорошева А.М. Особенности языковой личности политического лидера Германии Ангелы Меркель // Политическая лингвистика. – Тамбов, 2012.

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС ГЕРМАНИИ ПО ВОПРОСАМ МИГРАЦИИ

Болатқызы А.¹

¹магистрант по специальности «6М020700– Переводческое дело»,
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: 1994_akmaral@mail.ru

В статье поднимается вопрос миграции в Европе, в том числе в Германии. Приводятся конкретные примеры того, как миграционный кризис стал одной из актуальных проблем современности. В ходе исследования рассматриваются причины возникновения миграции, нынешняя ситуация и пути их решения. А также проводится анализ политики канцлера Федеративной Республики Германии Ангелы Меркель, которая проявила положительное отношение к кризису беженцев. Ангела Меркель рассматривается как личность в условиях миграционного процесса в Германии. Пока официально не внесено в литературу понятие «миграционный дискурс» рассматривается как одна из разновидностей политического дискурса. Анализ основывается на исследованиях политического дискурса, в рамках миграционного кризиса, проблемы беженцев в Германии и выступлений Ангелы Меркель как языковой личности.

Ключевые слова: политический дискурс, миграционный дискурс, особенности перевода, языковая личность, беженцы, миграционный кризис.

Статья поступила 07. 09. 2017 г.

ADVERTISEMENT TEXT: SPECIFIC WAYS OF COMMUNICATION AND GENRE PECULIARITIES

Dzhusakinova Sh.K.¹

¹Candidate of Philological Sciences, senior teacher,
the chair of theory of foreign philology, the Faculty of Translation and Philology,
Ablai khan KUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

This article is devoted to define the specific features of an advertisement text. Advertisement text differs the usage of the colloquial speech from the official one. The feature of the advertisement text is refined by its form, not persistent by its content. The transition from official-polite tone to friendly-familiar tone creates the definite expressing, and the usage of not full interrogative sentence adds dynamic to the advertisement text.

Keywords: advertisement text, radioreport, slogan, scetch, the sphere of addressee, radiomonologue, reaction activity of the addressee and the receiver.

УДК 81
МРНТИ 16.21.33

РЕКЛАМНЫЙ ТЕКСТ: СПЕЦИФИКА КАНАЛА КОММУНИКАЦИИ И ЖАНРОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ

Джусакинова Ш.К.¹

¹к.ф.н., ст. преп. кафедры иностранной филологии,
КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

Данная статья посвящена определению специфики рекламного текста. Рекламный текст отличается использованием элементов разговорной речи и делового

стиля. Побуждение выражено перформативным сочетанием: имеем честь предложить, изысканным по форме и весьма мягким, ненавязчивым по содержанию. Заканчивается рекламный текст опять разговорной конструкцией. Переход от официально-вежливой тональности к дружески-фамильярному тону создает определенную экспрессию, а использование неполного вопросительного придает динамичность всему РТ.

Ключевые слова: радиорекламный текст, радиореплика, слоган, скетч, сфера адресата, реакция адресата, радиомонолог, деятельность реакции адресата и получателя.

Радиорекламный текст – это произведение устного рекламно-коммуникативного процесса, обладающее завершенностью, объективированное в виде письменного литературного, обработанного в соответствии с требованиями радиосценария, состоящее из названия и ряда сверхфразовых единств, объединенных различными типами связей: логической, лексической, грамматической, стилистической [1, с.32]. Прагматическая установка этого произведения заключается в формировании позитивного отношения к рекламируемому товару, а конечная цель – в формировании деятельностной реакции получателя [2, с.28 – 29].

М.В. Зарва выделяет монолог как ведущий тип речи для радио: «Монолог – основная языковая стихия большинства радиожанров», однако отмечает и внедрение элементов диалога в монологическую речь: на радио, где речь всегда направлена к собеседнику, где говорящий ставит своей целью воздействие на аудиторию, монолог, строго организованный и последовательный в развитии мыслей, как бы насыщается элементами диалога. Устный характер радиомонолога, его направленность к реальному слушателю, стремление убедить этого слушателя вызывают необходимость использования некоторых диалогических черт» [3, с.64]. По отношению к радиорекламе указанное разногласие, на наш взгляд, должно быть снято в пользу диалога. Реклама изначально обречена на учет интересов целевой аудитории, поэтому даже если в рекламном тексте нет диалоговых единств (реплика – стимул + реплика+ реакция), в ней ощущается диалоговая направленность.

Специалисты отмечают, что специфика слухового восприятия определяет особую значимость двух параметров радиорекламного текста – это его синтаксическая организация и ритмико-интонационная структура. На наш взгляд, к этим двум параметрам следует добавить ещё и звуковой ряд. Каждый из параметров нацелен на выполнение своей специфичной функции.

Рассмотрим это положение на конкретном примере:

Радио НС, 04.03.17 г., в 18.05. На фоне мелодичной музыки мягкий женский голос «Изготовленные по немецкой технологии поливиниловые обои завода «Айгерим». Цены на сорок процентов

ниже зарубежных аналогов. Выберите одежду для своих стен! Обои «Айгерим»! Тел.43-38-08» Перед нами рекламное объявление. Первое предложение выполняет функцию и заголовка, и зачина. В нём обозначены: во-первых, рекламная идея, объект рекламы – обои, во-вторых, рекламная идея, суть которой в том, что предлагаются моющиеся обои отечественного производства высокого качества. Акцентируется внимание на трёх аспектах: поливиниловые обои – новейший вид обоев, предназначенный для длительного использования (их можно мыть). Немецкая технология – высокое качество, поэтому в сознании казахстанцев понятие «немецкое» ассоциируется с понятиями «высокое качество», «добротное исполненное». Завод «Айгерим» – указание на отечественное производство, что передаёт дополнительный мотив – поддержка отечественного производителя.

Использование номинативного типа односоставного предложения преследует цель эксплицировать семантику бытийности, дополненную оттенком реальности. Следующее предложение, являющееся двусоставным, продолжает развивать рекламную идею, выдвигая на первый план преимущества отечественного товара: при одинаковом качестве цена отечественных обоев на сорок процентов ниже. Развитие рекламной идеи осуществляется использованием сочетания «зарубежные аналоги», т.е. товары отечественного производства и импортные товары являются аналогами, соответствуют друг другу по качеству, но вводится уточнение – существенное различие в цене. Прагматической функцией служит и использование конкретной цифры – сорок процентов, ибо конкретные числа всегда являются для слушателя/читателя свидетельством достоверности.

Следующее предположение построено на метафорическом переосмыслении: обои для стен – одежда для человека и создаёт подтекст «как человеку необходимо периодически обновлять одежду, так и для стен периодически нужны новые обои». Использование местоимения «свои» преследует цель включить понятие «стены», следовательно, и «обоев», в личную сферу адресата. Форма повелительного наклонения глагола-сказуемого «выбери» в метафорическом контексте теряет оттенок директивности и приобретает семантику пожелания. Форма неопределённо-личного предложения позволяет отнести это пожелание как к конкретному адресату, так и ко всем слушателям.

Итак, синтаксическая спаянность структурных частей рекламного текста обеспечивает активное развитие рекламной идеи. Синтаксические конструкции реализуют задачи привлечения внимания и возбуждения деятельностной реакции адресата.

Второй параметр – ритмико-интонационная структура текста –

имеет особо важную значимость для звучащего текста, иной раз этот параметр перекрывает действие лексико-синтаксических средств. А.М. Пешковский подчёркивает роль интонации в речи: «Стоит только вспомнить обилие восклицательных высказываний в нашей повседневной речи и их интонационное, особенно тембровое (а тембр, конечно, тоже часть интонации) многообразие, чтобы признать, что чувства наши мы выражаем не столько словами, сколько интонацией» [4, с. 48-64]. Здесь, конечно, речь идет не только об эмоциях, но и об интонации, что напрямую связано с прагматикой.

В казахстанских радиорекламных объявлениях активно используются для привлечения и удержания внимания аудитории и такие приёмы, как усиление и ослабление силы звука. Ускорение и замедление речи, паузы в неожиданных местах, необъяснимых с точки зрения грамматической структуры текста.

В целом, ритмико-интонационная структура радиорекламного текста выполняет функцию привлечения внимания слушателя, выделения, подчеркивания рекламной идеи, функции запоминания её.

Звуковой ряд, усиливая воздействие синтаксической организации и ритмико-интонационной структуры, выполняет такие функции, как создание эмоционального фона восприятия, подчеркивания, выделения наиболее значимой информации. Так, например, рекламный текст, посвящённый ресторану «Томирис», читается на фоне литиевой? (Льющейся?) восточной музыки, призванной дополнить содержание вербального текста о «Томирис» как ресторане восточной кухни (звезда востока, танец живота), («Европа плюс Казахстан», 7.02.2016).

Радиорекламный текст, посвящённый лапше «Веста», читается на фоне ритмической музыки мужским голосом высокого тембра, что подчёркивает динамичный характер самой рекламы: «Долой второсортные продукты! Мы выбираем лучшее качество! Новая лапша «Веста»! Лапша быстрого приготовления Веста! Сделано в Казахстане». Здесь звуковой ряд коррелирует с синтаксической организацией и ритмико-интонационной структурой РТ. Звуковой ряд неизбежно порождает у слушателя зрительный, а иногда осязательный образ. Роль просодической информации в радиорекламе велика: точный звуковой сигнал способен вызвать ассоциативные образы. Например, энергичный молодой мужской голос, оживляя звуковую память, создает образ молодого, подвижного человека, т.е. человек, воспринимая звук, обязательно при этом восстанавливает образ объекта, (Субъекта?) его излагающего.

В. Вундт отмечает существование естественной звуковой метафоры в речи, объясняющееся переходом представления в чувственный образ,

аналогичный тому, который свойствен обозначаемой тем же названием фигуре речи [5, с.61]. Диктор, читая текст, неосознанно выстраивает свою дыхательную и интонационную кривую и создаёт некий подтекст. Это подтекст может поддержать вербально выраженную информацию, а может и вступить с ней в антогонизм. В любом случае это окажет влияние на слушателя, либо ещё сильнее убедив его, либо, наоборот, заставив переосмыслить полученное сообщение [6, с. 127].

Роль двух последних параметров – ритмико-интонационной структуры и звукового ряда – возрастает в радиорекламах, нацеленных на молодёжную аудиторию. Так, рекламный текст, посвящённый аквапарку (Авторадио, 03.04.16.), конечно же, рассчитан на восприятие молодых слушателей, поэтому он идёт на фоне музыки, имитирующей стремительность движения, шум падающей воды и радостные крики.

«Особенность слухового канала восприятия состоит в том, что основным средством воздействия является – звучащее слово, синхронность восприятия текста в момент его произнесения, массовость и в то же время намеренность» [7, с. 13].

Проведённые Э. И. Стояновой сравнения радиорекламы выявили некоторые отличия текста радиорекламы. Это – большая активность эмоционально окрашенных фразеологических единиц, что отражает ориентацию на устное восприятие информации, которое располагает особыми средствами передачи информации, рассчитанными на воображение, домысел слушателя: это изменение тона и силы звука, интонация, выражающая отношение к излагаемым фактам. В радиорекламе значительно сужается содержание сообщения.

Указанные особенности – введение эмоционально-риторических элементов и сужение содержания, вызванные задачей воздействия на слушателя в ситуации неподготовленного общения, Э. И. Стоянова считает типологической чертой радиорекламного текста, которая в разных жанрах радиорекламы прослеживается в разной степени: менее в радиорекламном комментарии, более – в радиорекламном слогане.

Каждый из жанров радиорекламы имеет свои особенности. Так, жанр радиointerview используется для рекламы новых товаров, для раскрытия достоинств из сферы применения новых услуг и товаров. Здесь очень высока доля информативности. *Слоган* – ритмически построенная короткая фраза (иногда две фразы), выражающая законченную мысль. Воздействие слогана на потребителя осуществляется не за счёт рациональных аргументов, а за счёт оригинальной формулировки, наличия лёгкой иронии, иногда рифмы и ритма. Например: *Внедорожник* – это машина, которая буксует там, куда другие машины не доходят (Авторадио, апрель, 2008 г.);

Скетч – короткая сценка, построенная в форме диалога между двумя лицами, которые обсуждают достоинства какого-то товара или услуги. Персонажи скетча разнятся степенью осведомлённости. Они выступают в конкретных социальных ролях, которые неизбежно выполняет любой человек: родители-дети, коллеги по работе, соседи по дому и т.д. Рекламуемый товар может быть и традиционным, и новым. Суть рекламной идеи в скетче состоит в том, что рекламируемая услуга или товар преподносится как разрешение той или иной конфликтной ситуации.

Особенностью языка скетча следует считать максимальное использование элементов разговорной речи. Вербальный текст создан с использованием элементов разговорной речи. Это обращение «Дамочки» вместо «Дамы», создающее эффект непосредственного спонтанного общения.

Экспрессия, высокий эмоциональный фон рекламного текста передаются как оценочными прилагательными (*вкусная кухня, уютный интерьер, высший уровень обслуживания, незабываемый праздник*), так и конструкцией (*это не только..., но и...*). Побуждение передаётся глаголами: *сделайте, приходите*. Национальный колорит создаётся звуковым рядом: текст проговаривается с еврейским акцентом, реклама звучит на фоне еврейской музыки.

Отличие рекламного объявления от других видов рекламного текста в устойчивости структуры и близости к деловым отношениям. Эксплицитно выражая информацию, рекламное объявление имплицитно выражает побуждение. Функция является значимой в силу восприятия её во фрейме «предложение товаров и услуг».

В следующем рекламном объявлении первое предложение не только указывает на потребность, но и на адресата: *«У тебя есть машина, и ты её любишь? Значит, у тебя есть повод заглянуть в автосервис «Авто-Альянс». Автосервис «Авто-Альянс» обслуживает машины как российского, так и зарубежного производства. Спектр наших услуг включает: ремонт ходовой, геометрию, вулканизацию, замену масла и многое другое. Все работы мы выполняем на итальянском оборудовании. Кроме того, мы имеем честь предложить Вам очень выгодные дисконтные карты на бесплатный шиномонтаж, балансировку колёс.»*

Этот РТ отличает использование элементов разговорной речи и делового стиля. Так, первое предложение является формально-вопросительным, призванным очертить круг аудитории, для которой предназначена информация. Использование форм 2-го лица единственного числа создает эффект непосредственного обращения, прямого разговора с каждым в отдельности. Далее следует информация

о фирме «Авто-Альянс»: спектр услуг, характер оборудования, виды скидок, местонахождение. Побуждение выражено перформативным сочетанием: имеем честь предложить, изысканным по форме и весьма мягким, ненавязчивым по содержанию. Заканчивается рекламный текст опять разговорной конструкцией – «Я там был и я доволен! А Вы?» Переход от официально-вежливой тональности к дружески-фамильярному тону создает определенную экспрессию, а использование неполного вопросительного придает динамичность всему РТ. В радиорекламе жанр рекламного объявления очень часто совмещён с рекламной информацией. Это наблюдается в радиорекламных объявлениях, фирм, компании.

Радиореклама имеет в своем распоряжении такие возможности, как синтаксическая организация, ритмико-интонационная организация текста. Звуковой ряд информации, эффективное использование который создаёт высокий эмоциональный фон, определяет ситуацию общения, целевую аудиторию, что в итоге способствует достижению конечной цели РТ – вызвать деятельностную реакцию потребителя.

Проведенный анализ показывает, что рекламный текст – это особый вид текста массовой коммуникации с высокой степенью прагматической отмеченности. Рекламный текст создается в результате определённого социального заказа, что и определяет выбор языковых средств. Рекламный текст – это побуждение объекта речевого воздействия к совершению последующей посткоммуникативной деятельности или формирование готовности (установки) к ней.

ЛИТЕРАТУРА

1 Асанбаева С.А. Рекламный текст в СМИ Республики Казахстан: автореф. дисс. канд. филол. наук – Алматы: КазНУ им. аль-Фараби, 1999. – С. 32.

2 Стоянова Э.О. Текстовые факторы зффективности радиорекламного воздействия: автореф. дисс. ... канд. филол.наук. – Киев,1994. – С. 28 – 29.

3 Зарва М.В. Некоторые особенности языка радио как вида массовой коммуникации. – М.: МГУ, 2009. – С. 48 – 64.

4 Стоянова Э.О. Текстовые факторы эфффективности радиорекламного воздействия: дисс. ...канд. филол. наук. – Киев, 1994. – С. 47 – 54.

5 Вундт В.К. К вопросу о происхождении языка. Звукоподражания и звуковая метафора // Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании. – Л., 2010. – С. 61.

6 Сомова Е.Г. Звуковая метафора в радиодискурсе // Русский язык на рубеже тысячелетий: Матер. всеросс. конф. – Т. 2. Динамика синхронии. Описание русского языка как этнокультурного феномена. Язык художественной литературы. – СПб: Филологический факультет СПбГУ, 2002. – С. 127 – 132.

7 Dijk. T.A., van Text and Context Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse. – 1 – N.Y.: Longman Linguistic Library, 1989. – P. 261.

8 Лукина Т.Г. Прагматический аспект просодии устного текста (на материале английской радиорекламы): автореф. дисс. ...канд. филол. наук. – Одесса, 2004. – С. 13.

ЖАРНАМАЛЫҚ МӘТІН: КОММУНИКАТИВТІ ҚОЛДАНЫЛУ ЖОЛДАРЫ МЕН ЖАНРЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Джусакинова Ш.К.¹

¹ф.ғ. к., Абылай хан ат. ҚазХҚжӘТУ шетел филология кафедрасының аға оқытушысы, Алматы, Қазақстан

Аталған мақала жарнамалық мәтіннің ерекше құбылысын анықтауға бағытталған. Жарнамалық мәтін өзінің формасы және мазмұны жағынан басқа мәтіндерден тыңдауға жағымдылығымен ерекшеленеді.

Жарнамалық мәтін ауызекі сөйлеу тіл стилі мен іс-қағаз стилін ажыратады. Жарнамалық мәтінде сыпайылық міндетті дауыстан достық қарым-қатынастық әңгімеге ауысуда белгілі бір эмоцияның қолданысы да байқалады. Ал толық емес формадағы сұраулы сөйлемдер жарнамалық мәтінге ерекше үн береді.

Тірек сөздер: радиожанрлық мәтін, радиожауап, слоган, скетч, тыңдаушының қолданысы, тыңдаушының әрекеті, радиомонолог, тыңдаушы мен қабылдаушының әрекет тәсілі.

Статья поступила 28.08.2017 г.

EMOTIONAL COMPONENT WORDS AND THE PHRASE “CHERISH, LOVE, APPROVE” AND “SCOLDING” IN FRENCH AND KAZAKH LANGUAGES

Zhaparkulova K.Zh.¹

¹chair of Practice of Speech foreign philology,
Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: kenjekey707@mail.ru

In this article the author examines the importance of the emotional components of words and phrases that include the following verbs: “cherish, love, approve” and “reprimand” on the material of French and Kazakh languages. The given article identifies the concept of “emotion” and considers types of emotions.

Keywords: Emotion, emotional components, cherish, love, approve, reprimand, french and kazakh languages.

УДК 81

МҒТАР 16.21.51

ФРАНЦУЗ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ТІЛДЕРІНДЕГІ «ЕРКЕЛЕТУ, ЖАҚСЫ КӨРУ, МАҚТАУ» ЖӘНЕ «СӨГІС» МӘНДІ СӨЗДЕР МЕН СӨЗ ТІРКЕСТЕРІНДЕГІ МАҒЫНАНЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ КОМПОНЕНТІ

Жапарқұлова К.Ж.¹

¹филология ғылымының кандидаты, шетел филологиясының сөйлеу практикасы кафедрасының аға оқытушысы, ҚазХҚ және ӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: kenjekey707@mail.ru

Бұл мақалада француз және қазақ тілдеріндегі «еркелету, жақсы көру, мақтау» және, «сөгіс» мәнді сөздер мен сөз тіркестеріндегі эмоционалды компоненті қарастырылады. Сонымен қатар эмоция ұғымына анықтамалар беріліп, оның түрлері туралы айтылады.

Тірек сөздер: эмоция, сөз тіркестері, реакция, экспрессия, мақтау, мадақтау, одағай, тілдік бірліктер, балағаттау, реакция, компонент, индивид.

Тілдік бірліктерді мағыналық құрылымын интегральды тәсілмен қарастырғанда мағынаның макрокомпоненті бөлініп шығады. Бұл тәсіл әр түрлі контексте көрінетін барлық семантикалық белгілерді анықтауға мүмкіндік туғызады.

Француз және қазақ тілдеріндегі мақтау, мадақтау және сөгістердің субъективтік-модальдық мағынасы бар, олар айтылған сөзге немесе іс-әрекетке аффективтік қатынасы білдіреді. И.В. Арнольд және И.А. Стернин коннотацияның эмоционалдық компонентінің статусын (бағалау, стилистикалық, экспрессивтік компоненттерді де) анықтады: «эти компоненты значения носят общезыковой характер и объективированы говорящим коллективом» [1, 65 б.].

Эмоционалдық компонентке И.А.Стерниннің берген анықтамасы толық түсінікті емес екендігін атап айтқан жөн. Ол эмоционалдық компонентті бағалау компонентінің шеңберінде қарастырады және екеуінің ара жігін толық, анық ажыратпайды. Бұл туралы И.А.Стерниннің зерттеу жұмысында берілген эмоционалдық және бағалау пометалар дәлелдейді: *«Эмоциональный компонент коннотации: презрительное, положительное, ироническое, бранное, шутливое, ласковое, пренебрежительное, иронически-шутливое, унижительное. Оценочный компонент коннотации: неодобрительное, нейтральное, положительное»*. Бұл жерде эмоционалдық компонентпен бағалау компонентінің пометалары араласып кеткені түсінікті. Сондықтан эмоционалдық компонентпен бағалау компонентінің ара жігін ашу үшін **эмоция** ұғымына тоқталған жөн.

Эмоция ұғымы туралы көптеген анықтамалар бар, солардың ішінде К.К.Платонованың берген анықтамасы, біздің ойымызша, өте анық, айқын:

«Эмоции отражают не предметы и явления реального мира, - говорит он, - а объективные отношения, в которых эти предметы и явления находятся к потребностям человека, а также эмоции вызывают в сознании не образ предмета или явления, а переживание». Міне осылай, эмоция құбылысты немесе оның қасиеттерін бейнелемейді, оның индивид үшін мәнін білдіреді. Индивид құбылысқа өз қажетіне байланысты көзқарасын білдіреді. Реакция жағымды және жағымсыз болады. Индивидтің қажет етушілігімен заттың шын болмысының сәйкес келуі басқаша айтқанда, зат, құбылыс адамның қалағанындай болса, көңілінен шықса, онда адамда жағымды эмоционалдық реакция пайда болады. Ал керісінше, адамның қалауымен, қажет етушілігімен заттың шын болмысы сай келмесе, онда адамда жағымсыз эмоционалдық реакция болады. Бұл эмоционалдық реакцияның екеуі де тілде көрініс

табады: Мысалы: *Oh, merde! Ah, mon Dieu! Quel (le) toupet (impertinence)! Шайтан алғыр! Бұл неткен жауыздық!* Бұл мысалдар зат, құбылыс, болған оқиға адамның көңілінен шықпағандықты білдіреді және адамдағы жағымсыз эмоционалды реакцияны көрсетеді. Сөз немесе оның варианты кез-келген эмоция немесе сезімді бейнелегенде ғана эмоционалдық компонентке ие болады. Эмоция дегеніміз – уақытша әсерленушілік. Мәселен, қуаныш, реніш, сүйінушілік, ашу – ыза, таң қалу. Ал сезім дегеніміз - эмоцияға қарағанда тұрақты қатынас: махаббат, сыйлау, өшпенділік, жек көрушілік және тағы басқа.

Эмоцияның негізгі таза белгілері – одағай болып табылады. Одағайлар лексиканың айтарлықтай ерекше қабатын құрайды. Оларда заттық-логикалық мән болмайды. Одағайларда эмоционалдық лексиканың өзіне тән барлық типтік белгілері жинақталған:

1. Синтаксистік факультативтік, басқаша айтқанда, сөйлемнің құрамынан одағайды алып тастауға болады, одан сөйлемнің эмоциональдық реңі бұзылмайды.

2. Одағай басқа сөйлем мүшелерімен синтаксистік байланыста болмайды.

3. Семантикалық иррадиция, басқаша айтқанда бір эмоциональдық сөз сөйлем құрамында болса, ол бүтіндей бір сөйлемге, айтылған пікірге эмоциональдық реңк береді. Эмоционалдық компонент заттық-логикалық мән негізінде қалыптасады. Эмоционалдық компонент те заттық-логикалық мәнді ығыстырып немесе оны айтарлықтай өзгерте алады. «Алтын мен үй жануары, қойдың төлі – «қозы» мен түйе төлі – «ботаның» айырмашылықтары өте көп, ортақ қасиеттері жоқ. Бірақ осы «алтын, қозы, бота» сөздері ауыспалы мағынада қолданғанда бір-біріне өте жақын синонимдер бола алады.

И.А. Стернин эмоциямен байланысты тілдік бірліктер 2 түрлі топқа бөлінеді деген пікір айтады:

1. Тілдік бірліктер эмоцияны көрсетеді, бейнелейді немесе сол туралы хабар береді, бірақ оны толық жеткізбейді және жауап эмоциясын туғызбайды.

2. Тілдік бірліктер эмоцияны бейнелеп қана қоймайды, сонымен қатар эмоцияны жеткізеді және жауап эмоциясын туғызады. Біздің ойымызша, эмоционалдық функцияны тілдік бірліктің бірінші тобы ғана толық атқарады, себебі тілдік бірліктің бірінші тобы тілдік және тілдік емес әрекетте индивидтің реакциясын бейнелейді: *Ух ты, Ну и ну! Ойтырмай! Пах!* және эмоцияны білдіретін сөздер. Инициативті-әсерлендіру бірліктерінің ішінде маңызды орын алатындардың бірі балағат, сөгіс сөздер мен сөз тіркестер. Балағат, сөгіс сөздер мен сөз тіркестердің статусы әлі анық айқындалмаған. Әдетте оларды эмоционалды және экспрессивті лексикаға жатқызады. Е.Ф. Петрищева

осындай балағат, сөгіс сөздер мен сөз тіркестерді зерттей келе оларды балағат және балағат емес және жек көрушілік мәніндегі, кемсітушілік, менсінбеушілік, эмоционалды жақтырмаушылық, ұнатпаушылық мәніндегі лексика деп бөледі. Балағат, сөгіс сөздер мен сөз тіркестерді бұндай топтарға бөліп қарастыруға эмоционалды жағдай және эмоционалды қатынас негіз болады [4, 137 б.]

У.А. Ортони, Дж. Клоур және А. Коллинз эмоцияны болған оқиғаға, іс-әрекет агентіне және объектіге реакция ретінде қарастырады. Реакция табиғаты эмоцияны туғызатын жағдайды қабылдау тәсілімен анықталады.

Лингвистер эмоцияны үш түрлі үлкен топқа бөледі:

- оқиғаға реакция
- іс-әрекет агентіне реакция
- объектіге реакция

Оқиғаға және агенттің іс-әрекетіне берілген баға рационалды баға деп аталады. Ал соған қарым-қатынас бағасы эмоционалды баға деп есептелінеді [8, 314 б.]

А.А. Миллер экспрессияның мынандай түрлерін енгізген:

- аутоэкспрессия (экспрессия үшін экспрессия)
- пезоративтік экспрессия (кемсітушілік, жақтырмаушылық, жек көрушілік экспрессиясы)
- вульгарлық экспрессия (әдепсіздік экспрессиясы) [2, 35 б.]

Е.Ф. Петрищева ұсынған балағат, сөгіс сөздер мен сөз тіркестерінің түрлерінің функционалды қасиеттері бар. Осы ұғымды толық анықтау үшін балағат сөзінің анықтамасына тоқталып өтейік:

Балағат 3 түрлі функционалды ұғымнан тұрады:

1. Сөгіс

2. Балағат

3. Инвектив (fr: invectivs, paroles violentes, injure sadressees a quelqu'un).

Атап айтар бір жәйт, балағат сөздер және жек көрушілік мәніндегі лексика сөйлемде белгілі бір синтаксистік құрылым арқылы беріледі (әсіресе номинативтік), ал балағат емес лексика қосымшада қыстырма сөздер, қосымша құрылымдармен беріледі.

Шылаулар: орыс тілінде: *каков (а), Ну, А еше, Ай да*; қазақ тілінде: *Ой, не деген, қандай, өй*, т.б. француз тілінде: *Ah, oh, ben, oh - lala* etc.

Шылаулар балағат сөздерді енгізуші конструктивті элемент болғандықтан, А.Н. Васильеваның айтуынша, фразаның жалпы синтаксистік мағынасына ие болады [3, 215 б.] Кейбір балағат, сөгіс сөздер мен сөз тіркестер адамың жағымды және жағымсыз эмоционалды реакциясын білдірсе, кейбіреулерінде мағынаның бағалау компоненті көрініс табады. Жоғарыда айтқанымыздай, М.Қ. Қармысова балағат сөз формулаларын төмендегідей түрлерге бөледі.

1. РФ-сөгіс

2. РФ-балағат

3. РФ-инвективтер [7, 102 б.]

Бұл түрлердің ең басты дифференциальдық белгісі – адресация. РФ-сөгісте ешқандай адресат болмайды, яғни белгілі біреуге бағытталып айтылмайды (шайтан алғыр, атаңа лағынет, т.б.) РФ-балағат жанама бағытталып айтылады. Француз лингвисті М.Терон балағат туралы былай дейді: «балағат сөздердің алдында артикльдер (*le la les*) немесе лептік сөз есімдер (*quel, quelle*) тұрады және олар жарнама түрде айтылады». Француз тілінде: *Quel salaud! Le trique! Quel culot! Quel cochon!* [6, 89 б.]

Қазақ тілінде: *Неткен бассыздық! Қандай қатыгездік! Неткен опасыздық!*

Ал РФ-инвективтер белгілі бір адамға бағытталып айтылады және олар айтқан адамның ойын анық жеткізеді, басқаша айтқанда, сөйлеушінің тыңда шыға деген көзқарасын, оған берген бағасын білдіреді: *Неткен санасыздық! Өй, оңбаған неме!* Француз тілінде: *Salaud que tu es! Et vous un mal appris!*

Goujat que vous etes! Les plus plus effrontes, c`est vous!

РФ-ның осы топтары коннотативтік мағынаның құрамы бойынша, коннотативтік таңбалаумен, коннотацияның қарқындылығын анықтайтын коннотативтік таңбаланумен ерекшеленеді. РФ-сөгіс ауыз екі сөйлеудің *қиқым-сиқымы* болып есептелінеді. Ол сипаттау қызметін атқарады. Оларда стилистикалық таңбалану өте айқын бейнеленеді және олар сөйлеуші туралы әлеуметтік ақпарат бере алады (сөйлеушінің мәдени деңгейі, әлеуметтік жағдайы, шыққан ортасы т.б.) РФ-балағат әр түрлі жағдайға тән эмоцияларды айқын көрсетеді: ашулану, қанағаттанбау, наразылық, немесе қуаныш, қанағаттану, ризашылық т.б. РФ-инвективтер өте кең стилистикалық диапазонда айқын бейнеленген прагматикалық та таңбалануды көрсетеді. Сөгіс, балағат сөздер мен сөз тіркестердің эмоциональдық қызметі: олар индивидтің қоршаған ортаны, басқа адамдардың іс-әрекетін қабылдауын бейнелейді. Шындық болмысты қабылдауы, оған деген индивидтің көзқарас *жағымды, жағымсыз және нольдік* болады. Сондықтан жағымды, жағымсыз, нольдік таңбалар (пометалар)-эмоциональдық таңбалар болып табылады. РФ-балағатта бірінші орында эмоциональдық коннотация тұрады. Стилистикалық жағынан сөздер көтеріңкі, жоғары болуы мүмкін (*Қандай оңбағандық! Не деген оңбағандық!*) және нейтральды (*Неткен арсыздық! Қандай бетпақтық десеңізші!*) және пейоративтік (кемсіту, төмендету) стилі де болуы мүмкін.

Эмоционалды компонентке тек қана *жағымды* және *нейтральды* таңбалар (пометалар) жатады. Ал басқалары бағалау компонентінің құрамына енеді.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Стернин И.А. Структурно-семантические особенности и национальная специфика английских поговорок: автореф. дис. ...канд.филол.наук. – М., 1981.
- 2 Миллер А.А. Сравнительная типология французского и русского языка. – М., 1983.
- 3 Васильева А.Н. Проблемы фразеологии. – М., 1964.
- 4 Петрищева Е.Ф. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. – М., 1947.
- 5 Maurice Maloux. Dictionnaire des proverbes, sentences et maximes. – 1998.
- 6 Pierre Ripert Dictionnaire des dictons. Proverbes et maximes Maxi- livre-profrance pour le presente edition. – 1968.
- 7 Кармысова М.К. Разговорные формулы русского и французского языка: дисс. ... канд. филол. наук. – М., 1989.
- 8 Ортони А., Клоур Дж., Коллинз А. Когнитивная структура эмоций // Язык и интеллект. // Сб. пер. с англ. и нем. Ст. В.В. Петрова. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1996.

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ КОМПОНЕНТ СЛОВ И СЛОВСОЧЕТАНИЙ «ЛЕЛЕЯТЬ, ЛЮБИТЬ, ОДОБРЯТЬ» И «БРАНИТЬ» ВО ФРАНЦУЗСКОМ И КАЗАХСКОМ ЯЗЫКАХ

Жапаркулова К.Ж.¹

¹кандидат филол. наук, ст. преп. кафедры практики речи иностр. филологии
КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Қазақстан
e-mail: kenjekey707@mail.ru

В данной статье рассматривается значение эмоциональных компонентов слов и словосочетаний: «лелеять, любить, одобрять» и «бранить» на материале французского и казахского языков. Автор данной статьи дает определение понятию «эмоция» и рассматривает виды эмоций.

Ключевые слова: эмоция, словосочетание, реакция, экспрессия, хвалить, поощрять, междометие, языковые единицы, бранить, компонент, индивид.

Статья поступила 28.08.2017 г.

ABBREVIATIONS IN MODERN KAZAKH LANGUAGE (BASED ON MASS MEDIA MATERIALS PUBLISHED IN THE PERIOD OF INDEPENDENCE)

Ismagulova B.H.¹, Beysen G.², Sametova F.T.³

¹Doctor of Philology, professor, Department of Translation and philology
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan, e-mail: ismagulova.b@mail.ru

²Master of Philological sciences, lecturer in SISU, Shanghai, China, gulzy0930@126.com

³Candidate of Philology, professor, Academy Kainar, Almaty, Kazakhstan, 180710@mail.ru

Neologism, neology, borrowing, calquing, productivity, word-formation models, lexical tumors, dynamics of vocabulary, modern Kazakh literary language.

Keywords: In the modern stage of contemporary literary Kazakh language development it is observed tendency of complex names` increasing, which objectively determine to minimize phrases even with the spread of new opinions about changes in society. This article is intended to analyze reasons and circumstances in which abbreviations occur, as it gives

information about trend of abbreviation development. Authors examine intralinguistic and extralinguistic factors of creating and functioning of abbreviations.

УДК 81'373.43

МРНТИ 16.21.47

АББРЕВИАТУРЫ В КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ НОВЕЙШЕГО ВРЕМЕНИ (по материалам СМИ периода независимости)

Исмагулова Б.Х.¹, Бейсен Г.², Саметова Ф.Т.³

¹ д.ф.н., проф. кафедры устного профессионального перевода казахского, русского языков КазУМОиМЯ им. Абылай хана

² магистр филологии, ст. преп. Шанхайского университета мировых языков, Шанхай, КНР

³ к.ф.н., профессор кафедры языков и журналистики академии Кайнар,
Алматы, Казахстан

На современном этапе развития казахского литературного языка наблюдается тенденция к росту числа сложносокращенных наименований, детерминируемая объективно существующим стремлением к экономии речевых средств при небывалом потоке новых реалий, оценок, мнений о происходящих в обществе переменмах. В статье проводится анализ причин и условий образования аббревиатур, так как это позволяет определить возможности аббревиации и вероятные тенденции ее развития. Авторы рассматривают внутрилингвистические и экстралингвистические факторы появления и функционирования аббревиатур.

Ключевые слова: неологизм, неология, аббревиатура, заимствование, калькирование, продуктивность, словообразовательные модели, лексическое новообразование, динамика лексики, современный казахский литературный язык.

Среди массива новых слов, извлеченных из газет на казахском языке периода независимости, особое место занимают сложносокращенные слова. Это дает возможность утверждать, что современный период развития казахского литературного языка отличается заметной тенденцией к широкому использованию сложносокращенных слов: «Еліміз тәуелсіздігін алып, қазақ тілі мемлекеттік тіл мәртебесін иеленген соңғы жиырма жылдан астам уақыт ішінде де тілімізде көптеген қысқарған атаулар пайда болды. Ондай атаулардың АҚ, БАҚ, ЖАҚ, ҚР, ТМД, ҚазМұнайГаз, Қазтелеком сияқты бірқатары қазір тілімізде орнығып, кеңінен қолданылып жүр» [1, с. 6]. И эта тенденция к широкому использованию сокращенных лексических единиц, как отмечают исследователи, вполне отчетливо проявляется в последнее время во многих языках. Аббревиатуры прочно вошли в современные языки, и количество их чрезвычайно велико, они составляют определенную часть словарного состава. Следует отметить, что сначала они появляются, как правило, в письменной речи, затем могут перейти в устную, как например, МАИ (государственная автоинспекция), ҰБТ (Единое национальное тестирование), АЕК (месячный расчетный показатель) и др., и проникают они почти во все слои лексики. Возникнув в современном языке, аббревиатуры составляют довольно значительную часть его словарного состава, применяются в письменной

и устной речи. В то же время рождение новых аббревиатур приводит к активизации способа словообразования, результатом которого они являются, то есть аббревиации. И сегодня аббревиация как способ словопроизводства, приводящий к созданию сложносокращенных слов, наиболее полно отвечает прагматическим установкам современной коммуникации. Поэтому исследователи едины во мнении, что в настоящее время аббревиация стала одним из самых распространенных способов создания номинативных единиц в газетно-публицистическом стиле. К тому же, используя когнитивно-дискурсивный подход к анализу аббревиатур как вторичных единиц номинации, можно получить новые характеристики, в том числе о выполняемых ими функциях. Все вышесказанное обуславливает актуальность проблемы аббревиации и аббревиатур.

Появление сокращенных слов – явление не новое, присуще оно письменной речи. С возникновением письменности в языках разных народов стали применяться и сокращения. Если в древние времена, до появления бумаги, при написании текстов это помогало экономить место на каменных плитах, глиняных и восковых табличках, бересте и других материалах, то в наше время речь идет, скорее, об экономии времени. Во всяком случае, в надписях на старинных монетах, в древних рукописях и грамотах исследователи отмечают и расшифровывают сокращения, а в древнегреческих грамматиках имеются даже перечни часто употребляемых аббревиатур. Так, известно, что древние римляне обозначали сотни буквой С (centum), тысячу – М (mille). Уже в средние века сокращению подвергались имена собственные: Toine < Antoine, Colas < Nicolas, Elise < Elisabeth, Margo < Marguerite; а латинские сокращения N.B. и P.S. употребляются и поныне.

Особенную роль в развитии и распространении аббревиации играют XIX-XX вв. Этот период ознаменовался не только ростом употребления лексических сокращений, что показательно само по себе, но и заметной ролью аббревиатур в словообразовании, формированием весьма устойчивого и продуктивного словообразовательного типа, а акронимия, как особый способ аббревиации, становится своеобразной «ответной реакцией» языка на неизмеримо возросший объем информации, на появление бесчисленного множества терминов в связи с научно-техническим прогрессом, на широкое использование средств массовой коммуникации [2, с.7]. С началом XX века в связи с бурным развитием науки и техники появляется больше открытий — новых материалов, технологий, продуктов. Постоянно возникают новые терминообозначения, которые указывают на отличительные признаки созданного новшества и призваны дать его точное определение. Стремительный темп современного терминообразования

приводит к тому, что становится уже невозможным обозначать новые понятия одним словом из существующего словаря, вследствие чего используются составные наименования. При этом каждое отдельное слово в таких наименованиях является давно известным, но в составе терминологического словосочетания они описывают новое понятие. Со временем длина таких наименований растет, словосочетания становятся все более объемными, их трудно использовать и в письме, и в устном общении, особенно в связных текстах большого объема, когда требуется их частое повторение. И возникает потребность в аббревиатурах. Вспомним такие сокращения, как РНК (рибонуклеиновая кислота), ДНК (дезоксирибонуклеиновая кислота), ЗАГС (запись актов гражданского состояния), которые были в свое время заимствованы казахским языком, как и другими языками народов, входивших в СССР. В современном казахском языке они также употребительны, особенно в устной речи.

«Язык по природе экономен в средствах», – подчеркивал известный русский языковед А.М. Пешковский [3, с.63], и за последнее столетие это стремление к экономии языковых средств заметно и разнообразно проявляется в словообразовании на основе составных наименований.

Под термином «аббревиация» имеется в виду процесс, «способ создания номинаций для тех понятий и реалий, которые были первоначально обозначены описательно, с помощью атрибутивных словосочетаний» [4, с.107], а «аббревиатура» – результат этого процесса. Иначе говоря, аббревиацией называется способ словообразования, в ходе которого образуются сложносокращенные слова: «аббревиация – сложение усеченных основ или усеченных и полных основ... При аббревиации производное слово создается на базе сочетания нескольких слов, которые входят в него не целиком, а частями, в сокращении» [5, сс. 178, 272]. Ключевым при определении понятий «аббревиация» и «аббревиатура» является понятие «сокращение», которое имеет синонимы: усечение, укорачивание (как процесс), результатом которого является «усеченное слово», «сокращенное слово». Как видим, термин «сокращение» может обозначать и процесс уменьшения звуковой или графической длины коррелята (слова или словосочетания), и его результат. Поэтому термины «аббревиация» и «аббревиатура», на наш взгляд, предпочтительнее, поскольку позволяют дифференцировать процесс и его результат. Более того, исследователи разграничивают термины «сокращение» и «аббревиатура» применительно к результату аббревиации. Так, сокращением считают «отдельные звуки (буквы), группы звуков («обломки морфем») и цельнооформленные компоненты в различных комбинациях», то есть более широкое понятие [2, с.100] и более узкое понятие *аббревиатура* – «буква или короткое сочетание букв, имеющие алфавитное сходство с исходным словом или

выражением и используемые вместо этого слова или выражения для краткости. В исключительных случаях в них могут включаться римские или арабские цифры» [2, с.129]. Некоторые авторы разграничивают понятия «аббревиатура» и «акроним», исходя из составляющих сложносокращенное слово компонентов и правил их произношения [6, с.37]. Так, аббревиатура состоит из согласных и произносится, как правило, по названию букв, например, ЖШС – жауапкершілігі шектеулі серіктестік, ҚР БҒМ – Қазақстан Республикасының білім және ғылым министрлігі и др., а в состав акронима входит и гласный, поэтому он произносится как самостоятельное слово, то есть «читается», например, АЕК – айлық есеп көрсеткіші, ЖОО – жоғары оқу орны). Данное различие в настоящей работе, на наш взгляд, можно не брать во внимание, так как все-таки в устной речи сложносокращенные слова, даже если они присутствуют в письменном тексте, произносятся в полном, расшифрованном виде, во всяком случае, применительно к казахскому языку. Однако это не означает, что звучание, произносительная сторона, сложносокращенного слова казахским языком совершенно игнорируется. Тому свидетельством является история со словом БҰТ – бірыңғай ұлттық тестілеу, которое недолго просуществовало в казахском языке, когда впервые в стране было введено единое национальное тестирование. Его пришлось срочно заменить на ҰБТ, переставив гласный в начало слова, иначе говоря акроним превратить в аббревиатуру, так как БҰТ оказалось омонимичным, то есть совпало по написанию и произношению с существительным *бұт*, называющим нижнюю часть тела, а именно *пах*, и вызывало неадекватные ассоциации. Этот прецедентный случай красноречиво свидетельствует о том, что казахский язык чутко реагирует на игру слов и, как и любой язык, стремится к благозвучию. Возможно, в силу своей новизны сложносокращенные слова рассматриваемого периода (1991-2016 гг.) в устной казахской речи чаще звучат в полном виде, и поэтому строгая дифференциация терминов «аббревиатура» и «акроним» в настоящем исследовании не представляется принципиальной и позволяет использовать их в качестве синонимов.

Итак, «аббревиация» – это один из способов словообразования, процесс создания сокращенных лексических единиц, а «аббревиатура» - конечный результат такого процесса.

Часто употребляемые составные наименования и иностранные заимствования послужили источником для создания новых слов разных видов: сложносокращенных слов, аббревиатур, сокращений с использованием суффиксов, сокращений, полученных изъятием избыточных слов из составного наименования или термина и др.

Анализ причин и условий образования аббревиатур важен, так

как позволяет определить возможности аббревиации и вероятные тенденции ее развития. Так, выделяют внутрилингвистические и экстралингвистические факторы появления и функционирования аббревиатур. К экстралингвистическим (внешним) условиям развития аббревиации относятся, в первую очередь, общественно-политические факторы. Как было уже отмечено выше, возникновение отдельных новых понятий требует появления отдельных новых лексических единиц. Одним из самых существенных факторов ученые называют социальные сдвиги и научно-технический прогресс, которые «порождают потребность в массовой номинации (создании новых названий), в усовершенствовании существующих языковых форм в целях лучшего удовлетворения потребностей коммуникации в новых условиях» [7, с.96].

Таким образом, войны, революции, прогресс науки и техники, развитие материальной и духовной культуры, возникновение предприятий акционерного типа, профсоюзные движения, смена форм правления и т.п. – все это способствует развитию языка, и в частности необходимости создания новых сокращенных лексических единиц.

К внутрилингвистическим (внутренним) факторам развития аббревиации, как это следует из названия, относятся как сугубо языковые понятия, так и связанные с речью, то есть функционированием, употреблением языка: контекст, частота употребления в речи, языковая привычка, общность языковых навыков говорящих, «стереотипность» производящей единицы [8, с.194].

Возникновение и частое употребление сокращенных единиц обусловлено также принципом наименьшего усилия или законом экономии речевых средств. Появление в языке сокращенных слов основывается на концепции экономии речевых средств, получившей развитие в трудах А. Мартине и Е. Д. Поливанова. Суть «экономного использования языка» заключается в обеспечении передачи максимального количества информации в единицу времени, то есть в росте информативной плотности коммуникации и соответственно – в усилении коммуникативной функции языка. С такой точки зрения именно экономное использование аббревиатур языком рассматривается как один из способов концентрирования информации в целях повышения эффективности общения [9, с. 294]. А. Мартине считает, что экономия усилий вообще лежит в основе эволюции языка, т.к. «постоянное противоречие между потребностями общения человека и его стремлением свести к минимуму свои умственные и физические усилия может рассматриваться в качестве движущей силы языковых изменений». «Очевидно, что тенденция к точности имеет важное значение для обеспечения коммуникативной функции языка. Здесь, как и в ряде других случаев, поведение человека подчинено закону наименьшего

усилия, в соответствии с которым человек растрчивает свои силы лишь в той степени, в какой это необходимо для достижения определенной цели» [10, с.532]. Вследствие этого развернутые лексические единицы, будучи неудобными для регулярного использования, относительно быстро упрощаются, становятся более краткими или заменяются сокращенными словами, что превращает их в краткие и более удобные единицы речевого общения. Таким образом, принцип точности вступает в диалектическое противоречие с принципом краткости, который можно именовать и принципом экономии речевых средств» [2, с.30]. При таком подходе к вопросу главенствующее место занимает основная, то есть коммуникативная функция языка, следовательно, тенденция к повышению информативной ценности речевого сообщения является одним из важных факторов развития языка как социального явления.

Таким образом, можно отметить три основные причины создания и распространения аббревиатур: 1) экстралингвистические факторы (крупные социальные сдвиги, реформы, а также научно-технический прогресс); 2) внутрилингвистические факторы (контекст, общность языковых навыков говорящих, языковая привычка, частота употребления в речи и др.); 3) принцип экономии речевых средств.

В казахском языкознании аббревиатуры стали предметом специальных исследований в последние десятилетия, что связано, очевидно, с «неологическим взрывом» конца XX – начала XXI вв., который коснулся и аббревиатур [11 - 15]. Действительно, как отмечает проф. Ш. Курманбайулы, «қазіргі қолданыстағы қысқарған сөздердің басым көпшілігі кейінгі жиырма жыл көлемінде жасалған атаулар»: большинство используемых сегодня сокращенных слов – наименования, образованные в течение последних двадцати лет [1, с.10]. При этом следует подчеркнуть, что это – годы государственного суверенитета и обретения казахским языком статуса государственного, что наряду с социально-экономическими и др. реформами вызвало к жизни поток новых наименований, в том числе и сложносокращенных слов. Данное обстоятельство является тем экстралингвистическим фактором, благодаря которому аббревиатуры в казахском языке стали *создаваться средствами казахского языка* и поэтому могут называться *исконно казахскими словами* (ср. БАҚ – бұқаралық ақпарат құралдары, БҰҰ – біріккен ұлттар ұйымы, ҚТЖ – Қазақстан темір жолы и др.), в отличие от заимствованных аббревиатур, которые появились в советское время и по сей день используются в речи носителей казахского языка (например, ЗАГС, колхоз), а также заимствований новейшего времени (например, ЦОН, ИИН), употребляющихся параллельно с казахскими эквивалентами ХҚКО – халыққа қызмет көрсету орталығы, ЖСН – жеке сәйкестендіру нөмірі.

Исконно казахские аббревиатуры образуются по универсальным моделям аббревиации и делятся на следующие виды.

а) *Инициальные, или буквенные, аббревиатуры.* Они образуются по начальным буквам слов в составе исходного словосочетания и, что отличает их от других видов сложносокращенных слов, они произносятся по названиям составляющих это слово букв: (ТМД [ты-мы-ды] – тәуелсіз мемлекеттер достастығы, ҚХР [қы-хы-ры] – Қытай халық республикасы, бғқ [бы-ғы-қы] – бас ғылыми қызметкер, пғд [пы-ғы-ды] – педагогика ғылымдарының докторы). В казахском языке, как показывает анализ, аббревиатур, состоящих только из согласных и поэтому требующих проговаривания названия составляющих аббревиатуру букв, немного: ҚР, ЖШС, ЖСН, ТМД, кғқ (кіші ғылыми қызметкер) и др. Сюда же можно отнести заимствованное, но очень популярное GGG.

б) *Звуковые, или акрофонетические, аббревиатуры.* Образуются по начальным буквам слов в составе исходного словосочетания, но поскольку в их составе имеются гласные, то читаются они не по алфавитным названиям букв, а как обычное слово. Например, АЕК [а-ек], МАИ [ма-и]. Но при чтении акронимов, в составе которых соседствуют две или больше гласных букв, они произносятся как буквы, не сливаясь в один слог: БҰҰ [бы-ұ-ұ], ЖОО [жы-о-о], ҮЕҮ [ү-е-ү] – үкіметтік емес ұйым.

в) *Буквенно-звуковые аббревиатуры.* Образуются они, как это следует из названия, частично по названиям начальных букв и частично по начальным звукам слов исходного словосочетания ҰҚК [ұ-қы-қы] – ұлттық қауіпсіздік комитеті, ААҚ [а-а-қ] – ашық акционерлік қоғам. В казахском языкознании данная группа акронимов не выделяется в самостоятельный вид, однако для чистоты классификации логичнее все же выделить ее и рассматривать обособленно от других на том основании, что в этих сложносокращенных словах используются сокращения и первого, и второго видов.

г) *Слоговые аббревиатуры.* Образуются сложением начальных частей двух и более слов, например, Мемтерминком – мемлекеттік терминология комиссиясы, ҚазНет – Қазақ интернеті, Қазком – Қазақ коммерциялық банк и др. Как видим, в казахской лингвистической науке слоговые аббревиатуры понимаются расширительно и включают в себя акронимы двух видов: слоговые в чистом виде (Ономком – ономастическая комиссия) и комбинированные слоговые и буквенные / звуковые компоненты сложносокращенного слова (ҚазҰТУ – Қазақ ұлттық техникалық университет).

д) *Смешанные аббревиатуры.* Это сложносокращенные слова, образованные комбинацией слов исходного словосочетания, усеченных как до начальных слогов, так и до первых букв, например, ҚазТАГ

– Қазақ телеграф агенттігі, ҚазМемҚызПУ – Қазақ мемлекеттік қыздар университеті, которые в русском языкознании рассматриваются как отдельный, смешанный, вид.

е) *Сложение* начала одного слова с другим словом словосочетания, или как их называют частичносокращенные слова. К примеру, *келіссөз* – келісім сөз, то есть соглашение, договоренность; *медбике* – медициналық бике, то есть эквивалент русского «медсестра», хотя второй компонент «бике» не равен русскому «сестра» и означает ‘девушка’, но в отличие от нейтрального «қыз» в том же значении, «бике» имеет некоторый оттенок возвышенности, вследствие чего употребляется реже, поэтому не такое привычное и лишнее экспрессии. Соединяясь с компонентом «мед», означающим ‘медицинская’ в аббревиатуре «медбике», второй его компонент «бике» передает уважительное, можно сказать, трогательно-бережное отношение к денотату – медицинской сестре. Собственно говоря, изначально русское «медсестра» тоже имело сему ‘уважение, почитание’, которая при длительном и частом употреблении теряет свою новизну, постепенно стирается. Слово «медбике» в казахском языке, в силу своей новизны и низкой частотности компонента «бике», который к тому же обладает и высокой экспрессивностью, пока сохраняет эту, весьма характерную сему, отражающую отношение к денотату – лицу, которое в силу своей профессии приходит на помощь больному, облегчает его боль. Данный вид аббревиатур достаточно многочислен. Например, *ҚазМұнайГаз*, в котором первая часть слова представляет усечение слова «қазақ», а вторая и третья части – целые слова «нефть» и «газ», ряд аббревиатур образован с первой частью *мем* (мемлекеттік): *мембағдарлама* – госпрограмма, *меммүлік* – госимущество, *Мемхатшы* – Госсекретарь. Говоря об этой группе слов, образованных с элементом «мем», проф. Ш. Курманбайулы считает необходимым различать *қызметші* и *қызметкер* и русское *госслужащий* переводить не мемқызметкер, а *мемқызметші*. Такая дифференциация, на наш взгляд, является оправданной, и семантические различия слов «служащий» и «госслужащий» передаются не только наличием элемента «мем», но и синонимичными суффиксами *-кер* (ср.: *баспагер* – «издатель», *кәсіпкер* – неологизм «предприниматель», *зейнеткер* – «пенсионер», *қаламгер* – неологизм «писатель» наряду с *жазушы*) и *-ші* (ср.: *суретші* – художник, *әнші* – певец/певица, *биші* – танцор/танцовщица, *көмекші* – помощник, *тігінші* – швея, *тілші* – журналист и др.), обозначающими лицо по роду деятельности. Именно они служат различителями этих паронимов.

Рассмотрим их более подробно. Так, согласно десятичному толковому словарю казахского языка, оба слова являются многозначными: «*қызметкер* – 1. Белгілі бір мамандық бойынша кеңсе жұмысында істейтін кісі 2. Көне. Біреуге жалға тұрып жұмыс істеуші даяшы» [16, с.556]. Как видим, нейтральное сегодня

қызметкер первоначально обозначало наемного работника, который служит хозяину, его обслуживает, или иначе говоря, ‘прислуживает’. С течением времени и изменением общественных и производственных отношений слово «наемный» утратило сему ‘несвободный труд’ и стало обозначать свободного работника и свободный труд, а прежнее значение устарело и вышло из употребления. Утраченная у слова *қызметкер* сема ‘несвободный труд’ сохранилась в первом значении его однокоренного синонима *қызметші* ‘кызметкер’, и это придало ему разговорную окраску. Вследствие этого в толковом словаре казахского языка первое значение полисеманта *қызметші*, в отличие от паронима *қызметкер*, отмечено как разговорное, а второе – как переносное: ‘тот, кто на страже чьих-либо интересов, реализует и защищает их’ [16, с.556].

Таким образом, их различению способствует, по нашему мнению, то, что пароним с суффиксом -ші в своей семантической структуре имел стилистическую окраску «разговорное», которая нейтрализовалась при соединении со словом «государственный», и новое, сложносокращенное слово *мемқызметші*, представляющее собой кальку с русского «госслужащий», перешло в разряд номенклатурной лексики, т.е. относится, как и Госсекретарь, к терминообразованиям делового характера, возникшим в период независимости.

И, если теперь обратимся к русским эквивалентам существительного в составе калькируемой аббревиатуры «госслужащий», то обнаружим, что в казахском языке *мемқызметші* оказывается наиболее близким к ставшему обозначением нового, ответственного статуса работника государственной службы. Так, *қызметші* – «служащий», т.е. работник, занятый интеллектуальным, нефизическим трудом в разных сферах деятельности: государственной, административной, хозяйственной и др. Присоединение усеченного «мем» от полного прилагательного «*мемлекеттік*» указывает на государственную службу. Его пароним *қызметкер* имеет более широкое значение «работник», т.е. человек, работающий в какой-нибудь сфере деятельности, и состоит из двух сем: ‘лицо’ и ‘деятельность, без указания на интеллектуальный, нефизический характер труда и сферу деятельности, наличие которых в *қызметші* ограничивает возможности применения этого слова в силу большей детализации его семантики.

Заключение. Исходя из проведенного анализа, можно утверждать, что на современном этапе развития казахского литературного языка наблюдается тенденция к росту числа сложносокращенных наименований, детерминируемая объективно существующим стремлением к экономии речевых средств при небывалом потоке новых реалий, оценок, мнений о происходящих в обществе переменах. Более половины вновь созданных аббревиатур являются, как правило, словообразовательными кальками

с русского языка, что, несмотря на влияние русского языка, сказывается весьма положительно на пополнении казахской лексики, поскольку в качестве «строительного» используется при этом языковой материал казахского языка.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Құрманбайұлы Ш. Қазақ тіліндегі қысқарған сөздер (2008 – 2012 жылдардағы баспасөз материалдары бойынша). – Алматы: «Баспалар үйі» АҚ, 2013. – 296 б.
- 2 Борисов В.В. Аббревиация и акронимия // Военные и научно-технические сокращения в иностранных языках. – М.: Воениздат, 1972. – 320 с.
- 3 Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 544 с.
- 4 Алексеев Д. И. Сокращенные слова в русском языке. – Саратов: СГУ, 1979. – 328 с.
- 5 Земская Е.А., Китайгородская М.В., Ширяев Е.Н. Русская разговорная речь // Общие вопросы. Словообразование. Синтаксис. – М., 1981. – 276 с.
- 6 Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка: Учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высшая шк., 1989. – 126 с.
- 7 Солганик Г. Я. Лексика газеты. – М.: Высшая школа, 1981. – 112 с.
- 8 Карашук П. М. Словообразование английского языка. – М.: Высшая школа, 1977. – 303 с.
- 9 Поливанов Е. Д. Статьи по общему языкознанию. Избранные работы. – М.: Наука, 1968. – 376 с.
- 10 Мартине А. Основы общей лингвистики // Сб. «Новое в лингвистике». – М., 1963. – Вып. III. – С.532-533
- 11 Құрманбайұлы Ш. Қазіргі қазақ тіліндегі жаңа атаулар мен қысқарған сөздер. – Астана, 2009. – 256 б.
- 12 Оралбай Н. Қазақ тілінің сөзжасамы: Оқулық. - Алматы, 2001. – 192 б.
- 13 Алдашев Н. Қазіргі қазақ тіліндегі қысқарған сөздер:... канд. дисс. авторефераты. – Алматы, 1996. – 25 б.
- 14 Шақаман Ы.Б. Нұрмат Б.А. Қысқарған сөздер мәселесі: Козыбаевские чтения, 3 том, 1 часть. –К С.95-99. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа URL: <http://repositary.nkzu.kz> – (дата обращения 07.05.2017).
- 15 Тілешов Е.Е., Төрениязова А.Ж., Қасенбаев А. Қысқарған сөздердің, атаулардың, сөз тіректерінің (аббревиатуралардың) орысша-қазақша анықтамалығы. – Астана, 2007
- 16 Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. – 6 том. – Алматы: Қазақ ССР-нің «Ғылым» баспасы, 1982.

ЖАҢА ДӘУІРДЕГІ ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ АББРЕВИАТУРАЛАРЫ (ТӘУЕЛСІЗДІК КЕЗЕҢІНДЕГІ БАҚ МАТЕРИАЛДАРЫ НЕГІЗІНДЕ)

Исмагулова Б.Х¹., Бейсен Г²., Саметова Ф.Т³.

¹ф.ғ.д., профессор, Абылай хан ат.ҚазХҚЖӘТУ қазақ-орыс тілдерінің кәсіби ауызша аударма кафедрасының профессоры,

²филология магистрі, Шанхай шетел тілдері университетінің аға оқытушысы,

³к.ф.н., Кайнар академиясы тілдер және журналистика кафедрасының профессоры

Неологизм, неология, аббревиатура, кірме сөздер, калькалау, өнімділік, сөзжасамдық үлгі, лексика-семантикалық жаңа құрамдар, лексика серпіні, қазіргі әдеби қазақ тілі.

Тірек сөздер: Қазақ әдеби тілі дамуының қазіргі кезеңінде қысқартылған сөздердің бұрын-соңды болмаған көбейюі байқалады, оның себебі қоғамда болып

жатқан өзгерістер және сөйлеу тәсілдерінің экономиясы деп қарастыруға болады. Бұл мақалада қысқартылған сөздердің пайда болуының себептері мен жағдайлары талданады, өйткені ол қысқартудың мүмкіндіктері мен оның дамуындағы ықтимал үрдістерді анықтауға көмектеседі. Авторлар қысқартулар пайда болуының және қызмет етуінің лингвистикалық және экстралингвистикалық факторларын анықтайды

Статья поступила 11.08.2017 г.

THE CONCEPT OF “LONDON” AS ANTHROPOMORPHIC LINGUOCULTURE CODE IN LITERARY AND REGIONAL ARTWORK BY PETER ACKROYD “LONDON: BIOGRAPHY”

Kaliev S.N.¹

¹Master’s Degree student of first course, specialty «6M021000 –Foreign Philology»at Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan, 8ff8@inbox.r

Abstract: The article proposes to implement an integrative approach to the study of the concept “London” in the literary and regional work of Peter Ackroyd “London: Biography” as a complex, multidimensional and diverse phenomenon that has a deep conceptual structure. This study describes the anthropomorphic culture code that reveals the phenomenon of the unique city of London as a single living organism in the language of a conceptual metaphor. Anthropomorphic culture code as a component of the cognitive matrix model «London» is a system of conceptual metaphors: CITY AS A BODY, HUMAN ORGANISM, ANIMAL and MONSTER. The novelty of the research is an integrative approach as a synthesis of the cognitive matrix and linguistic culture codes to the study of the urban concept «London» from the standpoint of cognitive linguistics, linguoculturology and literary criticism.

Keywords: Concept, cognitive matrix, cognitive-matrix model, integrative approach, conceptual metaphors, linguoculturology, cognitive linguistics, literary criticism, linguistic codes, anthropomorphic culture code.

УДК 81’1
МРНТИ 17.82.90

КОНЦЕПТ «ЛОНДОН» КАК АНТРОПОМОРФНЫЙ КОД ЛИНГВОКУЛЬТУРЫ В ЛИТЕРАТУРНО-СТРАНОВЕДЧЕСКОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ ПИТЕРА АКРОЙДА «ЛОНДОН: БИОГРАФИЯ»

Калиев С.Н.¹

¹ магистрант 1 курса специальности «6M021000 – Иностранная филология», КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан, 8ff8@inbox.ru

Аннотация. В статье предлагается реализовать интегративный подход к изучению концепта «Лондон» в литературно-страноведческом произведении Питера Акройда «Лондон: Биография» как сложного, многоаспектного и многомерного явления, имеющего глубинную концептуальную структуру. В данном исследовании описан антропоморфный код культуры, раскрывающий феномен уникального города Лондон как единого живого организма на языке концептуальной метафоры. Антропоморфный код культуры как компонент когнитивно-матричной модели «Лондон» представляет собой систему концептуальных метафор: CITYASABODY (город как тело), HUMANORGANISM (организм человека), ANIMAL (животное, насекомое) и MONSTER (чудовище). Новизна исследования состоит в интегративном

подходе как синтезе когнитивной матрицы и кодов лингвокультуры к исследованию урбанистического концепта «Лондон» с позиций когнитивной лингвистики, лингвокультурологии и литературоведения.

Ключевые слова: концепт, когнитивная матрица, когнитивно-матричная модель, интегративный подход, концептуальные метафоры, лингвокультурология, когнитивная лингвистика, литературоведение, коды лингвокультуры, антропоморфный код культуры

Исследование урбанистического концепта «Лондон» в художественном произведении Питера Акройда «Лондон: Биография» основывается на понятии Н.Н. Болдырева **когнитивная матрица**, которая представляет собой систему взаимосвязанных когнитивных контекстов, областей концептуализации объекта. В структуре когнитивной матрицы контексты приобретают состояние независимых друг от друга компонентов. Н. Н. Болдырев отмечает, что компоненты когнитивной матрицы дают доступ к различным концептуальным областям, ни одна из которых при этом не является обязательной по отношению к другим. Когнитивная матрица может быть смоделирована по принципу «ядро – периферия», при этом ядром матрицы будет являться объект мысли, а ее периферию формируют когнитивные контексты как различные стороны надлежащего знания, переход к которым нужно для осознания языковых единиц и феноменов [1, с.7].

По словам д.ф.н. А. Ислам, для выделения основных и специфических черт, характеристик ключевых культурных концептов исследуется их языковое отражение. К ним относятся: этимология слов, антонимия, синонимия, контексты употребления, семантические поля, метафора, фразеология и языковые шаблоны. Они создают для всякого понятия индивидуальный “язык” главных концептов, который дает возможность произвести перестройку концепта и идентифицировать его место в обыденном сознании человека. Это дает возможность выявить сущность рассматриваемых значительных концептов [2].

Концепты входят в сферу, соотносимую с менталитетом, как обилие когнитивных, эмотивных и поведенческих стереотипов нации. Черта, разделяющая ментальность и менталитет – концепты в обширном и концепты в узком понимании, – в достаточной мере нечетка. Единственным условием здесь может служить показатель массовидности когнитивных и психологических стереотипов, отраженных в лексической семантике языка [3, с. 68].

Когнитивно-матричное моделирование считается исследовательским приёмом в системе когнитивно-матричного анализа, созданного Н. Н. Болдыревым для исследования единиц особенного формата, которые невозможно сопоставить с числом стандартных знаний. Когнитивная матрица объединяет воедино знания о всевозможных аспектах явления в систему различных когнитивных контекстов, которые, в свою очередь, представлены интегративно её компонентами в рамках целого сложного концепта, которые имеют возможность отличаться уровнем сложности, а их содержание может

модифицироваться, начиная с обыденного и до экспертного [4, с. 49].

Данное исследование реализует интегративный подход как синтез когнитивной матрицы (Н.Н. Болдырев) и кодов лингвокультуры (М.В. Пименова), где каждый компонент когнитивно-матричной модели представляет определенный культурный код как систему подкодов и языковых средств выражения.

По словам М.В. Пименовой, кодом культуры называется система характеристик объектов картины мира, соединенных совокупным общим категориальным свойством. Это своеобразная понятийная сетка, которую во время использования носитель языка категоризует, структурирует и рассматривает окружающий его и свой внутренний миры. Во время переноса данных из одного культурного кода в другой в языке формируется метафора или же метонимия. Коды культуры появляются в процессах категоризации мира, а категоризация как процедура сокращения многообразия- всякий раз лишь уровень связи с окружением. Сами же категории как таковые не предоставлены нам «свыше», а образуются в нашем сознании в согласовании с определенными условиями окружения [6, с.125].

Помимо М.В. Пименовой, коды лингвокультуры детально исследовала д.ф.н., доц. Алтыбаева С.М. Согласно ее исследованию, в литературном тексте культурный код являет собой инструмент для хранения и последовательной передачи ценной информации об истории и культуре конкретного этноса и этнической группы определенного региона [5, с. 119].

Любой язык правильно обслуживает собственную культуру, предоставляя тем самым в распоряжение говорящих способы для выражения культурно важных понятий и отношений [6, с.125].

Схема 1 Интегративная когнитивно-матричная модель (Н.Н. Болдырев) как система кодов лингвокультуры (М.В. Пименова)

В данной статье на примере художественного произведения Питера Акройда «Лондон: Биография» будет подробно разобран антропоморфный код культуры .

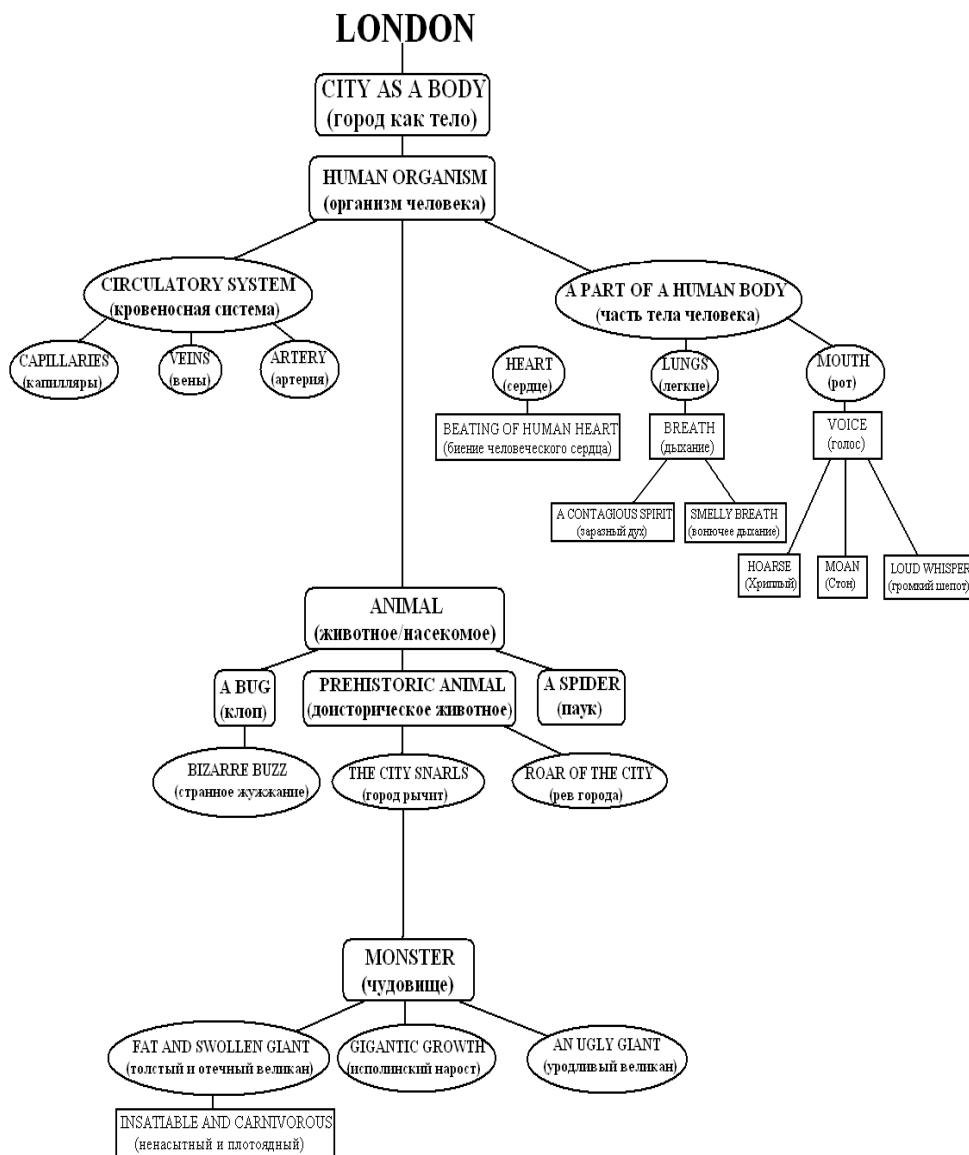
Антропоморфный код культуры выступает в роли динамического способа выражения культуры. Антропоморфные, индивидуальные признаки представляются как следующие группы: гендерные, ментальные и эмоциональные признаки, признаки поведения и характера. Антропоморфные социальные признаки делятся на несколько подклассов признаков: этические, религиозные, национальные, интерперсональные, признаки занятий и культуры. Ум имеет гендерные различия (мужской ум; женский ум), признаки волеизъявления (желания / склонности / причуды ума). Антропоморфные признаки могут быть разнообразными и многочисленными в объективации ментальных концептов. Это характерно для структур всех концептов внутреннего мира [6, с.150].

Концептуальная метафора – это главная ментальная операция, это метод познания и толкования окружающего нас мира. По словам Дж. Лакоффа, метафора входит в повседневную жизнь, при этом не только в язык, но и в действие и мышление. Наша повседневная понятийная система, на языке которой мы думаем, по сути своей метафорична [7, с.25].

Стоит отметить, что основным свойством метафоры является ее двуплановость, которая приложима к нескольким предметам параллельно, в результате чего свойства того, о ком или о чем идет речь, исследуются через свойства того, чьим именем это обозначено. Концептуальные метафоры могут быть обозначены в литературоведческих, исторических, культурологических и социологических работах [7, с.127].

Так, в историко-литературоведческой работе Питера Акройда «Лондон: биография» метафора играет значительную роль. У Питера Акройда метафора используется как мыслительный феномен, поэтому он закрепляет как вербальную, так и невербальную метафоры, притягивая тем самым к изучению изобразительные образы человека, топообъекта и т.д. Схема 2, раскрывает антропоморфный код лингвокультуры как компонент когнитивно-матричной модели «Лондон», представленный через систему концептуальных метафор.

Схема 2 Антропоморфный код культуры как компонент когнитивно-матричной модели «Лондон», представленный через систему концептуальных метафор

Данная схема показывает, что Лондон уподобляется не только человеческим признакам, но и временами он способен преобразоваться и приобретать все качества и манеры поведения, которые свойственны животному или монстру.

1. THE CITY AS A BODY (город как тело). Биографию Лондона открывает метафора города как организма «the city as a body». Этот организм, который всегда увеличивается в размерах: *The silence was*

replaced, after that sudden "jarring" of the **body of the city**, by a noise from the crowd "like the dreamy murmur of an ocean shell.

1.1 HUMANORGANISM (организм человека). Эта главная, основная метафора находится уже в самом названии произведения «Лондон: Биография» – город, как любой человек, владеет своей биографией, которая отражает его жизненный путь с момента появления и по сей день.

Олицетворения не обходятся только «физиологичной» метафорой организма, они соотносятся с метафорами, отражающими социальную жизнь человека и его духовный мир: *It is often wondered how, in its diversity and bewildering complexity, the city manages to function as a single and stable human organism.*

1.2 A HUMAN BEING (человек): A HUMAN ORGANISM (организм человека) / A YOUNG MAN (молодой человек) / A GIANT (гигант). Персонификация относится к числу самых употребляемых метафорических моделей: *Whether we consider London as a young man refreshed and risen from sleep, therefore, or whether we lament its condition as a deformed giant, we must regard it as a human shape with its own laws of life and growth.*

1.3 YOUNG MAN (юноша): ENERGY (энергия), PROGRESS WAVES (волны прогресса) BELIEF IN YOURSELF (вера в себя), LONDON HOT HEART (Лондона жаркое сердце). Данные выражения дают подтверждение того, что Лондону нельзя дать точный возраст. Он может быть или мужчиной, или гигантом. В частности, люди воображали его также в виде вольно раскинувшего руки юноши. Последнее выражение подчеркивает молодость города, его полноту энергии и веру в себя, подобно подрастающему мужчине. *The Roman bronze object served as a model for the figure, it embodied the energy and rejoicing of the city, which is tirelessly spreading in breadth by the great waves of progress and belief in yourself.*

1.4 WOMAN (женщина): MOTHER LONDON (мать Лондон). Пол и возраст Лондона определяется многообразно. Но здесь подчеркивается, что город может ассоциироваться и с видом женского рода:

The hero of the "Mother London," Michael Moorcock, walking along the footbridge next to the Hungerford railway bridge, sees the place of London at the end of the 20th century "monsters grazing in the swamp among giant ferns.

1.5 CIRCULATORY SYSTEM (кровеносная система): CAPILLARIES (капилляры), OPEN ARTERY (вскрытая артерия). Здесь Питер Акройд отмечает, что город, как человек, имеет кровь, здесь она представлена в виде переулков, воды из пожарных шлангов и реки Темзы. Она тесно связана с метафорой Лондона как живого организма: без нее

город обескровился бы и умер: *The alley soft the city are like capillaries. In the rain and fog of the city's autumn, the shiny stones and cobblestone of the old streets seem to bleed.*

1.6 A PART OF A HUMAN BODY (часть тела человека): HEART (сердце) Лондон представлен не только как живой организм, но и как часть целого организма, как сердце. Метафора *сердце* изображает характеристики «важный», «основной», «необходимый»: *The image of London as a part of a human body is striking and singular. Here might be found the "heart of London beating warm."*

1.7 LUNGS OF LONDON (легкие Лондона). Парки и скверы Лондона, улицы города, словно кровеносные сосуды, а парки – легкие: *The byways of the city resemble thin veins and its parks are like lungs.*

1.8 VOICE OF LONDON (Голос Лондона): HOARSE (Хриплый), DEAFENING ROAR (Оглушительный рев), MOAN (Стон). Здесь Питер Акرويد отмечает, что у Лондона, как и у живого существа, есть голос. Людские крики, стоны, смех и т.д. сливаются в общий звук, тем самым создавая атмосферу единого звука, голоса Лондона: *Aloud, in definite rumble, rising to aroar and accompanied by a strange universal movement, is the true voice of London.*

1.9 BREATH (дыхание) / SMELL (запах): WEAKENED FLESH SMELL OF LONDON (ослабевший телесный запах Лондона), A CONTAGIOUS SPIRIT (заразный дух), SMELLY BREATH (вонючее дыхание), SMELL OF TRADE (запах торговли). Данные выражения изображают сущность Лондона подобно живым человеческим признакам. Запахи мокрых камней, протухшей еды, обжигаемых кирпичей, каменноугольного дыма, а также кладбища, сливаются в одно целое, и тем самым характеризуют живое дыхание целого города: *When the rain pours on the city, one of the most characteristic smells comes from a "wet stone", but the dampness of London's body smell may also increase from dampness.*

1.10 NOISE (шум) / GROWL (рычание): THE CITY SNARLS (город рычит), BIZARRE BUZZ (странное жужжание), LOUD WHISPER (громкий шепот), BEATING OF HUMAN HEART (биение человеческого сердца), ROAR OF THE CITY (рев города).

Здесь Питер Акرويد приводит метафоры, которые сравнивают Лондон с безжалостным монстром, что характерно только для этого города. Внем чувствуется присутствие человеческой воли и сознательного движения. В шуме Лондона витают алчность и беспомощность, будто в крике ребенка, который никогда не вырастет. Это древний голос, который вечно обновляется: *The silence was replaced, after that sudden "jarring" of the body of the city, by a noise from the crowd "like the dreamy murmur of an ocean shell."*

1.11 AN ANIMAL (животное / насекомое): A SPIDER (паук), A BUG (жук), A PREHISTORIC ANIMAL (доисторическое животное). Питер Акройд использует метафоры, изображающие Лондон как настоящее животное. Бестиальные метафоры обозначают отрицательную оценку и подразумевают опасность: *Some compared London to a prehistoric animal, wounded and burned, which would disregard its assailants and keep moving massively onward.*

1.12 MONSTER (чудовище): FAT AND SWOLLEN GIANT (толстый и отечный великан), AN UGLY GIANT (уродливый великан), GIGANTIC GROWTH (исполинский нарост), INSATIABLE AND CARNIVOROUS (ненасытный и плотоядный), SMITFIELD SLAUGHTERHOUSE (смитфилдская скотобойня). Лондону присущи не только человеческие признаки, этот город часто изображали чудовищем, которое скорее губит, чем что-либо порождает. В упоминании Смитфилдской скотобойни Питер Акройд отмечает, что Лондон ненасытен и плотояден, он испражняется, потребляет и движется с неутихающей жадностью и постоянным вожделением: *He is insatiable and carnivorous, eager for people, grub, food and drink; He consumes and defecates, driven by unremitting greed and eternal lust.*

1.13 SILENCE (тишина): LOCUS SOLUS OF SILENCE (оазис тишины), ACITY WITH SILENT STREETS (город с молчаливыми улицами), ISLETOFSILENCE (островок тишины), ETERNAL SUNDAY (вечное воскресенье), CITY OF DEAD (город мертвых), PREHISTORIC STONE FOREST (доисторический каменный лес).

Если шум города изображает некую энергию и одушевление, то тишина имеет двусмысленное значение. Она может представлять собой мир и безмятежность, но может означать и отсутствие какого-либо существования. Она может быть негативной силой. Как отметил Акройд, в этой тишине ощущается присутствие «души всего земного»: *Thus, this locus solus (oasis) of silence among the intolerable din of the metropolis of the XIX century acquired the status of almost a sacred place* [9].

Данное исследование показало, что Лондон предстает перед нами не как город, состоящий из камней, глины, улиц и зданий, а как целый живой организм, которому присущи как человеческие признаки проявления жизни, так и признаки животных.

Концептуальные метафоры настолько сильно пронизывают мышление, что их «метафоричность» не осознается и не замечается носителями языка. Они воспринимаются как самоочевидные, как прямое описание явлений внутреннего мира человека.

По словам Дж. Лакоффа, концептуальная метафора дает возможность осмыслить очень сложные ситуации, явления и абстрактные понятия [7, с. 13].

Особое внимание можно уделить таким метафорам, как: **CIRCULATORYSYSTEM** (кровеносная система), **LUNGSOFLONDON** (легкие Лондона), **VOICE OF LONDON** (Голос Лондона), которые представляют собой **структурные** метафоры, дающие возможность использовать одно организованное понятие для структурирования другого. Также стоит отметить, что ключевой особенностью этой концептуальной метафоры является её способность «освещать» и «маскировать». В других моментах это дает возможность использовать метафоры для манипуляции сознанием, тем самым содействуя выработке ограниченного понимания какой-либо сложной проблемы [7, с. 122].

Выводы. Итак, в произведении «Лондон: биография» П. Акройд подобрал под одним куполом метафоры, которые отражают сложность, многомерность и многоаспектность такого оригинального феномена, такого уникального города, как Лондон. В статье раскрываются возможности концептуальной метафоры как средства выражения антропоморфного кода лингвокультуры в контексте интегративной когнитивно-матричной модели «Лондон», а именно: метафоры человека, животного, чудовища и его признаков жизни. Полученные данные исследования могут свидетельствовать о конкретной универсальности концептуальных метафор. Таким образом, в статье на основе результатов исследований в области когнитивной лингвистики, лингвокультурологии и литературоведения предлагается реализовать интегративный подход к изучению концепта «Лондон» в литературно-страноведческом произведении «Лондон: Биография» как многоаспектного явления, имеющего глубинную концептуальную структуру и функционирующего как единый живой организм.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Болдырев Н.Н., Алпатов В.В. Когнитивно-матричный анализ английских христианских топонимов // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2008. - №4. – С. 5-15.
- 2 Ислам А. Мировоззренческие концепты: лингвокультурологический анализ. – Алматы, 2008.
- 3 Ермаханова А.Е. «Концепт» в современной лингвокультурологии // Известия КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Серия «Филологические науки». – 2014. - № 1, – С. 66-74
- 4 Болдырев Н.Н. Концептуальная основа слова // Когнитивные исследования языка. Вып. IV. Коллективная монография. – М., 2009. – С.25-78.
- 5 Altybayeva S.M. Semantics, structure and functions of cultural codes of contemporary Kazakh literature // Известия КазУМОиМЯ им. Абылай хана. Серия «Филологические науки» – 2016. - № 3. – С. 117-128.
- 6 Пименова М.В., Кондратьева О.Н. Концептуальные исследования. Введение: Учебное пособие. – М.: Флинта, 2016. – 176 с.
- 7 Лакофф, Джордж, Джонсон, Марк. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. — М.: Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.
- 8 Ackroyd P. London: the Biography. London: Vintage Books, 2001. - 822 p.

**«ЛОНДОН» КОНЦЕПТІ ПИТЕР АКРОЙДТЫҢ
«ЛОНДОН: ӨМІРБАЯН» ӘДЕБИ-ЕЛТАНУ ШЫҒАРМАСЫНДАҒЫ
ЛИНГВОМӘДЕНИЕТ АНТРОПОМОРФТЫҚ КОДЫ РЕТІНДЕ**

Калиев С.Н.¹

¹ 1 курс магистранты, «6M021000 – Шетел филологиясы»,
Абылай хан атындағы ХҚжәнеӘТУ, Алматы қ., Қазақстан

Мақалада терең тұжырымдамалық құрылымы бар, қиын, көп аспектілі және көп өлшемді ретінде, Питер Акройданың «Лондон: Биография» әдеби-елтану туындысындағы «Лондон» концептісін зерделеуге ықпалдастық тәсілдемені жүзеге асыру ұсынылады. Бұл зерттеуде тұжырымдамалық метафора тілінде біртұтас тірі организм ретінде, бірегей қала Лондонның феноменін ашатын мәдениеттің адам пішінді коды суреттелген. Мәдениеттің адам пішінді коды «Лондонның» когнитивтік-матрицалық үлгісінің компоненті ретінде тұжырымдамалық метафора: CITY AS A BODY (қала дене тәрізді), HUMAN ORGANISM (адам организмі), ANIMAL (аң, жәндік) және MONSTER (құбыжық) жүйесін білдіреді. Зерттеудің жаңалығы – когнитивтік лингвистика, лингвистикалық мәдениеттану және әдебиеттану позициясынан «Лондон» урбанистік концептісін зерттеуге когнитивті матрица синтезі және лингвистикалық мәдениет кодтары ретінде ықпалдастық тәсілдемеде.

Тірек сөздер: концепт, когнитивтік қалыптама, когнитивтік-қалыптамалық үлгі, интегративті әдіс, концептуалды метафоралар, лингвомәдениеттану, когнитивті лингвистика, әдебиеттану, лингвомәдениет кодтары, мәдениеттің антропоморфтық коды.

Статья поступила 20.07.2017

**TYPOLOGY OF A GENRE OF MEDIACRITICAL IN MEDIA SPACE
OF THE USA**

Kurban G.A.¹

¹Master's Degree student of 2 course, specialty «6M021000 – Foreign Philology»
at Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan
guzelya_12@bk.ru

Mediacriticism, mediaeducation, mediacompetence, mediatext, semiotical criticism, genre criticism, narrative criticism, rhetorical criticism

Keywords: Theoretical and practical motives of media criticism in the USA are considered in the article. The role of the media component in modern society increases from year to year. This manifests itself in different ways: interpersonal communication is carried out through the media platforms of social networks, the Internet is gaining increasing confidence as a source of socio-political and economic news, various interactive applications, games and simulators perform a recreational function for many people.

УДК 80/81 (075.8)
МРНТИ 19.45.91

ТИПОЛОГИЯ ЖАНРА МЕДИАКРИТИКИ В МЕДИАЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ США

Курбан Г.А.¹

¹магистрант 2 курса, специальность «6М021000 – Иностранная филология»
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, guzelya_12@bk.ru

Медиакритика, медиаобразование, медиакомпетентность, медиатекст, семиотическая критика, жанровая критика, нарративная критика, риторическая критика.

Ключевые слова: В статье рассматриваются теоретические и практические мотивы американской медиакритики. Роль медийной составляющей в современном обществе возрастает из года в год. Это проявляется по-разному: межличностная коммуникация осуществляется посредством медиаплатформ социальных сетей, Интернет завоевывает все большее доверие как источник общественно-политических и экономических новостей, различные интерактивные приложения, игры и симуляторы выполняют рекреативную функцию для многих людей.

Роль медийной составляющей в современном обществе возрастает из года в год. Это проявляется по-разному: межличностная коммуникация осуществляется посредством медиаплатформ социальных сетей, Интернет завоевывает все большее доверие как источник общественно-политических и экономических новостей, различные интерактивные приложения, игры и симуляторы выполняют рекреативную функцию для многих людей. Тем большее значение приобретает уровень медиакомпетентности аудитории- совокупности ее мотивов, знаний, умений, способностей, способствующих выбору, использованию, критическому анализу, оценке, созданию и передаче медиатекстов в различных видах, формах и жанрах, анализу сложных процессов функционирования медиа в социуме [1, с. 480].

В то время как кинокритика, литературная, театральная или музыкальная, уже давно закрепились как области деятельности журналиста, медиакритика – относительно новое явление. Ведущий российский исследователь теории и практики медиакритики А.П. Короченский определяет ее как «область современной журналистики, осуществляющей критическое познание и оценку социально-значимых, актуальных аспектов информационного производства в средствах массовой информации. Познавая и оценивая медиатексты, журналистская критика средств массовой информации оказывает влияние на восприятие медийного содержания его потребителями. Медиакритика изучает и оценивает подвижный комплекс многообразных взаимоотношений печатной и электронной прессы с аудиторией СМИ и обществом в

целом, способствует внесению социально необходимых корректив в деятельность печатной и электронной прессы» [2, с.8].

Заметим, что медиакритика – это своего рода механизм самоконтроля средств массовой коммуникации, способствующий их социальной ответственности перед обществом. Поэтому медиакритику иногда называют «пятой властью»: выступая способом гражданского мониторинга СМИ, с одной стороны, с другой стороны, она способствует сохранению общественного доверия к СМИ. Медиакритика представляет собой процесс анализа, интерпретации и оценки содержания медиатекстов различных жанров и видов, который влияет на восприятие и оценку медийного контента и на отображаемые им реалии в сознании аудитории. Российские исследователи выделяют три взаимосвязанных и взаимопроникающих вида медиакритики – академическую, профессиональную (внутрикорпоративную) и массовую медиакритику, что несколько отличается от Американской классификации.

Они выделяют следующие виды медиакритики: семиотический, жанровый, нарративный и риторический. Семиотическая критика занимается изучением того, как посредством различных комбинаций кодированных наборов визуальных, вербальных и акустических знаков появляются разные значения.

Жанровая критика возникла на пересечении институциональных, текстуальных аудиторных исследований. Жанровая критика позволяет зрителям понять то, как форма, содержание и культура сливаются в популярных жанрах; понять отношения между жанром и обществом, в котором он произведен; сделать вывод о страхах, фантазиях и ценностях этого общества; определить пути, по которым жанры функционируют идеологически, для того, чтобы аудитория принимала доминантные идеологии социальной, экономической и политической системы, где эти жанровые тексты создаются и распространяются.

Изучая «истории», циркулирующие в обществе, нарративная критика позволяет аудитории лучше понять культуру общества – как оно само видит себя, его ценности и персонажи, к чему идет, что передает будущим поколениям.

Хотя подходов к определению риторической критики множество, в определенной степени она всегда характеризуется процессом убеждения. Ее миссия состоит в изучении механизмов риторического воздействия на потребителя, особенно тех, которые имеют потенциал влиять на мысли, поступки и восприятие людей.

Но существуют также классификации и по другим критериям, например, по контексту, в котором производятся медиатексты. Такие критические подходы включают авторскую критику, критику производственного контекста (например, критика медийной индустрии или критика индустриальных отношений) и идеологическую критику. Авторская критика изучает медиапродюсеров, работы которых характеризуются уникальным артистизмом, несмотря на ограничения телеиндустрии и жанровые условности. Критика медиаиндустрии фокусируется на анализе подводных структур экономической элиты, которые используют телевидение в качестве системы продвижения интересов экономической и политической элиты через рекламу и телепродукцию. Критика индустриальных отношений рассматривает социальную организацию телевидения и ограничения, накладываемые организационной структурой на производство телевизионных текстов. Идеологическая критика описывает, как определенные приемы в медиатексте пытаются достичь принятия доминантной идеологии, критикует медиа институты, тексты и дискурсивные практики, которые манипулируют аудиторией [3, с. 223].

Интерес к медиакритике в США значительно повысился за последние два десятилетия. Сюзанна Фенглер, профессор факультета массовых коммуникаций в университете Берлина (Германия) и Лугано (Швейцария), посвятила свою докторскую диссертацию исследованию истории медиакритики в США. Подъем жанра медиакритики в США начался с середины 1990-х годов. Ведущие издания, такие как *New York Times*, *the Washington Post* и *the Boston Globe*, журналы *Time* и *New Yorker* стали регулярно печатать критические материалы. Критики *Говард Куртц (Howard Kurtz)* из *Washington Post*, *Дэвид Шоу (David Shaw)* из *Los Angeles Times*, *Фелисити Бэррингер (Felicity Barringer)* из *New York Times* и *Синтия Коммс (Cynthia Cotts)* из *Village Voice* получили широкую известность.

Особое место среди американских гражданских структур, специализирующихся на медиамониторинге и медиакритике, занимает организация FAIR («Fairness and Accuracy in Reporting» – «Честность и тщательность в информировании»). FAIR называют одним из важнейших продемократических проектов в США. Многие журналисты, общественные активисты и ученые подчеркивают необходимость и важность этой организации в борьбе за истинное понимание независимости прессы и полагают, что FAIR проделала исключительную работу в области гражданского медиамониторинга и медиакритики, проводя основательные исследования печатной и электронной прессы и публикуя

хорошо документированные, доказательные, аналитические критико-журналистские работы по различным проблемам функционирования СМИ. Занимая активную и вполне определенную гражданскую позицию, FAIR в то же время воздерживается от неоправданной резкости в оценках, проповедничества и политической ангажированности, избегая лоббирования интересов какой-либо из партий. Своей основной задачей организация провозглашает отстаивание свободы слова и прессы через утверждение действительного плюрализма идей и мнений в средствах массовой информации. FAIR подчеркивает, что действует в полном соответствии с первой поправкой к Конституции США – и, в отличие от правоконсервативных сил, не требует исключения из общественного дискурса каких-либо точек зрения и сведений, а вносит вклад в расширение публичного диалога в СМИ, выступая за включение в него новых идей и мнений, в том числе альтернативных.

FAIR осуществляет полный набор направлений деятельности, присущих организациям гражданского мониторинга СМИ и медиакритики – в то время как большинство подобных организаций и группировок реализует лишь часть из них. В число этих направлений входят:

- общественный мониторинг СМИ, исследования деятельности журналистов, медийных организаций, их взаимоотношений с социумом (mediamonitoring);

- журналистская критика СМИ (медиакритика) в прессе, на радио, телевидении и в Интернете (mediacriticism);

- развитие общественной активности граждан в целях оказания влияния на прессу, осуществление организованных форм гражданского давления на СМИ, включая рассылку жалоб и протестов граждан в редакции и в органы медиарегулирования, проведение демонстраций, пикетов, других массовых акций (mediaactivism);

- выдвижение и поддержка требований коренных структурных реформ в медийном секторе в целях противодействия углублению концентрации и коммерциализации печатной и электронной прессы, создания мощных общественных СМИ (mediareforms);

- деятельность в поддержку демократизации медийного сектора: за расширение демократического участия граждан в массовых коммуникациях, адекватное представление их требований и мнений в печатной и электронной прессе, против проявлений цензуры, сокрытия информации и других антидемократических ограничений свободы информирования через СМИ, за развитие внутриредакционного самоуправления журналистов (media democracy);

- медиаобразование - информационно-просветительская деятельность по формированию у аудитории культуры рационально-критического потребления медийного содержания – культуры, отвечающей демократическим, гуманистическим идеалам массовой коммуникации (media education).

Медиакритика в США осуществляется не только на страницах газет и журналов, на радио и ТВ-передачах, но и в форме интернет страниц в рамках разных общественных движений, ассоциаций или групп. В Америке существуют несколько довольно крупных организаций общественного мониторинга и критики СМИ: от общественных объединений, представляющих интересы родителей и педагогов до представителей церкви и правозащитников. Не все инициативы становятся успешны: журнал Brill's Content был основан в 1998 году, а в 2001г. прекратил свое существование, так как не смог привлечь 300 тыс. подписчиков, необходимых для продолжения работы. Некоторые организации носят явную политическую окраску, другие – более нейтральны.

В заключение можно сказать, что медиакритика в США охватывает широкие и различные по составу слои общества: от профессионалов в сфере массмедиа, медийных топ-менеджеров и чиновников до педагогического сообщества и массовой аудитории. Сочетание разнообразных форм, видов и жанров медиакритики позволяет развивать и поддерживать гражданское общество. Конвергенция всех видов медиатекстов на платформе Интернета сделала качественный рывок в развитии национальной медиакритики, в том числе предоставила доступ к массовой аудитории для приверженцев оппозиционных американскому правительственному курсу политических взглядов. Следует отметить, что медиакритика в США обладает потенциалом синтеза с медиаобразованием. Такой синтез осуществляется в настоящее время несколькими путями. Так, многие журналисты-критики совмещают основную работу с преподаванием в университете, ведением собственного образовательного блога. Издания, публикуемые при факультетах журналистики университетов, иногда содержат методические приложения с заданиями, которые могут быть использованы педагогами на занятиях по развитию медиакомпетентности в школах.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Федоров А.В. Медиаобразование // Большая российская энциклопедия.- Т. 17. – М.: Большая российская энциклопедия, 2012. – С.480.
- 2 Баканов Р.П. Картографирование системы медиакритики в общероссийской печати последнего десятилетия XX века// Тонус. – 2006.- № 13. – С. 5-48.
- 3 Баканов Р.П. Критика СМИ как форма медиапросвещения населения

// Журналистика и информационная политика в регионе: теория и практика функционирования // Сост. Н.Ф. Федотова. – Набережные Челны: Филиал Казанского гос. ун-та, 2007. – С. 192-196

4 Короченский А.П. Медиакритика в теории и практике журналистики: автореф. дис. ... докт. филол. наук. – СПб, 2003. – 40 с.

5 Potter W.J. The Skills of Media Literacy. LA: Knowledge Assets, Inc., 2014.

АҚШ МЕДИА КЕҢІСТІГІНДЕГІ МЕДИАКРИТИКАЛЫҚ ЖАНР ТҮРПАТТАМАСЫ

Құрбан Г.¹

¹ 2 курс магистранты, «6M021000 – Шетел филологиясы»,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ, Алматы, Қазақстан

БАҚ сын америкалық теориялық және практикалық ниетпен бап мәмілелер. БАҚ компоненттің рөлі қазіргі қоғамдағы жылдан жылға артып келеді. Ол әр түрлі жолдармен көрінеді: тұлғааралық байланыс әлеуметтік желілердің медиаплатформалар арқылы жүзеге асырылады, әлеуметтік-саяси және экономикалық жаңалықтар көзі, интерактивті қосымшалар, ойындар, және модельдеу түрлі көптеген адамдар үшін рекреациялық функцияны жүзеге ретінде Интернет сеніміне ие болып келеді.

Тірек сөздер: Бақ сын, бақ біліктілігі, медиа мәтіні, семиотикалық сын, жанрлық сын, риторикалық сын

Статья поступила 05. 09.2017

PHRASEOLOGICAL AND PAREMIOLOGICAL ASPECTS OF THE CONCEPT “LAND” IN THE QAZAQ AND UIGHUR LANGUAGES

Mutyanova Y.N.¹

¹Master of Humanities, Chair of professional interpretation of Qazaq-Russian languages
Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: yultuzaika@mail.ru

In the article there are compared phraseological and paremiological levels of the concept “land” in Qazaq and Uighur languages, as well as their peculiarities and similarities.

Keywords: language, culture, concept, land, phraseological level, paremiological level.

УДК 81

МРНТИ 16.21.49

ҚАЗАҚ ЖӘНЕ ҰЙҒЫР ТІЛДЕРІНДЕГІ «ЖЕР» КОНЦЕПТІСІНІҢ ФРАЗЕОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПАРЕМИЯЛЫҚ КӨРІНІСІ

Мутянова Ю.Н.¹

¹ гум.ф.м., Қазақ-орыс тілдерінің кәсіби аударма кафедрасы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: yultuzaika@mail.ru

Мақалада қазақ және ұйғыр тілдеріндегі «жер» концептісінің фразеологиялық және паремиялық қабаттары салғастырылып, олардың ерекшеліктері мен ұқсастықтары қарастырылады.

Тірек сөздер: тіл, мәдениет, концепт, жер, фразеологиялық қабат, паремиялық қабат.

Ұлт мәдениетінің қай түрінде болмасын, онда сол ұлттың бүкіл таным болмысы мен тұрмыс-тіршілік суреті сақталған. Белгілі бір ұлттың тарихынан, мәдениетінен, таным болмысынан, тұрмыс-тіршілігінен хабардар ететін тілдік бірліктерге, ең алдымен, тілдегі фразеологизмдер, мақал-мәтелдер, нақыл сөздер жатады, себебі бұл тілдік бірліктер белгілі бір ұлттың өзге ұлттардан менталдық айырмашылығын көрсететін, салт-дәстүр ерекшеліктерін білдіретін ұлттық өмір көріністерінің айнасы болып табылады.

«Лингвомәдениеттану – мәдени құндылықтардың белгілі бір тәртіппен таңдалған және ұйымдасқан жиынтығын, сөйлеуді тудыру мен қабылдаудың коммуникативтік үдерістерін ұлттық ақыл-ой мен тілдік дербестік тәжірибесін зерттеп, әлемнің тілдік бейнесін жүйелі түрде суреттейтін жаңа филологиялық пән» [1, 39-40 б].

Лингвомәдениеттанудың негізгі термині – концепт болып табылады. Дәстүрлі философияда және логикада «концепт» термині (латын тіліндегі «conceptus» - «мән», «ұғым» сөзінің калькасы) лингвистиканың шекарасына еніп, өзіне баса назар аудартып жүргені белгілі. Әрі терминологиялық жүйеде жаңа тың мағыналарға да ие болуда.

Концепт – адам санасының ойлау бірліктері мен психикалық ресурстарын, білім мен тәжірибенің бейнелі көрсеткіштерін құрайтын, хабарлы құрылымдарды түсіндіруге мүмкіндік беретін когнитивтік лингвистиканың негізгі ұғымдарының бірі.

Концептіні лингвокогнитивті және лингвомәдени тұрғыда түсіндіру бір-біріне қарама-қайшы емес, керісінше бір құбылысты екі жағынан толыққанды түсіндіру, бірін-бірі толықтыру болады. Ол құбылыстың ерекшелігі психо-менталды үдерісінң нәтижесі болуында: сөздің түзілуі және оның мағынасы, сөздің мәдени контекске енуі, одан кейін мәдениеттің кілт сөзіне айналуы.

Яғни, концептіге лингвокогнитивтік қырынан қарайтын болсақ, ол индивидтің санасынан мәдениетке бағытталады, ал егер лингвомәдени қырынан зер салар болсақ, керісінше, мәдениеттен индивидтің санасына қарай бағыт алады.

Мақалада қазақ және ұйғыр тілдеріндегі «жер» концептісінің ерекшелігіне лингвомәдени тұрғыда тоқталамыз. Себебі жоғарыда атап көрсеткендей, ғылымда концепт мәселесі лингвокогнитивтік және лингвомәдени тұрғыда қарастырылып келеді.

«Жер» ұғымы түркі тілдерінің бұтағынан тараған қазақ және ұйғыр тілдерінің фразеологиялық және паремиялық жүйесінде кең көлемде көрініс тапқан. Әрине, бұған мақаланың барысында қазақ және ұйғыр тілдеріндегі нақты тілдік фактілерді салғастыруда көз жеткізетін боламыз. Ең алдымен, түркі тілінен тарайтын қазақ және ұйғыр тілдерінің өзіндік ерекшеліктеріне қысқаша тоқталып кетейік.

Тілдердің типологиялық классификациясына сүйенсек, қазақ тілі де, ұйғыр тілі де жалғамалы тілдердің типіне жатады. Жалғамалы тілдердің ерекшелігі грамматикалық мағыналар түбірге қосымшаның жалғануы арқылы беріледі [2, 492 б.]. Тілдердің генеалогиялық классификациясы бойынша, қазақ тілі де, ұйғыр тілі де Батыс хун бұтағынан тарайды. Қазақ тілі Қыпшақ тобына енетін тіл болса, ұйғыр тілі Қарлұқ тобына енетін тілдердің қатарынан [2, 486 б.].

Қазақ тілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі. Ол сондай-ақ шекаралас мемлекеттердің территорияларында – Қырғызстан, Өзбекстан, ресей Федерациясы, Түркіменстан, Ауғанстан, Иран, Қытай, Моңғолия, Пәкістан және басқа елдерде таралған. Қазақ әдеби тілі әдеби шағатай тілінен бастау алады және XVIII-XIX ғғ. Жалпыхалықтық диалектілер негізінде қалыптасты. Қазақ тілі шығу тегі бойынша Алтай семьясына жатады және ондағы түркі тілдерінің батыс хун бұтағындағы қыпшақ тобының қыпшақ-ноғай тармағына кіреді.

Ұйғыр тілі – басым көпшілігі ҚХР-ның Синцзян – Ұйғыр автономиялы ауданында (саны 6280 мың), аз халқының бөлігі Қазақстан мен Орта Азияда тұратын ұйғыр халқының ұлтты, әдеби тілі. Ұйғыр тілі солтүстік-батыс (орталық), оңтүстік (хотан), шығыс (лобнор) диалектілеріне, ол кеңестік ұйғырлар тілі орталық диалектіге енетін Жетісу және Ферғана говорларына бөлінеді. Шығыс Түркістан ұйғырлары араб әліпбиін, ТМД елдері ұйғырлары орыс әліпбиін пайдаланады.

а) Фразеологиялық қабаттағы «жер». Тіл білімінің басқа салалары сияқты фразеология да бүгінгі таңда терезесі тең, дербес пәнге айналып отыр. Фразеология саласын тіл білімінің жеке саласы ретінде қалыптастыруда, оның нысандарын, тілдегі орны мен табиғатын зерттеу әдістерін анықтауда, маңызды теориялық тұжырымдар жасауда көптеген отандық және шетелдік ғалым-фразеологтардың еңбектері ерекше орын алады. Н.И.Амосова, А.В.Кунин, И.И.Чернышева, В.Флейшер (W.Fleischer), М.М.Копыленко, І.Кеңесбаев, А.Т.Қайдар, А.Д.Райхштейн, С.Е.Исабеков, С.К.Сатенова, З.Қ.Ахметжанова, Д.Добровольский, М.Сабитова, К.К.Дүйсекова т.б. атақты ғалымдардың жалпы және салғастырмалы фразеология мәселелеріне арнап жазған құнды-құнды еңбектері жарық көрді.

Кез келген тілді алып қарасаңыз, оның фразеологиялық және паремиялық қабаты ғажап десе де болады. Фразеологизмдер мен мақал-мәтелдер этностың рухани өмірінің болған, оның ділін, мәдениетін, дәстүр, салтын, наным-сенімін, тарихи шындығының тұстарын, ойлау қабілетін көрсете білген. В.Н. Телия, В.Г. Костомаров сынды ғалымдар тілдің фразеологиялық және паремиялогиялық қабатын ажыратады.

Қазақ және ұйғыр тілдеріндегі фразеологизмдерді қарастыра келе мынадай тұжырым жасауға болады:

1. Көптеген фразеологизмдерде ұлттық мәдениеттің «ізі» қалған, оларды бөліп көрсету қажет;

2. Фразеологизмдердің ішкі формасында мәдени ақпарат сақталған, ол әлем туралы түсінікті ұсынады. Әлем туралы түсінік өз кезегінде фразеологизмге ұлттық-мәдени мән ұстайды;

3. Фразеологизмдердің қасиетін айқындауда ондағы мәдени-ұлттық коннотацияны бөліп көрсету қажет [3,82 б.].

Ұйғыр тілінде фразеологизмдерге байланысты зерттеулер өте аз. Тек 1993 жылы жарыққа шыққан О.Жамалдиновтың «Ұйғыр тіліндегі фразеологизмдердің түсіндірме сөздігі» ғана бар. Онда фразеологиялық бірліктер ғана емес, мақалдар мен мәтелдер, салыстырулар да талданған [4]. Ал диссертациялық зерттеулерден Ч.Сайфуллиннің «Устойчивые сочетания в современном уйгурском языке (1953)», Р.А.Авакованың «Семантико-морфологическая характеристика глагольных фразеологизмов в современном уйгурском языке» (1991) ғылыми еңбектерін, Г.Садуақасова, О.Жамаладиновтың мақалаларын атауға болады. Біз жоғарыда аталған еңбектермен қатар көркем әдеби шығармаларды да ұйғыр тіліндегі фразеологизмдерді жинақтауда пайдаландық.

«Жер» ұғымы қазақ және ұйғыр тілідеріндегі фразеологиялық бірліктерде кең көлемде көрінеді. Алайда дәл мағынасын ажыратуда, аударуда қиындықтар тудыратын идеотникалық мағыналар да бар. Фразеология – тілдің ұлттық көрінісі. Фразеологиядағы ұлттық көрініс – өзінше қайталанбайтын, басқа халықтардың ұлттық фразеологизмдерімен шатастыруға келмейтін тілдік фактілер [5,1 б.] Біз қазақ және ұйғыр тіліндегі фразеологизмдердің ұлттық-мәдени бөлшегін ажырату үшін «жер» ұғымы тірек сөз болған фразеологиялық бірліктереді талдаймыз.

- **Жер бауырлап жатты** – жата қалып, жылады, қатты қайғырды, уайымдады. Кеше күн Құлагердің жатқан жерін құшақтап, жер бауырлап жылап жатты (І.Жансүгіров). Ал ұйғыр тілінде **йәргә кирмигән бугурсидәк журумәк** – теңселіп жүру, ештеңе бітірмей, тек ренжу, мұңаю, «жерге кірмеген соқадай жүру» сияқты. Бугурса – архаикалық лексика – ұйғырларда қолданылатын соқаның түрі, темір ұшты болады.

- **Жерге қазық қаққандай** – тып-тыныш, еш қимылсыз, қазықтай қатып қалу. **Йәргә қозуқ қаққандәк \ йәргә қаққан қозуқтәк** – қимылсыз отыру, «жерге қаққан қазықтай қозғалмау, тығылу. Көркем шығармада мынадай мысал бар: **Ата-ана йәргә қаққан қозуқтәк олтарған орунлирида уюп келишти** – «Осыған дейін қозғалмай отырған ата-аналары бір мезетте өз орындарынан тұрды» (З.Самади. «Тайны годов»).

- **Жер-көкті басына көтерді** – барлығын дүрліктірді, сарыны қатты шықты. Көшіріп жерді, келеді аттар, керілген кең даланы бүлдіріп

(І. Жансүгіров). Бұл жерде нақты субъектіге бағытталмаса да, ұйғыр тімен салыстырғанда, мағыналас болады. *Йәр-жаһанға өзину урмақ* – қатты жылау, шыңғыру, қайғыру, «өзін жерге ұру». *Йәр-жаһан* – қосарланған зат есім, екінші бағынышты сыңары парсы тілінен енген, аударғандағы мағынасы «әлем, дүние» деген түсінік береді [6, 153-154 б.]

• *Бес күндік жер, алты айлық жер* – қашықтығын білдіреді. *Бәш күнлүк йәр* – өте алыс (қашықтық жайында), «бес күндік жер».

• *Жер бетіне сыймау* – ешкіммен тіл табыса алмау, мінезінен табу: «елге сыймаған – жерге сыймайды». *Йәр-жаһанға сизмай* – ешкіммен тіл табыса алмау, «жерге сыймау». Бұны *йәр-жаһанға өзину урмақ* дегенмен салыстыруға болады.

• Қазақ тілінде «ел есінде қалмақ» дегеннің мағынасы ұйғыр тіліндегі *Йәрдә қалмаслиқ* дегенге саяды. Оның мағынасы пайдалы еңбек немесе салым. «Жерде қалатын нәрсе». Көркем шығармада біз тапқан мынадай фразеологиялық қолданыс бар екен: *Һәй, гөдәкләр бу иш йәрдә қалмаслиқ! – деди йезиниң ақсақали, бешини йәргә әгитип.* – «Е, балаларым менің, бұл пайдалы іс! – деді ақсақал басын төмен салып» (З.Самади «Тайны годов»).

• *Жер соқты* – жығылды, құлады. Балалар ерлік іс етті, жер соқты жау, күрс етті. *Йәр бегирип қалмақ* – «Жеңіліс табу, жермен жексен болу». Айта кету керек, *бегирип* тек қана йәр сөзімен тіркесіп қана қолданысқа ене алады, ал оның мағынасы бізге белгісіз. Бұл фразеологиялық бірліктің синонимдері: *мәглуп болмақ, йеңимақ, мәглубийәткә учримақ, забун болмақ, ақ туғ чиқармақ, ақ туғ көтәрмәк.*

• *Жер аударды* – басқа жаққа айдалып, еріксіз қоныс аударды. Қазақ тарихында жер аударылған зиялылар аз емес. *Йәр ағдурмақ* – жер аудару, айдалу «жерге ауысу» деген. Синонимі: *сүргүнгә һайдимақ* - «айдалу, қуғын-сүргінге ұшырау, алысқа ауысу».

• *Жерге қаратпақ* – ұялту, көңілден шықпау. Сондай-ақ *жерге қарау, кірерге тесік таппау* тіркестері керісінше өзі уялу, өзі қысылу дегенді білдіреді. *Гепини йәрдә қоймақ* – айтқан сөзінде немесе уәдесінде тұрмау. Сөзбе-сөз «Әңгімені жерде қалдыру».

• *Бурун билән йәр тирәп* – маңдай тері аққанша жұмыс істеу, ынта-жігермен еңбек ету, «мұрнымен жерді тіреу». Әдетте, бұл тілдік бірлік өзінің қажырлы еңбегімен, еңбексүйгіштігімен жұмыс істеп, алайда материалдық жағынан жетіспейтін адамға қатысты қолданылады (ауыз екі тілдегі дөрекілік коннотация алған *ешәктәк ишлимәк* «есек секілді жұмыс істеу, есектей» дегенмен салыстыруға болады).

• *Жер астынан жік шықты, екі құлағы тік шықты* – табан астынан бәле шықты, ойламаған жерден пайда болды. Жер астынан жік шықты, екі құлағы тік шықты деп, қара мұның аяқ астынан! (М.Әуезов).

Йәр тегидин чиқмақ – аяқ астынан пайда болу, күтпеген жерден шығу. «Жер астынан, жер түбінен шығу». Мәселен, *Қайәрдиур худди йәр тегидин чиққандәк шум қушларниң қәһәтлик тиләп сайришига қошулуп, давғанларниң иңриши аңлиниду* – Осы тыныштықтың ортасында, аяқ астынан у-шу болып, құстардың қатты қиқулағаны естілді (З.Самади «Тайны годов»).

• *Асманга чиқай десәм, жирақ, йәрге кирәй десәм, қаттиқ* – «Аспанға ұшайын деп едім, алыс, жерге кірейін деп едім, қатты», яғни, жан-жақтан қиыншылық толып кетті, таңдау жасау қиын. Бұл фразеологизмнің басқа нұсқалары: *көккә бақсам, көк жирақ, йәргә бақсам, йәр қаттиқ* (көк жалпы түркілік аспан дегенді білдіреді, ол парсы тіліндегі аспан дегеннен енген сөз), аспан узақ, йәр қаттиқ – «Аспанға алыс, жерге қатты».

Жалпы көзқарас бойынша фразеологизмдер тілдің біршама өзінше бір құбылыс екенін көрсете алады [7, 215 б.]. «Жер» ұғымына байланысты фразеологизмдерді талдай келе айтатынымыз фразеологизмдер тілде халықтың эмпирикалық және рухани тәжірибесінің негізінде пайда болады, жалпы барлық фразеологизмде мәдениеттің, мәдени дәстүрлердің көрінісі болады.

ә) **Паремиялық қабаттағы «жер» ұғымы.** Мақал-мәтелдер тілдің фразеологиялық қатарының құрамдас бөлігі. Дегенмен, мақал-мәтелдер фразеологиялық жүйеге емес, тілдің паремиялық жүйесінің негізі дейтін ғалымдардың пікірлері де бар (М.Д.Городникова, Г.Л.Пермяков). Ал мақал-мәтелдерді тілдің фразеологиялық қабатына енгізетін ғалымдар: А.В.Кунин, А.Д.Райхштейн, И.И.Чернышева.

Мақал-мәтелдер – бірнеше ғасырлар бойы атадан балаға мирас етілген халық даналығы. Мақал-мәтелдер – халықтың белгілі бір өмір тәжірибесінен жинақталған, айқын ойды үлгі-өнеге, өсиет ретінде көркем бейнелеп жеткізетін халықтың көне де бай, рухани қазынасы. Қазақ ауыз әдебиетінің тамаша үлгісі ретінде мақал-мәтелдерді жинау әр кезеңде біршама алға жылжып отырды. Қазіргі таңда қазақ мақал-мәтелдерінің жинағы біршама. Оларды жинап, зерттеушілер М.Ғабдуллин, Ә.Дибәев, С.Садырбаев сияқты ірі ғалымдарды атауға болады.

Ұйғыр тілінің паремиясы аз зерттелген. Мақалдарды жинау мен клаассификациялау, яғни тақырыптық топтарға жіктеу Махмуд Қашқаридың «Диуани лұғат ат-түрк» еңбегінен басталады. Дегенмен, 1917 жылға дейін ұйғыр тіліндегі мақал-мәтелдер өте аз жиналды. Мақал-мәтелдерді жинап бастырушылар Н.Ф.Катанов, С.Е.Малов, пантусов, Г.Ярринг болды. Мәселен, Н.Н.Пантусов 400-ге жуық мақалдар мен мәтелдер жинап, оларды тақырыптық топтарға жіктеп, мағынасын орыс тілінде береді.

Қазақ және ұйғыр тілдеріндегі «жер» ұғымына байланысты мақал-мәтелдерді шартты түрле екі топқа бөліп қарастыруға болады: 1) егіншілік; 2) тұрмыстық. Ұйғыр тіліндегі мақал-мәтелдердің басым бөлігі өмірлік жағдайларға байланысты туып, тұрмыстың барлық қырларын қамтыған.

Адам – ақылмен бай, жер – дақылмен бай. Әрнің пули нәдә? – Йәрдә – Адамның (ердің) байлығы неде? – Жерде». Ұйғыр үшін ертеден егіншілікпен айналысу игілікті іс болып саналған.

Диқан жерін анасындай сүйеді, жер диқанын баласындай сүйді. Бұл жерде диқан мен жердің байланысы ұйғыр тіліндегі *Йәр – носулниң аниси, әмгәк униң атиси* мақалда егін мен еңбектің байланысына параллель келеді. «Жер егіннің анасы, ал еңбек атасы», демек, еңбек пен ынтаның арқасында жақсы егістік өнім алуға болады дегенді айтады.

Жері байдың елі бай. Дәл осы мақал ұйғыр тілінде былайша көрінісін тапқан: *Йери байниң ели бай* – «Жері байдың хылқы да бай». «Бай» дегеннің астарында «өнімді, құнарлы жер» деген беріліп тұр.

Хәлиқ байлиги – йәр билән су. Сөзбе-сөз «Халық байлығы – жері мен суы» немесе *Йәр – өз халқиниң байлиги*. Мақал 1917 жылдан кейін пайда болса керек.

Бир патман алтунунуң болгичә , бир тапан йәриң болсун – «Ат басындай алтының болғанша, бір аттам жерің болсын». Ұйғырша-орысша сөздікте *батман* – өлшем бірлік, 57,3 кг-ға тең. *Тапан* – аяқ аттамы, қадам. Ертеде жерді аяқтың қадамымен өлшеп, есептеген (Яғни халықтық өлшемдік жүйе) [8, 174-175б.]

Мал – баққандікі, жер – жыртқандікі. Су – деханниң кени, Йәр – деханниң жени – «Су – егіншінің қаны, Жер – оның жаны». *Дехан* < *Дахан*, парсы тілінен енген. (ұйғ. диал. *дыхан, дахан, дихан*). Сондай-ақ топонимикалық атау – Дехан ауылы Алматы облысында орналасқан. Қазақ тілінің диал. *дыхан, диқан*; әдеб. тілде: *шаруа*; өзб. *деһқан*; қырғ. *дыйқан* – «шаруа, егінші, егін егуші».

Көктемде жерге түскен бір дән, күзде мың дән болады. Йәрни демигин бехил, әмгәк қилсаң йәр сехи – «Жер сараң» деме, онда еңбек ет, сонда «жер – жомарт» дерсің». Алайда *Йәр яман әмәс, йәргә ишлигән яман* дегенде «Жер жаман емес, Жерде жұмыс істеу – жаман». Бұл жерде алдыңғыға керісінше тұжырым айтылған.

Егіншілікке байланысты мақалдардың бағасы: *йәр дегән ана* – «Жер-Ана»; *атаңму йәр – анаңму йәр* – «жер ана да әке де»; *байлық – йәрдин* – «байлық жерден»; *өйүңни сатсаңму, йериңни сатма* – үйінді сатсаң да, жерінді сатпа»; *хотун қанити - әр, әр қанати – йәр* – «әйел қанаты – ер, ер қанаты – жер», *зәр билән махтанма, йәр билән махтан*

- «алтыныңмен мақтанба, жеріңмен мақтан» дегенге әкеп саяды.

Мақал-мәтелдердің екінші тобы, яғни тұрмыстық жағын қарастырайық. Кейбір мақалдар, сөз жоқ, тайпалық бірлестіктердің қалыптасуы кезінде немесе феодалдық құрылыс кезеңінде туғаны сөзсіз. Мәселен, *әлгә қомулсаң, әл болисән, әлдин айрилсаң, йәр болисән* – «егер халыққа жетсең, халықпен бірге боласың, егер халықтан бөлінсең, жер боласың», яғни жалғыз қаласың.

Батыр туса ел ырысы, жаңбыр жауса жер ырысы. Әл бар йәрдә әр хар болмас, әр бар йәрдә әл хар болмас – «халық болған жерде ер намысты, ер болған жерде халық намысты».

Қара жерді жамандама, қайтып сонда барарсың, қауым елді жамандама, қарғысына қаларсың. Йәрни қарғима, йәргә кирәрсән, әлни қарғима, әлгә кирәрсән – Жерді қарғама – жерге кірерсің, елді қарғама – елге кірерсің». Бұл мақалды дәл осылай беруіміздің себебі, мақалды басқа тілге аудару қиын. Мағыналық аудару кезінде ұлттық колориті жоғалады. Мақалдардың көпшілігінде бірді-екілі сөз арқылы нәзік бір мән айтылады, ал осы бірліктерді басқа тілге аударғанда мақал өзін ерекшелейтін ұлттық қасиетін жоғалтады.

Қай тілдің, қай халықтың болсын мақалы мен мәтелі өзінің қарапайымдылығымен күрделі әрі маңызды ойды айтады. Оларға үш жақтылық тән. Бір қыры – ол тілдегі құбылыс. Екінші қыры – белгілі бір логикалық бірлік (үкім, тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні), үшіншіден – көркем миниатюра, яғни шағын форманың шынайы болмысты көрсетуі. Бұған айғақ «жер» ұғымы қатысқан мақал-мәтелдердің қазақ және ұйғыр халқының өзіне тән дүниені тану ерекшелігінен хабар беруі. Айталық, ұйғыр тілінде әйелдің отбасындағы, қоғамдағы орнын бағалаушы мынадай мақал бар: *Әрни әр қилидиганму хотун бар, йәр қилидиганму хотун бар* – «еркекті еркек ететін қатын бар, еркекті жер ететін қатын бар». Бұл жерде «жер» шектік мағынаға (немесе өлшемдік) түсіп, халықтың этникалық ұстанымына негіз болып тұр. *Яхиши хотун яман әрни әр қилар, яман хотун яхиши әрни йәр қилар* – «Жақсы қатын жаман ерді ер қилар, жаман қатын жақсы ерді жер қилар». *Һакавур хотун ерини йәргә қаритар* – «ұрысқақ қатын күйеуін жерге қаратар». *Йәрниң йеми – огут, ана геми – тугут* – «Жердің азығы – тыңайтқыш, ананың қамқоры - бала». Мақал сөздердің ұйғасына құрылған, *огут-тугут*, ғәм-йәм, яғни ананың қамқорлығы егіншінің қамқорлығымен салыстырылады. Шығыстық ділде қалыптасқандай, әсіресе, ислам идеологиясында әйелдің өміріндегі басты міндет – балаларына тәрбие беріп, отбасын, ошақ қасын сақтау. Ұйғыр халқында осы ұстаным қалыптасқан, бұл мақалдың шығу тарихы да осы стереотиппен

байланысты болса керек. Ал жер мен ананың параллель қойылуы кездейсоқ емес: мифологиялық және халықтың архаикалық ұғымында екі жақты салғастыру өте жиі кездеседі. Бір жағынан жердің өнім өндіру қызметі, бір жағынан өмірдік ананың құрсағында бастау алуы. Бұған көптеген дәлелдер де келтіруге болады. Қазіргі ұйғыр тілінде әйелдің қызметін шектейтін, қоғамдағы (әлеуметтік, басқару, білім беру, мәдени шаралар) рөлін шектейтін мақалдар сақталып қалған. Айталық, *аялның чечи узун, ақли қысқа* – «Әйелдің шашы ұзын, ақылы қысқа», *тәләйликнің хотуни өләр, тәләйсизнің өйи көйәр* – жолы болғанның қатыны өлер, жолы болмағанның үйі өртенер» т.б. [9, 300 б.].

Ұйқасқа құрылған мына бір мақалда *қыз бала әрдә яхши, болмиса – йәрдә* – «қыз тұрмыста жақсы, болмаса – жерде», яғни үйде болса, үй шаруасымен айналысады. Біздің байқауымызша, бұл мақалдар ұйғырлардың көпшілігі тұратын аймақтарда сақталған, әсіресе Еңбекшіқазақ ауданы маңайындағы ауылдарда тұратын қарттардың аузынан естуге болады. *Ериң өлсә, йәргә бақ, бала өлсә әргә бақ* – «егер күйеуің өлсе жерге қара, балаң өлсе, күйеуіңе қара».

Бұл келтірілген мақалдарды талдауда тілдің құрылымына, жалпы халықтың тарихы мен типологиясына терең бармадық. Біз талдаған паремиялық бірліктер экстралингвистикалық факторлардың қатысуынан тыс формалды мағыналары арқылы берілді. Бұған айтар уәж ретінде Ш. Қарсыбекованың мына пікірін келтіргіміз келеді: «ұлттық менталитетіміздің телдегі ерекше бір жарқын, мәнді де маңызды өрнегі болып саналатын мақал-мәтелдер ... этносқа тән дүниетаным мен сананың айқын айғағы, халық даналығы мен философиялық толғанысының эстетикалық танымы мен тағлым-тәлімінің, өркениеті мен мәдениетінің, барша болмысының қайнар бұлағы [10, 3 б.]

Демек, қорыта келгенде айтарымыз, біз қазақ және ұйғыр тілдеріндегі «жер» концептісінің фразеологиялық және паремиялық қабатын салғастыра отырып, екі тілді иеленуші екі ұлттың «жерге» байланысты өзіндік ұлттық дүниетанымдық ерекшеліктері мен ұқсастықтарын барынша көрсетуге тырыстық. Сөз соңында айтарымыз, «жермен» байланысты біз салғастырған тілдік бірліктер түбі бір түркі тілдерінің екі бұтағы болып табылатын қазақ және ұйғыр тілдеріндегі әлемнің тілдік бейнесі, лингвомәдени айшықтары тамырлас екендігін танытады.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Сейілхан А. Қазақ тіліндегі этнографизмдердің лингвомәдениеттанымдық мәні: канд. дисс. қолжазбасы. – Алматы, 2001. – 154 б.
- 2 Аханов К. Тіл білімінің негіздері. – 3-бас. – Алматы: Сана, 1993. – 496 б.
- 3 Маслова В.А. Введение в лингвокультураологию. - М.: Наследие, 1997. – С. 206.

4 Жамаладинов О. Уйғур тили фразеологиясиниң изаһлық луғати, – Алматы: Қазақстан, 1993. – 247 б.

5 Авакова Р.А. Семантико-морфологическая характеристика глагольных фразеологизмов в современном уйгурском языке: дисс. ...канд. филол. наук. – Алма-Ата, 1991. – 132с.

6 Бавдинов Р.Р. Экстралингвистические факторы в изучении лингвокультуры «земля» // Вестник КазНУ. Серия филологическая. – 2004.- №6. – С. 152-154.

7 Телия В.Н. Русская фразеология. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.

8 Уйгурско-русский словарь / под общ. ред. Ш.Кибирова и Ю.Цунвазо. – М.: Наука, 1961. – 328 с.

9 Садвакасов Г.С. Уйғур мақаллири билән тәмсиллири һақидә. – Алматы: Алем, 2001. – С. 297-310.

10 Қарсыбекова Ш.П. Қазақ тіліндегі мақал-мәтелдерді топтастырудың этнолингвистикалық принциптері:.... канд. дисс. автореф. – Алматы, 2004. – 29 б.

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ И ПАРЕМИОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОНЦЕПТА «ЗЕМЛЯ» В КАЗАХСКОМ И УЙГУРСКОМ ЯЗЫКАХ

Мутянова Ю.Н.¹

¹м.гум. н, кафедра устного профессионального перевода казахско-русского языков
КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: yultuzaika@mail.ru

В этой статье сопоставляются фразеологический и паремиологический уровни концепта «земля» в казахском и уйгурском языках, а также анализируются их особенности и сходства.

Ключевые слова: язык, культура, концепт, земля, фразеологический уровень, паремиологический уровень.

Статья поступила 20.07.2017

OPPOSITION ANALYSIS IN THE GENDER PHRASEOLOGY OF NON-NATIVE LANGUAGES

Turdiyeva D.A.¹

¹Chair of Practice of Speech foreign philology
of Ablai khan, KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: dilhumar77@mail.ru

This article is about actuality of opposite analysis which allows representing exact and clearly the content and language meaning of a word or a phrase. There is an example of opposite analysis of concepts “a man”, “a woman” for identification of mental particularity of people through idioms in this article. On the comparison materials of two unrelated languages, we can consider their linguistic and cultural features and stereotypes. The examples considered allow us to conclude that every nation, every native speaker, has its own peculiarity of perception of the surrounding reality.

Keywords: linguistic and cultural features, opposite analysis, mental particularity, surrounding reality.

УДК 81'1
МРНТИ 16.21.49

ОППОЗИЦИОННЫЙ АНАЛИЗ В ГЕНДЕРНОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ НЕРОДСТВЕННЫХ ЯЗЫКОВ

Турдиева Д.А.¹

¹к.ф.н., ст.преп. кафедры практики речи иностранной филологии
КазУМОиМЯ им.Абылай хана, Алматы, Казахстан, e-mail: dilhumar77@mail.ru

Данная статья раскрывает особенности оппозиционного анализа в гендерной фразеологии неродственных языков. Данный вид исследования позволяет рассмотреть лингвострановедческие особенности и культурные ценности исследуемых языков. На материале сравнения неродственных языков можно определить гендерные стереотипы и их место в ментальной картине мире разных народов.

Ключевые слова: лингвистические и культурные особенности, оппозиционный анализ, духовные ценности, окружающая действительность.

Оппозиционные исследования в лингвистике – явление довольно частое. Сопоставления двух противоположных лексических или фразеологических единиц позволяют более четко и ярко представить смысловую и языковую дифференциальность. У лингвистов уже стало традиционным рассматривать гендерные стереотипы в тесной связи с лингвокультурологическим аспектом изучения языка [1]. Во всех исследованиях, посвященных изучению языка и культуры, присутствует описание базовых концептов культуры [2]. К таковым относятся «мужчина» и «женщина», в которых проблема пола представлена как явление культуры. Одному из элементов каждой оппозиции обычно приписывается положительное значение, другому – отрицательное. Одним из основополагающих и определяющих понятий в осмыслении картины мира и языковой картины мира является оппозиция «мужчина – женщина», то есть противопоставление по признаку пола.

Оппозиция «мужчина – женщина» представлена в языке, менталитете и культурных традициях всех народов.

Анализируя фразеологические единицы, включающие в себя гендерные стереотипы, можно выделить следующие группы оппозиций: мужчина – женщина, муж – жена, отец – мать.

Фразеологические единицы (ФЕ) действительно обладают богатейшими возможностями в выражении эмоционально-оценочного отношения человека к окружающей его действительности. Устойчивость, свойственная ФЕ, делает их константами национальной культуры, позволяет им транслировать социально- и культурно-значимую информацию для следующих поколений. Особую роль в этой трансляции культурно-национального самосознания народа и его идентификации как такового играет, в частности, фразеологический состав языка, так как в образном содержании его единиц воплощено культурно-национальное мировиде-

ние. Более того, фразеологизмы сами обретают роль стереотипов культуры, так как в языке закрепляются и фразеологизируются именно те образные выражения, которые ассоциируются с культурно-национальными эталонами, стереотипами, мифологемами и которые воспроизводят национальный менталитет.

Проанализировав фразеологизмы с компонентом «женщина», мы заметили следующие особенности: фразеологизмы, обозначающие брачные возможности женщины, варьируют градуальную оценку от позитивной до негативной.

Avoir le cul terreux – разг. «быть богатой, но не знатной невестой»;
coiffer sainte Cathrine (или *Sainte-Cathrine*) «остаться старой девой, засидеться в девках»;

décoiffer sainte Cathrine (или *Sainte-Cathrine*) «выдать девушку замуж, выйти замуж»;

dites toujours nenni, vous ne serez jamais marié «слишком разборчивая невеста остается старой девой, если будешь постоянно отказывать, то останешься ни с чем».

Французская фразеология, в отличие от уйгурской, описывает женщину в большей степени вне брачных отношений. Те же немногочисленные фразеологизмы, которые отражают быт французской семьи, несут отрицательную оценку. Во французской фразеологии присутствует образ злой, сварливой жены:

c'est sa femme qui porte les chausses (или *la culotte*) – «Он у жены под башмаком»;

fumée, pluie et femme sans raison chassent l'homme de la maison prov. – «Когда дым идет, когда с потолка льет, когда женадохнуть не дает, муж из дому бежит».

Un homme mal marié. Mieux qu'il fut noyé – Чем взять плохую жену, лучше утопиться.

Преимущество жены перед мужем во французских примерах указывает на финансовую сторону вопроса. Жена стоит на ранг выше мужа, за счет богатства и денег. И мужчина покорно принимает свою участь подкаблучника и приживалы.

Homme de paille veut une femme d'or – Соломенный мужчина хочет золотую жену.

A riche femme mari gaspilleur – У богатой жены муж транжира.

La beauté de femme n'enrichit homme – Красота женщины не обогащает мужчину.

В контексте количественно больших групп ФЕ уйгурского языка моральные предписания адресованы не только женщинам. Большое количество единиц подчеркивает ответственность мужа и важную роль

жены в семье. Хотя женщина в нескольких пословицах предстает как не вполне человек, мы обнаружили аналогичные высказывания и в адрес мужчин:

Бойдақ жигит – ярым адам. – Холостой мужчина – на полчеловека.

Моральные предписания адресованы также не одним только женщинам, но и мужчинам тоже. Мы считаем, кроме того, что пословицы этого типа могут быть весьма условно отнесены к андроцентричным, так как в них не определена мужская или женская перспектива. Безусловно, отрицательный образ жены присутствует в картине мира, рисуемой уйгурской паремиологией. Но присутствуют в ней и женская, и общечеловеческая перспективы, что несколько уравнивает положение жены по отношению к мужу. Супружество, семья рассматриваются не как изолированная часть общества, а в тесном взаимодействии с остальными членами рода. Отсюда — широкая представленность родителей мужа и жены, бабушек и дедушек, кума и кумы, свахи. В целом жизнь женщины представлена подробно и не ограничивается лишь деятельностью в домашнем хозяйстве (хотя эта область весьма представительна). Наблюдая и анализируя данные, мы пришли к выводу, что в уйгурском обществе доминантой в семье выступает мужчина, как хозяин, опора, кормилец. Первое и главное слово в семье, да и в обществе в целом остается за мужчиной.

Хотун қанити әр, әр қанити – йәр. – Крылья жены – муж, крылья мужа – земля.

Әриң кәтсә үй өрилду. – С уходом мужа рушится дом.

Әриң геги – хотунниң қилиги. – Как муж сказал, так жена и сделала.

Вышеуказанные примеры более демонстративно указывают на природную ограниченность женщины и ее зависимость от мужа. Уйгурская паремиологическая картина подтверждает тот факт, что для женщины неважно наличие интеллекта, важно соответствовать требованиям мужчины и общества. Более ярко выраженное стереотипное представление о природной ограниченности женского пола в уйгурской лингвокультуре мы связываем со следующим фактом: в уйгурской культуре существует гораздо больше табу для женщин, чем для мужчин. Отражена не только зависимость жены от мужа, но и обратное. В данном случае в ряде пословиц отражена зависимость мужа от жены как с положительной, так и с отрицательной точки зрения.

Әриң етини чиқарған – хотун, хотунниң етини чиқарған – отун. – Мужчину славит жена, а жену – очаг.

Яхши хотун – әргә дөләт. – Хорошая жена – богатство для мужа.

Яхши хотун яман әрни әр қилар. – У хорошей жены плохой муж молодцом станет.

Яман хотун – эргә өлүм. – Злая жена – погибель для мужа.

Яман хотун яхши эрни йәр қилар. – Скверная жена и хорошего мужа оскандалит.

Противопоставления **мать — мужчина**, однако, отсутствуют, но обнаружены противопоставления **мать — отец**. Значительно чаще сочетание **мать — отец**, сохраняя синтаксическую самостоятельность, выражает одно сложное представление. Степанов Ю.А. видел в этом явлении прием обобщения: хотя такие слова-пары “не выходят за объем, определенный их сложением, но тем не менее они обобщают входящие в них частные..., рассматривая их как одно и располагая приписывать этим частным как совокупности лишь общие признаки” [3, с.182]. Нет также ни одной пословицы, где у матери обнаруживаются стереотипные женские черты: сварливость, отсутствие интеллекта, болтливость, “неправильность” в целом (принадлежность к “левому”, то есть отклоняющемуся от нормы).

По Юнгу К.Г., как отмечают Хамраев М.К. и Левин Ю.И., архетипы анима и анимус определяют два противоположных начала, отождествляемые с мужским и женским. Оба эти начала присутствуют в мифологическом мышлении и в психике отдельного человека. В зависимости от пола происходит попытка бессознательного вытеснения анимы или анимуса. В андроцентричной части корпуса пословиц и поговорок сверхположительно коннотировано понятие “Мать” и скорее отрицательно — понятие “женщина/жена/. Первое восходит к архетипу матери — “для мужчины мать с самого начала имеет явный символический смысл, чем, вероятно, и объясняется проявляющаяся у него сильная тенденция идеализировать ее. Идеализация — это скрытый антропаизм; человек идеализирует тогда, когда испытывает тайный страх быть изгнанным”. Второе (женщина/жена) отражает архетип анимы [4, с. 244].

Например: *Атам көрмигән, анам көрмигән* – ни отец не видел ни мать.

Атаңму йәр – анаңму йәр – и отец тебе земля и мать тебе земля.

Aimer la Patrie comme la mère et déffendre comme le père – любить родину, как мать, и защищать, как отец.

Le père du jour. La mère de la nuit – Отец дня. Мать ночи (солнце и луна).

Авторы монографии «Уйгурские пословицы и поговорки» отмечают, что известный психолог и культуролог К. Г. Юнг обращает внимание на то, что образ матери неизбежно проявляется в фольклоре: “С этим архетипом ассоциируются такие качества, как материнская забота и сочувствие; магическая власть женщины; мудрость и духовное

возвышение, превосходящее пределы разума: любой полезный инстинкт или порыв; все, что отличается добротой, заботливостью или поддержкой и способствует росту и плодородию" [4, с. 218]. Среди фразеологизмов уйгурского языка наблюдается явное преимущество матери над отцом. Отец – глава семьи, но мать – это нежность, забота, любовь.

Оғақ тутқан атаң қалғичә, оймақ тутуп анаң қалсун. – Лучше мать с наперстком, чем отец с серпом.

Алтун башлиқ дадаң билән қалғичә, пахма башлиқ анаң билән қал. – Лучше с косматой матерью, чем с золотоголовым отцом.

Атисиз жетим – гүл житим, анисиз житим – кул житим. – Сирота без отца – цветущий сирота, сирота без матери – золушка.

Во французских примерах мы можем наблюдать равноправное ролевое предназначение матери и отца. Следует отметить, что ФЕ с концептами «мать» и «отец» в данном языке обнаружено значительно меньше, чем в уйгурском.

Grand et gros comme père et mère. – Совсем взрослый, как мать и отец.

Рассмотренные выше примеры позволяют сделать вывод, что у каждого народа, у каждого носителя языка существует своя особенность восприятия окружающей действительности. Гендерология всегда остается актуальным вопросом во все времена. Половое неравенство приводило к недовольству масс и распрям. И на сегодняшний день соотношение гендерных стереотипов является актуальной проблемой, требующей более подробного изучения.

ЛИТЕРАТУРА

1 Самарина В.С. Гендер во фразеологии: когнитивно-лингвокультурологический аспект: дис. ... канд. филол. наук. – Ставрополь, 2010.

2 Суралева О.Ю., Скоробогатова Т.И. О гендерной сбалансированности фразеологических единиц, характеризующих интеллектуальную состоятельность (на материале французского языка) // Гуманитарные и социальные науки. – М., 2010.

3 Фаткуллина Ф. Г. Современная лингвистика и межкультурная коммуникация. - 2 кн. Кн. 2: – Одесса, 2012.

4 Хамраев М.К., Левин Ю.И. Уйгурские пословицы и поговорки. – Алматы, 2011.

5 Традиции и современность в духовной культуре уйгуров СУАР // Национальный каталог. – Алматы, 2010.

**ТУЫС ЕМЕС ТІЛДЕРДЕГІ ГЕНДЕРЛІК ФРАЗЕОЛОГИЯЛЫҚ
БІРЛІКТЕРДІҢ ОППОЗИЦИЯЛЫҚ ТАЛДАУЫ**

Турдиева Д.А.¹

¹ф.ғ.к., аға оқытушы, Шетел филологиясының сөйлеу практикасы кафедрасы
Абылай хан атындағы ХҚжәнеӨТУ, Алматы қ., Қазақстан
e-mail: dilhumar77@mail.ru

Бұл мақалада сөздің мағыналық және тілдік мәнін немесе сөз тіркесін анық көрсетуге мүмкіндік беретін оппозициялық талдаудың көкейтестілігі туралы айтылған. Бұл мақалда тұрақты сөз тіркестері арқылы халықтың менталитеттік өзгешілігін анықтау үшін «ер кісі» – «әйел» концептінің оппозициялық талдауы талдау нысаны ретінде алынады. Зерттеудің бұл түрі салыстырылатын тілдердің лингвистикалық ерекшеліктерін және мәдени құндылықтарын қарастыруға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: гендерлік фразеологизмдер, оппозициялық талдау, менталитеттік өзгешілік, лингвистикалық ерекшеліктер, мәдени құндылықтар.

Статья поступила 24.08.2017

2 Бөлім.
АУДАРМАНЫҢ ҚАҒИДА МЕН ТӘЖІРІБЕДЕГІ ЗЕРТТЕУЛЕРІ
Раздел 2.
ИССЛЕДОВАНИЯ В ОБЛАСТИ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ПЕРЕВОДА
Part 2.
RESEARCHES IN THEORY AND PRACTICE OF TRANSLATION

UDC 81.253
JRSTI 16.31.41

**CURRENT THEORIES IN TRANSLATION STUDIES: LAWRENCE VENUTI AND
TRANSLATION OF "UTOPIA"**

PhD **Anna Oldfield**¹

¹Associate Professor of World Literature at Coastal Carolina University in the
Department of English, the USA.

This paper is drawn from a lecture given by Anna Oldfield in a Seminar in Translation Studies to Teachers of Translation at Ablai Khan KazIR&WL in September-October 2017. This paper discusses Lawrence Venuti's article "Translation, Community, Utopia" from The Translation Studies Reader. Professor Lawrence Venuti (Temple University) is a leading authority on the theory and history of translation. This article evaluates whether Lawrence Venuti's translation approach of "foreignization" is likely to achieve his stated goal: translations that can resist cultural dominance. Venuti notes the shift of thinking in Translation Studies from reconstructing a text in the domestic culture to creating a "community" with the foreign culture. Venuti's focus on the idea of the balance of "foreign" and "domestic" in translation is important and valuable. In his work, Lawrence Venuti offers solutions to improve cross-cultural communication. He believes that translation can be a true cultural bridge that can form "imagined communities" of heterogeneous people across languages. His approach inspires new debates in the theory of translation.

Keywords: transnational audience, dialect, slang, utopian communities, foreign / domestic meaning.

The American scholar Lawrence Venuti is considered one of the most important voices in contemporary Translation Studies. He is a Professor at Temple University and a professional translator of literature to and from Italian, French, Spanish and Catalan. His book, *The Translator's Invisibility: A History of Translation* is a founding work of translation studies.

This paper will discuss Venuti's article "Translation, Community, Utopia" from The Translation Studies Reader, which he edited [1]. In this article, Venuti searches for the "utopian" element of communication between the foreign and the domestic that is sought in translation. He interrogates the possibilities and limitations of "foreign" and "domestic" interpretations of a text, and offers solutions to improve communication across cultures. Finally, he discusses how translation can form "utopian communities" that can be

vital for true intercultural communication. His article gives the inspiring message that translation can be a true cultural bridge that can form “imagined communities” of heterogeneous peoples across languages.

In the article “Translation, Community, Utopia,” Venuti begins with the idea of the balance of “foreign” and “domestic” in translation. He believes that the original, “foreign” text, will always become “inscribed” with a new, domestic meaning no matter how accurately we try to translate. As Venuti explains,

Translation never communicates in an untroubled fashion because the translator negotiates the linguistic and cultural differences of the foreign text by reducing them and supplying another set of differences, basically domestic, drawn from the receiving language and culture to enable the foreign to be received there. The foreign text, then, is not so much communicated as inscribed with domestic intelligibilities and interests [1].

Thus, our hope to simply pick up a foreign text and drop it into a domestic box unchanged will never succeed. Something will always have to change.

Looking at the history of translation into English, in the 19th and early 20th centuries the tendency to “domesticate” a foreign text was strong. Translators tried to find comfortable, target language equivalents for foreign idioms and concepts, often changing the language of the text to fit domestic mores. An example could be the translations from Russian to English by Constance Garnett (1861-1946), who translated all of the major novels of Turgenev, Tolstoy and Dostoevsky into British Victorian English. Her translations were very popular at the time, although later they came under criticism for Anglicizing the Russian texts too much: Joseph Brodsky even wrote that “the reason English-speaking readers can barely tell the difference between Tolstoy and Dostoevsky is that they aren’t reading the prose of either one. They’re reading Constance Garnett” (Quoted in Remnick).

Considering Translation Studies as they developed in the USA/UK, Venuti notes the self-reflexive turn in the late 20th century as translators began to wonder if it was correct to favor the domestic over the foreign. Venuti notes the change in attitude: “Seen as domestic inscription, never quite cross-cultural communication, translation has moved theorists towards an ethical reflection wherein remedies are formulated to restore or preserve the foreignness of the text” [2]. In this new mode of thinking, the matter had become “ethical” – the domesticizing of the text when translated into English became to be seen as an imperialistic or colonial move, one that erased or repressed the original foreign text. Venuti note the shift of thinking in Translation Studies from reconstructing a text in the domestic culture to creating a “community” with the foreign culture:

When motivated this ethical politics of difference, the translator seeks to build a community with foreign cultures, to share an understanding with and

of them to collaborate on projects founded on that understanding going so far as to allow it to revise and develop domestic values and institutions. The very impulse to seek a community abroad suggests that the translator wishes to extend or complete a particular domestic situation, to compensate for a defect in the translating language and literature, in the translating culture [2].

In other words, we translate in order to gain something we do not have; the "foreign" element of the text is, in fact, exactly what is missing from the domestic culture. The goal is that the translation will give this missing something and form a true community with the foreign culture.

Nonetheless, Venuti feels that it is not possible to translate without inscribing the text with a strong domestic presence that was not in the original. Thus the question of his article becomes:

"In the absence of cross-cultural communication unaffected by domestic intelligence and interests, what kinds of communities can translation possibly foster? What communities can be based on the domestic inscription of the foreign that limits and redirects the communicative aim of translation?" [2].

To answer this question, Venuti interrogates the process of communication in translation.

Communication in translation

In the 1970s, translation theorist Gideon Tourney defined translation as a communicative act that decomposes and recomposes a text, moving an "invariant" message from one language to another. Translation, Tourney writes "is communication in translated messages within a certain cultural-linguistic system, with all relevant consequences for the decomposition of the source message, the establishment of the invariant, its transfer across the cultural-linguistic border and the recomposition of the target message" [2, p. 4]. Venuti takes up Tourney's ideas in order to interrogate what exactly is the "invariant" that passes across from one language to another, asserting that the invariant carries something more than was in the original: "The source message is always interpreted and reinvented, especially in cultural forms open to interpretation, such as literary texts, philosophical treaties, film subtitling, advertising copy, conference papers, legal testimony" [2]. Thus, he asserts, as the invariant is reconstructed in the domestic language, the message quires all kinds of new values, histories and messages.

To look closely at the invariant in a literary translation, we can think of any novel and consider what can or cannot change. In a translation of Harry Potter from English, for example, the translator cannot change the order of events or the plot; he or she cannot make Harry and Hermione get married, or bring Dumbledore back to life. All these elements that cannot be changed are exactly what makes up the invariant.

Venuti, however, asserts that with the translation of the invariant into a new language also comes a "domestic remainder" – associations and values

that are embedded in the domestic language and cannot help but impact the domestic reader. He writes,

Any communication through translating...will involve the release of a domestic remainder, especially in the case of literature. The foreign text is rewritten in domestic dialects and discourses, registers and styles, and this results in the production of textual effects that signify only the history of the receiving language and culture [2].

To think about what a “domestic remainder” might be, it can be useful to look at the Mark Twain’s *Huckleberry Finn*. In this work there are at least 10 different dialects used, all based on 19th century Pike County Mississippi speech. Two of these dialects would be:

1. Southern poor white, such as the speech of Huck Finn. For example:
“That ain’t no matter” or “it warn’t no time for sentimentaling”

2. Southern African American dialect, such as the speech of Jim:

“I ain’ gwynlen’ no mo’ money back a hun’d times, de preacher says! Ef I could git de ten cents back, I’d call it squah, en be glad er de chanst [3].”

For the English speaker, these dialects create a strong impression that relate to very distinct American historical and cultural histories. The American reader connects the speech with the history of poverty, lack of education, racism and slavery in the Southern United States in the 1800s, a subject which most Americans have strong emotions about. These dialects influence the meaning of the book: we see that although Huck is uneducated, he is often smarter than the educated adults he encounters, and we see that although Jim is seen by society as a runaway slave, to Huck he is a wise elder, a trusted friend, and a person of rare courage and goodness in a harsh world. By making the speakers of lower class dialects the heroes of the book, Twain is interrogating a society that judges people by race and class.

To translate this book into Russian, the translator has a choice – either to ignore the dialects and all that they convey, or to translate them in some kind of Russian equivalent. However, any Russian dialect used – say, that of an uneducated 19th century serf for Jim, would carry a huge remainder: instead of connecting Jim’s speech to American slavery, it comes instead with the association of Russian serfdom, which is a completely different history. The Russian speaker will have their own domestic associations with the Russian dialects that connect only to Russian history, not to American. It is those domestic associations that come in with any dialect that form the remainder.

To show the impact of the remainder, Venuti gives the example of Patrick Creagh’s 1995 translation of the Italian novel *Sostiene Pereira* by Antonio Tabucchi. Creagh’s translation uses British colloquialisms to try to convey Italian underworld slang. For example, Creagh translates “quarto uominidall’ariasinistra” (‘four men with a sinister air’) as ‘four shady looking characters.’”

“stare con gliocchiaperti” (‘stare with your eyes open’) as ‘Keep your eyes peeled,’ and “senzapigiama” (“without pajamas”) as “in his birthday suit” [4].

Venuti notes that Creagh’s translations are “lexical shifts,” but that is not all; they also create a remainder:

“...the notion of shifts does not entirely describe Creagh’s choices. His translation signifies beyond his literary and cultural intentions by releasing a particularly English remainder: the different dialects and registers establish a relation to English literary styles, genres and traditions...Creagh’s polylingual mixture of standard and colloquial British and American gives his prose an extremely conversational quality that is consistent with Tabucchi’s presentation of the thriller plot...Yet the slangy English alters the characterization of Pereira by suggesting that he is less staid and perhaps younger than the elderly journalist presented in the text....

At the same time, the British and American slang refers to moments in the history of English language fiction. It recalls thrillers that reflect similar political themes”.

Thus, although Creagh’s translation conveys all of the invariants of the original novel (plot, characters, etc.), the British remainders have an overpowering effect over the original Italian.

Returning again to the ethics of translation, Venuti quotes Alasdair MacIntyre, who wrote that “the internationalized languages-in-use in late 20th century modernity,” like English “which have minimal presuppositions in respect to possibly rival belief systems” and so will “neutralize” the historical dimension of a foreign text” [2]. Here one can exactly see the colonial impulses of a strong international language, which end up erasing the specific, local histories of the foreign: “Creagh’s translation at once inscribed an English language cultural history in Tabucchi’s novel and displaced the historical dimension of the Italian text” [2]. And in fact, in the Italian original *Sostiene Pereira* sold 300,000 copies within a year of publication, while Creagh’s translation sold only 5000 copies within two years of publication. Venuti feels this is due to the translation, noting that “Creagh maintained a lexicographical equivalence, but the remainder in his translation was insufficient to restore the cultural and political history that made the novel so resonant for Italian readers” [2].

Clearly, no translation will be without a remainder – all domestic language has inscribed values and connotations. So, this leads to the question of whether a translation ever communicate to its readers the understanding of the foreign text that the original foreign readers can have. Venuti says it can, “but this communication will always be partial, both incomplete and inevitably slanted towards the domestic scene. It occurs only when the domestic remainder released by the translation includes an inscription of the foreign context in

which the text first emerged. [2]. This means that the domestic remainder must be resonant with the foreign original, and give off some of the same values and connotations. The remainder can thus be influenced by interpretation:

“A translation of a foreign novel can communicate, not simply dictionary meanings, not simply the basic elements of narrative form, but an interpretation And this interpretation can be one that is shared by the foreign language readers for whom the text was written. The translation will then foster a common understanding with and of the foreign culture” [2].

As an example, Venuti cites two translations of Albert Camus' 1942 novel *L'Étranger* [The Stranger]. Venuti compares the French original with Gilbert's 1946 translation (UK) and Ward's 1988 translation (USA). Camus himself admitted that he was influenced by American “tough guy” prose, such as written by Ernest Hemingway and James Caine. Here is the famously jarring opening sentence of this groundbreaking existentialist novel:

Original:

Aujourd'hui, maman est morte. Ou peut-être hier, je ne sais pas. J'ai reçu un télégramme de l'aise: “Mère décédée. Enterrement demain. Sentiments distingués.” Cela ne veut rien dire. C'était peut-être hier (Camus, 1)

Mother died today. Or, maybe, yesterday, I can't be sure. The telegram from the Home says” YOUR MOTHER PASSED AWAY. FUNERAL TOMORROW. DEEP SYMPATHY. Which leaves the matter doubtful; it could have been yesterday (Gilbert, 1946).

As Venuti points out, Gilbert translated “freely.” Gilbert “softened the abruptness of the French, turning “Cela ne veut rien dire” (“That doesn't mean anything”) into “Which leaves the matter doubtful.” He also added “formality and politeness, rendering “Maman” as “Mother”. Other differences exist – for example, Gilbert's rendering of the telegram in capital letters gives it an importance that the original text does not allow. In general, Gilbert's translation is more flowing and less strange than the original, with its short, clipped sentences like barely finished thoughts.

Ward translated “closely”. Compare his translation:

Maman died today. Or yesterday maybe, I don't know. I got a telegram from the home: “Mother deceased. Funeral tomorrow. Faithfully yours.” That doesn't mean anything. Maybe it was yesterday (Ward, 1988).

Venuti points out that Ward's close translation the lexical and syntactic peculiarities of the French, departing from Gilbert not only by making choices like “Maman”..., but also by adhering to Camus' brief, precise sentences: “That doesn't mean anything”. Ward himself described the differences as “dialectical,” citing the difference between Gilbert's British and his American English. But Venuti thinks there is more:

[Ward's version] releases a literary remainder that leads... to an American narrative tradition, to "Hemingway, Dos Passos, Faulkner... Ward's version communicated an understanding of the French text that is available to French readers. This understanding motivated his decisions, for example, to retain the French [child's word] "Maman" [instead of the formal "Mother"]. Ward's writing released a remainder inscribed with American and French references, and for the English language reader the result was truly defamiliarizing (490).

Ward's translation indeed was able to carry over much of the strangeness of the French prose into English. As a reviewer wrote, "The effect of the closer, simpler rendering is to make Mersault seem even stranger – more alien and diffident – than ...the British version". In this case, the American remainder (of the "Hemingway" style) actually helped the translation to communicate the intention of the foreign text to the domestic audience. Ward's translation became a bestseller in English and is still the most popular English translation of the book.

Heterogeneous Communities

Of course, not all American readers will be interested in reading *The Stranger*. Most people read it for the first time at the university, and those who enjoy it form a kind of community. This is a community of people who may never meet each other, but they all have interest in the same book. As Venuti writes, "the domestic inscription in translating constitutes a unique communicative act, however indirect or wayward. It creates a domestic community of interest around the translated text" [1]. These communities that form around books can be extremely heterogeneous, including people of different ages, genders, races and classes. Venuti points out that "any community that arises around a translation is far from homogeneous in language, identity, or social position. Its heterogeneity might best be understood in terms of what Mary Louise Pratt calls a 'linguistics of contact'" [1]. Thus a translation provides a unique and specific zone of cross cultural communication, creating not a physical but a linguistic "zone of contact" between the foreign and domestic cultures.

Sometimes the communities that form around texts can be surprising. For example, in 2004, popular television host Oprah Winfrey recommended a new translation of Lev Tolstoy's *Anna Karenina* by Richard Pevear and Larissa Volkhonsky. She featured it on her show, called it "sexy and engrossing" and created a webpage on Oprah.com with background information and discussion questions. Thousands of copies were printed, and the book became very popular in the USA. Instead of a smaller audience of university students, the book gained a huge, heterogeneous audience.

Examining communities that form around a foreign text, Venuti hypothesizes that "the interests that bind the community through a translation are not simply focused on the foreign text, but reflected in domestic values, beliefs, and representations that the translator inscribes in it [1]. Thus, if

we speculate on why Americans read Anna Karenina, we can assume that for most of them, it was not to learn more about 19th century Russia, but rather for their own, domestic reasons – interest in the position of women, the question of marriage and infidelity, and the issue of broken homes, all of which are vital contemporary issues. As Venuti writes, “in the case of foreign texts that have achieved mass circulation, a translation becomes the site of unexpected groupings, fostering communities of readers who would otherwise be separated by cultural differences and social divisions but are now joined by a common fascination [1].

For a time, Anna Karenina created just such an “unexpected grouping” of diverse readers, and created new communities that were now joined with a world of Russian language readers of the same book. Venuti explains how this community widens, claiming “a translation can also create a community that includes foreign intelligibilities and interests, an understanding in common with another culture, another tradition [1].

Citing Benedict Anderson’s work *Imagined Communities* (1988), Venuti sees communities of translation as forming by a similar process. Anderson’s theory was based around nationalism, and the idea that everyone in a nation feels to be part of one community, although most of them will never meet, or even know each other’s names. Anderson calls these national communities “imagined,” because “the members “will never know most of their fellow members, meet them, or even hear of them, yet in the minds of each lives the image of their communion” (6). Venuti extends this idea to the transnational audience of a translated text: “The translation becomes the focus of divergent communities, foreign and domestic, scholarly and literary...the translation fostered its own communities, one that was imagined in Benedict Anderson’s sense [5].

We need only to think of the huge international communities that have formed around bestselling translated texts to see how large and diverse these “imagined communities” can be; consider, for example, the communities that have formed around the Harry Potter series, Japanese Manga, or Dale Carnegie’s books. It is in these communities that Venuti finds what he calls “the Utopian Dimension in Translation”.

Translation and Utopia

Venuti finds in this “utopian” aspect the most inspiring feature of literary translation. He notes that a translation is made, essentially, with hope – with the hope that a community will form, connecting the foreign with the domestic and increasing the mutual understanding of both. Although, he admits, there will always be a domestic remainder, if handled correctly this remainder itself can be the bridge that pulls the domestic reader into the foreign text:

“Translation is also utopian. The domestic inscription is made with the very intention to communicate the foreign text, and so it is filled with the

anticipation that a community will be created around that text – although in translation. In the remainder lies the hope that the translation will establish a domestic readership, an imagined community that shares an interest with a foreign... and it is only through the remainder, when inscribed with part of the foreign context, that the translation can establish a common understanding between domestic and foreign readers.

Venuti's utopian view of translation is created with a spirit of "anticipatory illumination" (Vor-Schein), a way of imagining a future reconciliation of linguistic and cultural differences, whether those that exist among domestic groups of those that divide foreign and domestic cultures (499). Thus, although the translation cannot be exactly the same as the original, and although cultures have vast differences, translation is created in the light of hope ("anticipatory illumination") that there will be a future where understanding between cultures is possible. This reading of the translator's work makes it not just an essential job, but one that is necessary for the progress of humanity towards greater understanding.

Venuti ends his article with the idea that translators trying to help refugees negotiate their new lives in Canada are also doing work to create "utopian" communities that hope for a future resolution of current differences. This is vital for multicultural societies. In essence, Venuti believes that ALL translations, literary and non-literary, go through the same processes of 'inscribing the domestic' into the foreign in order to create the possibility of a community – so any act of intercultural communication will involve similar types of interpretation, translator's intentions, and results.

REFERENCES

- 1 Venuti, Lawrence Translation, Community and Utopia. In: The Translation Studies Reader. - New York: Routledge, 2000
- 2 Venuti, Lawrence. The Translator's Invisibility: A History of Translation. - London: Routledge, 1995.
- 3 Twain, Mark. The Adventures of Huckleberry Finn. New York: Random House, 1996.
- 4 Buxbaum, Katherine. Mark Twain and American Dialect. American Speech. - 1927. - V. 2, No. 3.
- 5 Anderson, Benedict. Imagined Communities. - London: Verso, 1985.

АУДАРМА ІСІНДЕГІ ҚАЗІРГІ ТЕОРИЯЛАР: ЛОУРЕНС ВЕНУТИ ЖӘНЕ “УТОПИЯНЫ” АУДАРУ

Анна Олдфилд¹ Доктор PhD

¹Филология ғылымдарының докторы, ағылшын тілі кафедрасының доценті, әлем әдебиеті факультеті, Костал Каролина Университеті, АҚШ

Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ аударма теориясы және практикасы бойынша 2017 жылдың қыркүйек-қазан айларында мұғалімдерге арналған семинар лекциясы осы мақалаға негіз болды. Бұл мақала The Reader Studies Reader кітабында берілген Лоуренс Венутидің «Аударма, қоғам, утопия» атты жұмысын талқылайды. Профессор Лоуренс Венути (Темпл Университеті) аударма теориясы мен тарихында жетекші маман болып табылады. Бұл мақала Лоуренс Винутинің «шет тілін» алға қоятын аударма тәсілінің өз мақсатына жету, яғни мәдени басымдыққа төтеп бере алатын аударма жасау мүмкіндігін бағалайды. Венути атап өткендей, «Аударма ісі» аударма тілі мәдениетіне бейімделген аудармадан шетел мәдениетіне негізделген жаңа «қоғамды құруға» көшті. Венутидің аудармадағы «шетел» және «жергілікті» элементтер арасындағы баланс туралы идеясы маңызды. Лоуренс Венути өз жұмысында мәдениаралық коммуникацияны жақсарту шешімдерін ұсынады. Ол аударманың шын мәнісінде мәдени көпір бола алатынына сенеді. Бұл көпір гетерогенді халықтардың «елесті қоғамдастықтарды» түрлі тілдерде жақындастыра алады. Оның көзқарасы аударма теориясында жаңа талқылауларға шабыттандырады.

Тірек сөздер: трансұлттық аудитория, диалект, сленг, утопиялық қауымдастық, шетел / жергілікті мағына

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕОРИИ В ИССЛЕДОВАНИИ ПЕРЕВОДА: ЛОУРЕНС ВЕНУТИ И ПЕРЕВОД “УТОПИИ”

Анна Олдфилд¹ Доктор PhD

¹Доцент кафедры английского языка, факультета мировой литературы, Университет Костал Каролина, США

Лекция по теории и практике перевода, прочитанная на семинаре для преподавателей в КазУМОиМЯ им. Абылай хана в сентябре-октябре 2017 года, послужила материалом для написания статьи. В статье обсуждается работа Лоуренса Венути «Перевод, сообщество, утопия» из The Reader Studies Reader. Профессор Лоуренс Венути (Университет Темпл) является ведущим авторитетом в теории и истории перевода. В этой статье оценивается, может ли подход перевода Лоуренса Венути к «иноязычеству» достичь своей заявленной цели: переводы, которые могут противостоять культурному доминированию. Венути отмечает сдвиг в мышлении в «Исследованиях переводов» от восстановления текста в отечественной культуре до создания «сообщества» с иностранной культурой. Важным и ценным является внимание Венути к идее баланса «иностранного» и «национального» в переводе. В своей работе Лоуренс Венути предлагает решения для улучшения межкультурной коммуникации. Он считает, что перевод может быть настоящим культурным мостом, который может сближать «воображаемые сообщества» гетерогенных народов на разных языках. Его подход вдохновляет на новые дискуссии в теории перевода.

Ключевые слова: транснациональная аудитория, диалект, сленг, утопические сообщества, иностранный/национальный смысл

Статья поступила 05.09.2017г.

UDC 81.253
JRSTI 16.31.41

STRATEGY OF PRAGMATIC ADAPTATION OF SPEECH ACT OF THE THREAT ON INTERPRETATION

Abenova P.M.¹

¹Master of arts, teacher of department theory and practice of interpretation,
Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: abenova.p@mail.ru

The article is devoted to the speech act of the threat in the political discourse. The article covers theoretical basis of speech acts of the threat and gives examples with analysis. The review of the existing points of view on the differentiation of direct and indirect speech acts is given, and also the problem of the performative explication of speech acts of threat is considered in the article.

Keywords: political discourse, communicative situation, speech of acts, pragmatic adaptation menasive speech acts, performative verbs, explicit and implicit speech acts, quasi performative verbs, interpretation, illocutive force, recipient, speaker, linguistics, extra-linguistics, interpretation strategies.

МЕНАСИВТІ СӨЙЛЕУ АКТІЛЕРІН АУДАРУ БАРЫСЫНДАҒЫ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ПРАГМАТИКАЛЫҚ БЕЙІМДЕУ СТРАТЕГИЯСЫ

Әбенова П.М.¹

¹а.і.м, ілеспе аудармасының теориясы және практикасы кафедрасы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: abenova.p@mail.ru

Берілген мақалада саяси дискурстағы менасивті сөйлеу актілері мен оның сөйлемдегі құрылымы қарастырылған. Зерттеу барысында менасивті сөйлеу актілері толық зерттелді. Менасивті сөйлеу актілерінің аудару жолдары қарастырылды. Ілеспе аудармашылардың аудармаларына талдау жасалынып, олардың мағыналық ауытқулары мен сәйкестіктері қарастырылды. Сонымен қатар, тура және жанама менасивті сөйлеу актілеріне жан-жақты түсінік берілген. Тура және жанама сөйлеу актілерінің айырмашылықтарына түсінік беріліп, мысалдар келтірілген. Сонымен қатар, перформативті және квазиперформативті етістіктер мәселесі қарастырылған. Менасивтің басқа сөйлеу актілерінен ерекшелігі көрсетілген.

Тірек сөздер: Саяси дискурс, коммуникативті жағдаят, сөйлеу актілері, менасивті сөйлеу актілері, тура және жанама менасивті сөйлеу актілері, саяси дискурс, перформативті етістік, квазиперформативті етістік, ілеспе аударма, коммуникативті жағдаят, иллокутивті күш, адресат, адресант, лингвистика, экстралингвистика, аударма стратегиялары.

Әр ұлттың мәдениеті мен тілі бірегей. Аталмыш бірегейлік ұлттың өмір сүру аймағы мен тарихына байланысты нығайып, одан ары дами түседі. Кез келген тілдің өзіндік грамматикасы, лексикасы, синтаксистік және тағысын-тағы ерекшеліктері болады. Мысалы, біздің қарастырып отырған ағылшын тілді саяси дискурсы мен қазақ тілді алсақ болады. Кезкелген ұлттың бірегейлігі оның басқа мемлекеттерден

ерекшелетіп қана қоймай, біз қарастырып отырған аударма ісіне де қиындықтар туғызады. Тілралалық қатынаста адресаттың айтылымын адресатқа жеткізу үшін аударма жасалынады. Біздің жоғарыда атап өткен ерекшеліктерді ескерсек, кезкелген аударма белгілі бір дәрежеде бейімдеуге ұшырайды. Дегенмен, «бейімдеу» мен «аударма» терминдері ғалымдар арасында дау туғызып келеді. Сонымен, біздің келесі қарастыратын аударма *стратегиямыз – прагматикалық бейімдеу* стратегиясы. Ерте заман философтары Цицерон мен Гораций, аударманы ешқандай ауытқусыз сөзбе-сөз берілген ақпарат деп қарастырған [1, 12 б.]. Қазіргі заман зерттеушілері де «бейімдеу» мен «аударма» терминдерінің қарама-қайшылықтар өзекті болып қалып отыр. Аударма саласын зерттеуші В.Н.Комиссаров «бейімдеу – ақпаратты тек бір тілден екіншісіне аударып қана қоймай, аударма тіліне бейімдеп, тілралалық коммуникацияны жүзеге асыру» – деп сипаттаған [2, 47 б.]. Бейімдеу берілген айтылымды сақтап, оны аударма тілінде жеткізуге ғана емес, аударманы рецепиенттерге бейімдеуге баса назар аударады. Әйтсе де, аталмыш бейімдеу әдісі түпнұсқаны толық алмастыра алмайды. Осы орайда, бейімдеудің аудармадан басты айырмашылығы айқындалады. Екінші жағынан, бейімдеуді аударманың ерекше түрі ретінде қарастыруға болады. Л.Роның айтуы бойынша, «бейімдеу – трансформациялық шешімдердің жиынтығы, бірақ нәтижесінде алынған мәтін толық аударма ретінде қарастырыла алмайды... Аударма – түп мәтіннің екінші тілдегі дәл нұсқасы болса, бейімдеу – аталмыш сипаттамаға сай келмейді және аударманың жеңілдетілген, әрі толық емес нұсқасы» [3, 13 б.], яғни түпнұсқаны еш өзгертусіз аударма тілінде беру ол аударманың барабарлығын айқындайды, ал оған енгізілген кез келген өзгерістер оның барабарлығын төмендетеді. Осы жерде айта кететін мәселе, менасивті сөйлеу актілетін аударуда енгізілген өзгерістер, оның прагматикалық интенциясы және иллокутивті күшіне әсер етеді. Әйтсе де, менасивті сөйлеу актісінің адресаты қазақ тілді аудитория болса, сөзбе-сөз жасалынған аудармадан қажетті ақпаратты қажетті деңгейде түсінбеуіне алып келуі мүмкін. Оған себеп когнитивті фактор, ағылшын тілді адресанттың және қазақ тілді адресаттың ойлау және қабылдау жүйесі болып табылады. Сайып келгенде, түпнұсқаның толық прагматикалық интенциясын адресатқа жеткізуде адресанттың сөзін қазақ тілге бейімдеу қажеттілігі туындайды. Жалпы, бейімдеу аударма үрдісінің бір бөлігі ретінде қарастырылады. Л.Ветунидің айтуы бойынша, «бейімдеу – аудармашының белгілі бір жағдайларда аударма шешім қабылдауында жақсы құрал ретінде қарастырады. Аудармашы берілген мәтінді, айтылымды аударма тілінің мәдениетіне, тіліне ыңғайлап, барабар қылып аударуға тырысады» [4, 56 б.]. «Аударма барысында аударма тілінде бейімдеуге жүгіну қажеттігі туындайды және аталмыш

амал реципиентке аударманы түсінуді жеңілдету үшін қажет.» [5, 12 б.]. Сонымен, зерттеушілердің анықтамаларын қарастыра келе, түпнұсқа тілі мен аударма тілінің сәйкес келмейтін грамматикалық, лексикалық, синтаксистік, морфологиялық және т.б. құрылымдарын, аударманы адресаттың түсінуге жеңілдету үшін оның тіліне прагматикалық бейімдеуді қолдану дұрыс шешім деп қарастырамыз.

Бейімдеу жай ғана аударманың бір бөлігі болып қоймай, сонымен қатар, аударма жасау амалы немесе тіпті аударма стратегиясының бір түрі, деп санайтын ғалымдар саны аз емес. Мысалға алатын болсақ, Е.В.Гарусованың пікірінше, «бейімдеу аударма амалы ретінде – аударма тіліне белгісіз тілдік құрылымдарды белгілі құрылымдарға алмастыру, ал аударма стратегиясы ретінде – аудармашы коммуникативті актінің субъектісі ретінде, аударма тілінің әлеуметтік және мәдениетіне сай, мәтіннің синтаксистік құрылымын, ұлттық қалыптасқан лексикасын және стилистикалық сипатын аударма тіліне бейімдейді [6, 70 б.]. Аударма барысында мәтінді тек аударып қою жеткіліксіз, оны аударма тіліне бейімдеу және реципиентке түсіндіруге жеңілдету аудармашының басты мақсаты болып табылады. Сол себепті, зерттеу жұмысында бейімдеуді аударма стратегиясының бір түрі ретінде қарастыруымызға толық негіз бар.

«Аударма амалы» мен «аударма стратегиясы» терминдері зерттеулерде көп көрініс табады. Аталмыш түсініктердің жалпы мағынасы ұқсас болғанымен, өзіндік ерекшеліктері бар. Мысалы, аударма амалдарының жиынтығы – кез келген мәтінді аудару барысында түпнұсқада қолданған тілдік құрылым аударма тілінде болмаған жағдайда, оны реципиенттің тілінде бар құрылыммен алмастыру [1, 41 б.]. Біріншіден, зерттеушілер аталмыш терминде бейімдеу «коммуникативті жағдайды барабар» жасау амалы болады десе, екіншіден, бейімдеуді *жергілікті және толық бейімдеу* деп екі түрге бөліп қарастырады.

Жергілікті бейімдеу – берілген мәтіннің кіші сегменттеріне жасалған трансформациялар, ал толық бейімдеу – мәтінге толыққанды жасалған трансформациялар, ол мақсаты, функционалды қызметі және коммуникациялық әсеріне жасалынған трансформация болып табылады. Толық бейімдеу келесі аударма қиыншылықтарын шешуге бағытталған:

- кодтық сәйкессіздік – аударма тілінде лексикалық эквиваленттіліктің болмауы;
- әлеуметтік-мәдени сәйкессіздік – түпнұсқа мен аударма тілінде ұлттық және мәдени ерекшеліктердің болуы;
- коммуникациялық сәйкессіздік – қатысушылардың коммуникативті актінің мақсаты мен шарттарындағы сәйкессіздіктің болуы.

Біз жоғарыда қарастырған сәйкессіздіктерді жою үшін бейімдеу стратегиясын қолданамыз. Аталмыш стратегия бірнеше әдістерді

камтиды. Оған транскрипция, экспликация, тастап кету сияқты амалдар жатады. Зерттеу жұмысының нысаны менасивті сөйлеу актілерін аударуды прагматикалық бейімдеу көбіне жергілікті дәрежеде жүреді. Атап айтсақ, сөз немесе сөз тіркесі дәрежесінде. Осыған орай, келесі мысалды қарастырайық:

Зерттеу жұмысында қарастырып отырған мысал Ұлыбританияның премьер-министрі Тереза Мэйдің 2016 жылдың 2-қарашасында консервативті партияның конференциясы барысында айтқан баяндамасынан алынған үзінді. Ресми баяндама соңғы жылы бұқаралық ақпарат көздерінде қызу талқылауда болған Ұлыбританияның Еуропалық Одақтан шығу жөніндегі шешімінің сайлаудан кейінгі қорытындысын жариялау мақсатында жасалынған.

Likewise, the negotiations between the United Kingdom and the European Union are the responsibility of the Government and nobody else. I have already said that we will consult and work with the devolved administrations for Scotland, Wales and Northern Ireland, because we want Brexit to work in the interests of the whole country. And we will do the same with business and municipal leaders across the land.

*But the job of negotiating our new relationship is the job of the Government. Because we voted in the referendum as one United Kingdom, we will negotiate as one United Kingdom, and we will leave the European Union as one United Kingdom. There is no opt-out from Brexit. **And I will never allow divisive nationalists to undermine the precious Union between the four nations of our United Kingdom.*** (Theresa May, Conservative party conference, London, UK 2.11.2016.)

1 Аудармашы

Сонымен, Одақ пен Британияның арасындағы келісім тек қана Үкіметтің жұмысы, басқа ешкімдікі емес. Мен айтып өткендей, біз Шотландияның, Уэльстің және Солтүстік Ирландияның басшыларымен жұмыс істейміз. Себебі біз Брексит біздің Біріккен мемлекетіміздің мүддесінде жұмыс істегенін қалаймыз.

Дегенмен, біздің жаңа келісімдеріміз де Үкіметтің қолында. Себебі, біз Біріккен корольдік болып референдумда дауыс бердік, біз біріккен корольдік болып келісімдер құрамыз және Одақтан шығамыз. **Мен ешқашан ұлтшылдарға аса қымбат Біріккен Корольдіктің төрт мемлекет арасына іріткі салуға мүмкіндік бермеймін.**

2 Аудармашы

Біздің жерімізде жаңа қарым-қатынастарды құру үкіметтің жұмысы болып табылады. Референдумда біз Біріккен Корольдікке дауыс берген болатынбыз. Біз Біріккен Корольдік ретінде жұмыс атқарамыз. Еуропалық Одақтан бөлек Біріккен Корольдік боламыз. Брекзиттен қашып құтыла алмаймыз. **Мен ұлтшылдарға бізге аса**

қымбат біріккен төрт мемлекеттің арасына іріткі салуға жол бермеймін.

3 Аудармашы

Аталған жағдайларды жүзеге асыру – үкіметтің міндеті. Әрине, Шотландия және Солтүстік Ирландияға келетін болсақ, шешім қабылдар алдында біз мемлекеттің жағдайын ойладық.

*Біздің жаңа қарым-қатынасымызды құру – мемлекеттің міндеті. Себебі, біз таңдауды Біріккен Корльдік ретінде жасадық. Біз жаңа қарым-қатынастарды құру бойынша келісімдерді Біріккен Корольдік ретінде қабылдаймыз. Еуропалық Одақтан Біріккен корольдік ретінде шығамыз. Мен ұлтшылдарға **Корольдікке мүше мемлекеттер арасында түсініспеушілікті орнатуға жол бермеймін.***

Сараптама жасалынып отырған үзіндінің пресуппозициялық ақпараттарына жүгінсек, премьер-министр Тереза Мэй Ұлыбританияның Одақтан шығуын растап, шығу үрдісін егжей-тегжейлі түсіндіріп, Корольдіктің болашақ жоспарын айқындады. Дегенмен, көпшіліктің қабылдаған шешімін құптамағандар да жоқ емес. Соған байланысты премьер-министр баяндамасында халық шешіміне қарсы шыққандарды, онымен келіспегендерді бір ымыраға келтіру үшін, оларды үкіметке бағындыру үшін, олардың тарапынан үздіксіз жасалынып жатқан қарсы әрекеттерді тоқтату үшін, тәртіпке бағынбағандарды өз сөзіне иландырып, үрейлендіру мақсатында менасивті сөйлеу актісін қолданды. Дегенмен менасивті сөйлеу актісін қолданбас бұрын, премьер-министр ханым халық сайлаған үкіметтің үстемдігін «Ұлыбритания мен Еуропалық Одақ арасында жүргізілетін келіссөздер тек қана үкіметтің жауапкершілігінде, басқа ешкімдікі емес» деген сөздерінде айқын көрсеткен. Сонымен қатар, берілген сегментте Тереза Мэйдің адресант тарапынан өз адресатына имплицитті берілген менасивті байқай аламыз.

Премьер-министрдің «мен айтып өткендей, біз Брекзиттің толық мемлекеттің мүддесінде жұмыс істегенін қалаймыз, сондықтан біз Шотландия, Уэльс және Солтүстік Ирландия басшыларымен кеңесіп, солармен жұмыс жасаймыз. Біз өз жерімізде дәл бұрынғыдай бизнеспен айналысып, мемлекет ішіндегі муниципалды компаниялардың басшыларымен жұмыс істейміз» деген сөздері – орын алған жағдайды қадағалап отырғанына және мемлекеттің болашағы айқын және тұрақты екеніне халықты иландыру амалы. Тереза Мэй жоғарыда айтып өткен сөздеріне қайта оралып, «біздің жаңа қарым-қатынастарымыз жөніндегі келіссөздерді жүргізу – үкіметтің жұмысы» дей келе, имплицитті менасивті сөйлеу актісінің иллюкутивті күшін қайталама арқылы арттырады.

Келесі сегментте премьер-министр өз халқын бірлікке шақырады, «себебі біз референдумда Біріккен Корольдік болып дауыс бердік, біз

ары қарай Біріккен Корольдік болып келіссөздерді жүргіземіз және Еуропалық Одақтан Біріккен корольдік болып шығамыз», яғни біз «Брекзит» бойынша шешімді бірге қабылдадық, енді оның салдарын бірге көреміз дейді. Мұндағы адресант Тереза Мэй өзінің адресаты бүлікшілер, сепаратистер, оппозиция өкілдері және т.б. мемлекеттің тыныштығын бұзуды көздегендерге қорқыныш туғызу мақсатында және халықты бірлікте сақтау маңызды екеніне иландыру мақсатында эксплицитті менасивті сөйлеу актісін қолданады. Менасивті сөйлеу актісі ағылшын тілінің *«future simple»* келер шақ құрылымымен және «to allow» перформативті етістігімен жасалынған. Сонымен қатар, премьер-министр *«four nations»* сөзінде Ұлыбритания құрамына кіретін төрт мемлекетті, яғни Уэльс, Шотландия, Солтүстік Ирландия және Англия мемлекеттерін меңзеген. Аудармашының аталған мемлекеттердің географиялық және тарихи жағдайлары жайында экстралингвистикалық білімі болуы қажет.

Берілген мысалда менасивті сөйлеу актісі перформативті етістік *«allow»* көмегімен жасалған және эксплицитті жолмен берілген сөйлеу актісі болып табылады. Түпнұсқада спикер менасивті сөйлеу актісін айтқанда, баса назар аударатын сөздерден кейін кідіріс жасап, дауысын күшейтіп айтты.

Жоғарыда берілген бірінші аударма баламалы аударма нұсқасы деп ала отырып, сараптамада қарастырамыз. Бірінші аудармашы *«And I will never allow divisive nationalists to undermine the precious Union between the four nations of our United Kingdom.»* менасивті сөйлеу актісін өте жақсы аударған. *«Мен ешқашан ұлтшылдарға аса қымбат Біріккен Корольдіктің төрт мемлекеттің арасына ірімкі салуға мүмкіндік бермеймін.»* Оны біз аударманың түпнұсқаға барабар болуынан және мағыналық ауытқусыз жасалғанынан көре аламыз. Аудармашы ілеспе аударма барысында спикерден 5 секундқа қалып күту стратегиясын қолданып отырды және менасивті аудару барысында спикерге сай, маңызды *«I will never allow»*, *«to undermine»*, *«precious union»* сияқты сөздерді көтеріңкі дауыс ырғағымен айтты.

Түпнұсқаның грамматикалық құрылымы қазақ тілінде ауытқусыз берілген. Дегенмен, аудармада лексикалық ауытқулар байқалады. Мысалы, аудармашы *«allow»* етістігіне *«мүмкіндік бермеймін»* деп лексикалық трансформация жасағанын көре аламыз. Біздің пікірімізше, аудармашының шешімі аса орынды емес, оның орынына *«жол бермеймін»* деген аударма барабар болатын еді. Бірақ, аудармашы *«to undermine»* етістігінің аудармасын қазақ тілге бейімдеп *«ірімкі салу»* орынды лексикалық трансформация жасағын. Аудармада қолданылған прагматикалық бейімдеу стратегиясы *«to undermine»* етістігінің қазақ тілдегі толық мағынасын ашып тұр, қазақ тілді аудиторияға түсінікті,

сондай-ақ, менасивтің сәтті шығу шартын жүзеге асыруда маңызды болып отыр. Сонымен қатар, аудармашы «*Union between the four nations of our United Kingdom*» бөлігінде компрессия стратегиясын қолданып «*Біріккен Корольдіктің төрт ұлттарының арасы*» - деп аударма жасады. Біздің зерттеуімізге сай, аудармашы шешімі менасивке мағыналық тұрғыдан айтарлықтай өзгеріс енгізбеді және түпнұсқаның ремасы ретінде қалдырып кеткен. Айта кететін мәселе, «*the precious*» сын есіміне аудармашы «*аса қымбат*» аудармасын қолданған. Менасивтің негізін құрушы «*the precious Union*» сөзіне аудармашы қазақ тілінде мағынасын толық ашатын сөз қолдана білген, мұнда да кішігірім бейімдеуді байқай аламыз. Жалпы аударма түпнұсқаға барабар және менасивті сөйлеу актісі сәтті шыққан аударма жасалынды.

Екінші аудармашы ілеспе аударма барысында еш кідіріссіз дауыс ырғағында ешқандай өзгеріссіз аударып шықты. Сонымен қатар, аудармашы спикерден 3 секундқа қалып отырды. Біздің пікірімізше, аудармашының менасивті сөйлеу актісін интонациялық өзгеріссіз бергені менасивтің иллокутивті күшін төмендетеді және спикердің прагматикалық интенциясын толық жеткізе алмайды. Дегенмен, аударма бірінші аудармаға сәйкес келеді. Айырмашылығын айта кетсек, «*Мен ұлтшылдарға бізге аса қымбат біріккен төрт мемлекеттің арасына іріткі салуға жол бермеймін*» деп менасивті сөйлеу актісін аудару барысында аудармашы «*I will never allow*» сөзіне компрессия стратегиясын жасап, менасивтің иллокутивті күшін төмендеткен. Дегенмен, аударма түпнұсқаға барабар және мағыналық ауытқулар жасалмаған. Біз қарастырған «*four nations*» сөзін калькалау амалын қолданып, сөзбе-сөз аударма жасаған. Аудармашының мұндай ілеспе аударма барысында уақыт сақтау үшін жасаған шешімі өте орынды. Бірақ спикердің қандай мемлекеттер жайында айтып өткенін атап кетуге де болар еді. Жалпы аударма түпнұсқаға барабар және қазақ тілді аудиторияға түсінікті, адекватты жасалынған аударма болып табылады.

Үшінші аудармашы ілеспе аударма барысында спикердің эмоционалды көтеріңкі дауысын қайталап отырды. Айта кететін мәселе, аудармашы менасивті сөйлеу актісін аудару барысында ықтималды болжам жасау стратегиясын қолданып, спикердің ойын алдын ала айтты. Сол себептен түпнұсқаға айтарлықтай өзгерістер енгізгенін аудармадан көре аламыз. Мысалы, «*the precious Union between the four nations of our United Kingdom*» бөлігіне компрессия стратегиясын қолданып «*Корольдікке мүше мемлекеттер*» деп аударма жасаған. Әрине, аудармашының шешімі түпнұсқада мағыналық ауытқуға алып келмеген. Спикердің жалпы прагматикалық интенциясы берілген. Дегенмен, спикердің менасивті сөйлеу актісін айтқандағы жылдамдығын ескере отырып, әр сөзді жеке-жеке басып айтқанда, аудармашыға компрессия

жасаудың, тіпті алдын-ала болжаудың қажеті жоқ деп санаймыз. Сайып келгенде, бұл аударма сапасының төмендеуіне алып келеді.

Түпнұсқаның лексикалық құрамына келетін болсақ, **аудармашы «to undermine» етістігіне аудармада «түснiснeушiлiк» деп лексикалық трансформация – алмастыруды қолданған. Аудармашының бұл шешімі спикердің прагматикалық интенциясының толық берілмеуіне алып келді.** Себебі, Оксфорд сөздігінен қарайтын болсақ, «to undermine» ағылшын етістігі *“dig under, dig under the foundations of: slowly weaken or injure; sabotage; subvert”*, яғни астын қазу, фундаментті қазу, біртіндеп әлсірету немесе жаралау, кедергі келтіру, құрту деген аударма береді. Біз қарастырып отырған мысалда «to undermine the precious Union between the four nations» сөзін қазақша «төрт мемлекеттің арасындағы аса қымбат бірлікті құртуға жол бермеймін» деген аударма түпнұсқаға барабар болар еді. Сонымен қатар, аудармашы менасивтің күшін өсіріп, спикердің интенциясын айқындап тұрған «never» сөзіне компрессия стратегиясын қолданған. Сайып келгенде, аудармашы менасивті мағыналық тұрғыдан иллюкутивті күшін бәсеңдеткенін байқай аламыз. Жалпы, аударма түпнұсқаға барабар деп қарастыра алмаймыз және менасивті сөйлеу актісінің сәтті шығу шарты орындалмағанын байқаймыз.

Сонымен, жоғарыда берілген мысалды және оған берілген баламалы үш аударма нұсқаларын қарастыра келе, менасивті аудару барысында ағылшын тілді аудиторияға бейімделіп айтылған менасивті сөйлеу актісін қазақ тіліне аударуда жергілікті прагматикалық бейімдеу адресанттың прагматикалық интенциясын дұрыс жеткізуде және менасивтің сәтті шығуында маңызды рөл ойнайды. Менасивтің иллюкутивті күшін бәсеңдетуге немесе оны тым асырып аударуға болмайды және адресант менасивті айту барысында әр сөзге жеке тоқталып айтқанда, аудармашының оған сығымдау стратегиясын қолдануы менасивтің прагматикасына және аударманың сапасына әсер етуі мүмкін. Менасивтің аудару барысында сөздердің нақты аудармаларын және айтылып жатқан тақырып аясында экстралингвистикалық аударманың білімі болуы қажет деген тұжырымға келеміз. Аудармаларға жасалынған сараптама нәтижелерін қарастыра келе, біз өз аудармамызды ұсынамыз:

Ұлыбританияның құрамындағы төрт мемлекеттің арасына бүлікшіл ұлтшылдарға іріткі салуға ешқашан жол бермеймін.

Жоғарыда аталған жергілікті және толық бейімдеулерді аудармашыға аударма тіліндегі туындаған тілдік, әлеуметтік және мәдени қиыншылықтарды шешудегі амалдар жиынтығы деп қарастырсақ болады. Бейімдеу аударматануда прагматикалық және әлеуметтік-мәдени бағыттарды қамтиды. Әр бағытқа толығырақ тоқталайық. В.В. Сдобниковтың айтуы бойынша, кез келген баяндама адресантта

коммуникативті жағдайда белгілі-бір әсерге қол жеткізу үшін жасалынады. Осы орайда, аудармашының басты мақсаты бірдей коммуникациялық әсерге жету үшін мәтіннің, айтылымның прагматикалық бағытын сақтап қалу [7, 48 б.]. Аудармашы аударма барысында белгілі бір прагматикалық қиыншылықтарға ұшырауы мүмкін, сол себепті аудармашы шешім қабылдап, *прагматикалық бейімдеуге* жүгінеді. А.Нойбер түпнұсқа мәтінінің немесе айтылымының келесі прагматикалық тармақтарын ұсынады [8, 27 б.]:

- баяндама немесе мәтін түпнұсқа тілінің аудиториясына арналмаған. Алдын ала аударма тіліндегі аудиторияға бейімделіп жазылған мәтіндер;

- баяндама немесе мәтін арнайы түпнұсқа тіліндегі аудиторияға арналып жазылған;

- баяндама немесе мәтін түпнұсқа тіліндегі аудиторияға арналып жазылған, бірақ аудармадан кейін мәтін аударма тіліндегі аудиторияға да түсінікті болады;

- баяндама немесе мәтін алдын ала аудармаға арналып жазылады және аударма тіліндегі аудиторияға бағытталады.

Зерттеу жұмысында қарастырып отырған тармақтардың ішіндегі аса маңыздысы – баяндама немесе мәтін арнайы түпнұсқа тіліндегі аудиторияға арналып жазылған тармағы. Аталмыш тармаққа басым көпшілігі саяси тақырыпта жазылған, түпнұсқа тілін түсінетін өзіндік аудиториясы бар айтылымдар мен мәтіндер жатады. Бұндай айтылымдарға құттықтау сөздер, ашылу салтанатындағы сөздер, сайлау алдындағы сөздер және дебаттағы сөздер жатады. Аталмыш айтылымдарды аударудың саяси және мәдени маңызы өте зор. Себебі әр ұлт өкілдері жаһандық өзгерістерді сол айтылымдардан біле алады. А.Нойберттің ойынша, «дәл осындай айтылымдар мен мәтіндер прагматикалық тұрғыдан барабар қылып аудару қиыншылық туғызады» [8, 27 б.]. Аталмыш ғалымдардың пікірлерін зерттеу барысында саяси тақырыптағы айтылымдар мен мәтіндерді аудару үлкен қиыншылықтар туғызады және белгілі бір стратегиялар мен амалдарды қолдануды талап ететінін анықтадық. Түпнұсқаның прагматикалық бейімдеуді талап ететін келесі тұстары болады:

- стилистикалық сипат (мәнерлі сөздер, мәтіннің стилі, стилистикалық амалдары);

- экспрессивті сипаты (түпнұсқаның лексикалық регистрі: кітаби, стилистикалық бейтарап, ауызекі тіл);

- мәдени - тарихи және лингвоэтникалық бағыт: тілдік реалиилер, маркіленген лексика;

- семантикалық сипат және синтаксистік күшейткіш құрылымдар (есімдіктерді қолданып мағыналық ерекшеліктер, сөйлемдегі инверсия)

- экстралингвистикалық сипат;

Аудармашының түпнұсқа лингвистикалық және экстралингвистикалық сипаттарына прагматикалық бейімдеуге мысал келтіретін болсақ: зерттеу жұмысында қарастырылып отырған мысал АҚШ мемлекетінің 44-ші президенті Барак Обаманың 2014 жылдың 26-наурызында Бельгия астанасы Брюссельдегі НАТО-ның жылдық кездесуінде айтылған сөзінен алынған. Кездесудің басты мақсаты НАТО-ға мүше мемлекеттерді Ресейдің халықаралық заңды бұзатын әрекеттері үшін жауапқа алу үшін бірігуге шақыру.

They depend on people and nations of good will continually affirming them.

And that's why Russia's violation of international law, its assault on Ukraine's sovereignty and territorial integrity, must be met with condemnation, not because we're trying to keep Russia down, but because the principles that have meant so much to Europe and the world must be lifted up.

And if the Russian leadership stays on its current course, together, we will ensure that this isolation deepens. Sanctions will expand, and the toll on Russia's economy, as well as its standing in the world, will only increase.

So America and the world, and Europe, has an interest in a strong and responsible Russia, not a weak one. We want the Russian people to live in security, prosperity and dignity like everyone else, proud of their own history. But that does not mean that Russia can run roughshod over its neighbors. Just because Russia has a deep history with Ukraine does not mean it should be able to dictate Ukraine's future. No amount of propaganda can make right something that the world knows is wrong. (Barak Obama, NATO Summit, Belgium, Bussels 26.05.2014)

Олар бейбітшілікті қолдаушы халық пен адамдарға байланысты болады.

Сол себепті Ресейдің халықаралық заңды бұзуы, Украина мемлекетінің егемендігін және территориялық тұтастығын бұзғаны үшін өзіне лайықты жазасын алуы қажет. Мұны біз Еуропаның құндылығы болған аса маңызды қағидаларды сақтау үшін және әлем жақсылыққа ұмтылуы қажет болғаны үшін жасап жатырмыз, Ресейді төмендету үшін емес.

Егер Ресей басшылығы алған бағытынан қайтпайтын болса, біз бірігіп, бұл оқшауларды одан әрі күшейтеміз. Мемлекетке салынған санкциялар санын өсіреміз, Ресейдің экономикасын шығынға ұшыратамыз және әлемдегі беделіне нұқсан келтіреміз. Біздің тарапымыздан жасалған қысым одан әрі өсе береді.

Сондықтан Америка, Еуропа және әлем, әлсіз емес, мықты және өз ісіне жауапты Ресейді қалайды. Біз Ресейдің халқы басқалары сияқты қауіпсіздікте, гүлденуде болып, абыроймен өмір сүргенін

және өз тарихымен мақтанғанын қалаймыз. Бірақ ол Ресейдің өз көрші мемлекеттеріне қатандық көрсете алады дегенді білдірмейді. Ресейдің Украина мемлекетімен ұзақ уақытты тарихының болуы, Ресей Украинаның болашағын айқындайды деген сөз емес. Жаман нәрсені ешқандай насихат жақсы қыла алмайды.

Сараптама жасалынып отырған үзіндінің пресуппозициялық ақпараттарына жүгінсек, Ресей мемлекетінің Украина мемлекетіне жасаған іс-әрекеттері, атап айтқанда, Қырым түбегін өзіне қосып алуы, Украина азаматтарының мемлекет шекарасын еркін өтуіне тиым салуы және т.б. бірқатар жағдайды ушықтыратын әрекеттері үшін Батыс мемлекеттері Ресейді жауапқа шақырған болатын. Ресейдің бұлай әрекет етуіне себеп, бұрынғы Совет Одағы мемлекеттерінің қатарында болған Украина өте тиімді геопозицияда: Еуропаға ең жақын орналасқан мемлекет. Бірқатар Еуропа мемлекеттері әскери блок НАТО-ға мүшелікке және олардың мүддесін қорғауға шақырған. Украинаның аталмыш келісімдерге келуі Ресей тарапынан қатыгездіктің орын алуына себеп болған. АҚШ президенті осы қатыгездікке қарсы болғанын «Олар бейбітшілікті қолдаушы халық пен адамдарға байланысты болады. Сол себепті Ресейдің халықаралық заңды бұзуы, Украина мемлекетінің егемендігін және территориялық тұтастығын бұзғаны үшін өзіне лайықты жазасын алуы қажет. Мұны біз Еуропаның құндылығы болған аса маңызды қағидаларды сақтау үшін және әлем жақсылыққа ұмтылуы қажет болғаны үшін жасап жатырмыз, Ресейді төмендету үшін емес» деген сөздерінен көре аламыз. Барак Обаманың тек өз мемлекетінің тарапынан ғана емес, сонымен қатар Еуропаның атынан ескерту айтып тұрғанын, «Сондықтан Америка, Еуропа және әлем, әлсіз емес, мықты және өз ісіне жауапты Ресейді қалайды. Біз Ресейдің халқы басқалары сияқты қауіпсіздікте, гүлденуде болып, абыроймен өмір сүргенін және өз тарихымен мақтанғанын қалаймыз» деген сөздерінен көре аламыз. Барак Обама орын алған жағдайға қатысты ұстанған идеологиясын түсіндіріп, «Бірақ ол Ресейдің өз көрші мемлекеттеріне қатандық көрсете алады дегенді білдірмейді. Ресейдің Украина мемлекетімен ұзақ бір уақытта тарихының болуы Ресей Украинаның болашағын айқындайды деген сөз емес. Жаман нәрсені ешқандай насихат жақсы қыла алмайды» - яғни Ресейді демократияға шақырады.

Барак Обама жоғарыдағы сөздерді айта отырып, менасивті сөйлеу актісіне көшеді. Мұндағы адресант – Барак Обама өзінің адресаты – Владимир Путинді – жасаған іс-әрекеттері үшін жауап беруге және оны тез арада тоқтатуға шақырады. Сонымен қатар, шарт орындалмаған жағдайда оның салдарларын айтады. Менасивті сөйлеу актісі “First Conditional” шартты сөйлем құрылымымен жасалынған. Президент «*And if the Russian leadership stays on its current course*» – қойған шарт

орындалмайтын болса, оның салдарлары анық тізіп айтылған, **«together, we will ensure that this isolation deepens. Sanctions will expand, and the toll on Russia's economy, as well as its standing in the world, will only increase»**. Менасивті сөйлеу актісінің иллюкутивті күші, прагматикасы және сәтті шығу шарты анық берілген.

Аудармашы менасивті сөйлеу актісін ілеспе аударма барысында дауыс ырғағын көтеріп, шартты сөйлемге екпін қойып айтты. Аудармашы спикерден 6 секундқа қалып отырды. Біздің сараптамамызға сай аудармашының бұл шешімі орынды, аударманың сапасына және сәтті шығуына нұсқан келтірмейді.

Аударманың грамматикалық құрылымына келер болсақ, **«Егер Ресей басшылығы алған бағытынан қайтпайтын болса, біз бірігіп, бұл оқшауларды одан әрі күшейтеміз. Мемлекетке салынған санкциялар санын өсіреміз, Ресейдің экономикасын шығынға ұшыратамыз және әлемдегі беделіне нұсқан келтіреміз. Біздің тарапымыздан жасалған қысым одан әрі өсе береді»** – аудармасында шартты сөйлем құрылымы сақталған. Аудармашы менасивті сөйлеу актісін аударуда сөзбе-сөз аударма жасау амалын қолданған. Біздің пікірімізше, аудармашының шешімі өте орынды және менасивтің прагматикалық әлеуеті де, иллюкутивті күші де сақталған.

Аударманың лексикалық құрылымында аудармашы түпнұсқа тіліндегі бірқатар **«оқшауларды одан әрі күшейтеміз», «экономикасын шығынға ұшыратамыз», «беделіне нұсқан келтіреміз»** сөздерінде қазақ тіліне тән сөздік құрылымдарды өзінің экстралингвистикалық қазақ тілді білімін қолданып, бейімдеу жасаған. Біздің пікірімізше, аудармашының бұл шешімі аудармаға кері әсер келтірмеген, менасивтің иллюкутивті күшін қазақ тілді тыңдарманға жеткізе білген.

Жалпы аудармада мағыналық ауытқулар байқалмайды. Аудармашы менасивті сөйлеу актісінің иллюкутивті күшін және прагматикалық әлеуетін қажетті дәрежеде аударма білген. Менасивті аударуда аудармашының кәсіби шеберлігін көре аламыз.

В.Н.Комиссаров айтуы бойынша, түпнұсқаның экстралингвистикалық айтылымдары аударма арысында аса мән беруді талап етеді. Түпнұсқаның мақсаты мен сипаты экстралингвистикаға негізделіп, аударманың коммуникативті жағдаятын айқындайды. Түпнұсқа мәтіні маңызды 4 бөліктен тұрады. Біріншіден, «тараптардың қарым-қатынасы» - бағалау, иландыру, жүйелілік және ақпарат кіреді. Екіншіден, «мазмұн» - саяси, әлеуметтік, экономикалық, заңнама және т.б. саладағы мәлімдемелер кіреді. Үшіншіден, «ақпарат көзі» және төртіншіден, «уақыт межесі» – мәлімдеменің осы шаққа немесе келер шаққа бағытталғанын айқындайды [2, 56 б.]. Ал ғалым В.В. Сдобниковтың пікірінше, аударманың коммуникативті жағдаятына,

біріншіден, аударманың мақсаты, тапсырыс берушінің рөлі, коммуникация шарттары, коммуникация тараптары кіреді деп есептесе, екіншіден, байланыс түрі мен коммуниканттардың мүдделері кіреді деп есептейді [7, 167 б.]. Жоғарыда айтылған прагматикалық ерекшеліктерге В.Н.Комиссаров келесі прагматикалық бейімдеулерді ұсынады:

1. «Орташа рецепторға бағытталған бейімдеу» – аудармада қиындық туғызатын тілдік реалиилерді, топонимдерді және жалқы есімдерді аударуда қолданылады. Аталмыш бейімдеуде экспликация, тастап кету, алмастыру, геререализация, конкретизация амалдары қолданылады. Түпнұсқа рецепиентке мүлдем түсініксіз болған жағдайда аударма мәтінді түсіндіруші және бейімделген ақпараттан тұратын болады.

2. «Тең дәрежедегі коммуникациялық әсерге бағытталған бейімдеу» – аудармашы түпнұсқа мен аударма тілдерін барынша коммуникациялық әсерін теңестіруге тырысады. Түпнұсқа мен аударма тіліндегі белгілі алмастыруларды қолданып, аударма тіліндегі мәтіндік регистрді азайтады.

Прагматикалық бейімдеудің толық бейімдеу түріне мысал келтірсек:

Зерттеу жұмысында қарастырып отырған төртінші мысал жоғарыда қарастырған, 2016 жылы өткен АҚШ мемлекетінің кезекті президенттік сайлауына қатысушы басты кандидаттар АҚШ 45-ші президенті Дональд Трамп пен АҚШ мемлекетінің 1-ші хатшысы Хиллари Клинтон арасындағы 2016 жылдың 9-қазанындағы, Сент-Луистегі Вашингтон университетінде өткен 2-ші президенттік дебаттағы сөздерінен алынған тағы бір үзінді. Біз қарастырғалы отырған үзінді – Дональд Трампың тарапынан айтылған айыптау сөзеріне Хиллари Клинтонның жауап қайтаруы. Дегенмен Дональд Трамп бұл сөздерге де өзін қорғау үшін және Хиллари Клинтонды қорқыту үшін экспрессивті менасивті сөйлеу актісін қолданады.

Hillary Clinton: Let me just talk about e-mails because everything he just said is absolutely false. I told people it would be impossible be fact checking all the time — I'd never get to talk about anything I want to do or how we're going to make lives better for people. So go to HillaryClinton.com. You can fact check him in real-time, last time at the first debate, we had millions of people fact checking, so expect we'll have millions more fact checking. It's just awfully good that someone with the temperament of Donald Trump is not in charge of the law of our country.

Donald Trump: *Because you'd be in jail* (Donald Trump, Second presidential debate, Washington University, Saint-Louise, 9.10.2016)

1 Аудармашы

Хиллари Клинтон: Маған электронды хаттар жайлы баяндап беруге рұқсат етіңіздер, себебі бұның айтып өткен мағлұматтары жалған. Мен адамдарға барлық уақытта фактілерді тексеру мүмкін еместігін

айтып жүремін. Мысалы, мен ешқашан өзім қалайтын нәрсені, сондай-ақ өмірді жақсарту үшін істеу керек жоспарларымды айта алмаймын. HillaryClinton.com парақшасын қараңыз. Онда сіз фактілерді қазіргі шынайы уақытпен тексере аласыз. Соңғы рет өткен дебатта бізді миллион адам фактіні тексерген болатын. Ендігі жолы біз көрермендердің саны одан да асады деп күтудеміз. *Бір жақсысы, Дональд Трамп сынды адам еліміздің заң шығару органында емес.*

Дональд Трамп: Себебі олай болғанда сен темір тордың ар жағында отыратын едің.

2 Аудармашы

Хиллари Клинтон: Маған имейлдер жайлы айтуға мүмкіндік беріңіздер, себебі ол жайлы айтылғандар мүлдем дұрыс емес. Мен халыққа әрдайым бәрін бақылауда ұстау мүмкін еместігін айтамын. Мен жасағым келетін бастамалар жайлы немесе адамдардың жағдайын қалай жақсарту бойынша жоспарымды айтқалы отырғаным жоқ. HillaryClinton.com-ға кіріп көріңіздер. Ол жақта бұрынғы және соңғы фактілерді тексеруге болады, яғни миллион халық біздің бірінші дебатымызды көрген, демек бізде миллион фактілерді тексерушілер бар. *Дональд Трамп сияқты адам заңның міндеттемелеріне жауапты болмағаны, шынымен керемет жағдай.*

Дональд Трамп: Себебі, ондай болған жағдайда, сен түрмеде отырар едің.

3 Аудармашы

Хиллари Клинтон: Хабарламаларға байланысты айтылған айыптар толығымен жалған болып табылады. Мен баяндамада фактілерді үнемі тексеріп отыру мүмкін еместігін айтқан болатынмын. Мен ешқашан алын-ала істегім келген істеріммен немесе халық жағдайын жақсарту бойынша жоспарыммен бөліспегенмін. HillaryClinton.com сайтына кіріп, сол жерден шынайы уақыттағы фактілерді тексере аласыз. Біздің алғашқы пікір сайысымызда миллиондаған адамдар фактілерді тексерген болатын. Осы дебатты көріп отырған миллионнан да асатын халық фактілерді тексереді деген үміттемін. *Біздің бақытымызға орай, Дональд Трамп сияқты мінез-құлықты адам, біздің мемлекеттің заң шығару органында жұмыс жасамайды.*

Дональд Трамп: Себебі сен түрмеде болар едің.

Сараптама жасалып отырған үзіндінің пресуппозициялық ақпараттарына жүгінсек, АҚШ мемлекетінің 45-ші президентін сайлауы бұқаралық ақпараттар көзінде қызу талқыланды. Президенттікке үміткерлер арасында АҚШ мемлекетінің әр штатында бірқатар дебаттар өткізілген. Аталмыш дебаттар бір жыл бойы үздіксіз өткізіліп отырды. Үміткерлердің арасында шешуші кезеңге айтарлықтай басымдылықпен Хиллари Клинтон мен Дональд Трамп шықты. Бұқаралық ақпараттар

көзінің аса қызығушылығын туғызған, барлық әлем халқын шулатқан президенттік сайлауында тараптар бір-бірін кемсіту, үрейлендіру және өз үстемдігін көрсету мақсатында менасивті сөйлеу актілерін жиі қолданған болатын. Президент Дональд Трамп Хиллари Клинтонның былықтарын әшкере етемін деп өз қарсыласына төменде берілгендей айыптар таққан сөздеріне, Хиллари Клинтон «маған электронды хаттар мәселесі жайында айтуға рұқсат беріңіздер, себебі, оның айтып отырғандары толықтай жалған. Мен айтып өткендей, фактілерді үнемі тексеріп отыру мүмкін емес. Мен ешқашан өз ойларыммен және адам өмірін жақсарту бойынша ойларыммен ешкіммен бөліспеймін. Сонымен, HillaryClinton.com. парақшасына кіріңіздер. Сол жерде сіздер шынайы уақытқа сай фактілерді тексере аласыздар. Біз бірінші дебат барысында миллионнан аса көрерменіміз болған, ол дегеніміз – фактіні тексеруші миллиондаған адамдар» дей келе, өзіне тағылған айыптарды жоққа шығаруға және халықты барлық айтылған ақпараттарға сене бермей, олардың қаншалықты шындыққа жанасатынын тексеруге шақырған. Содан кейін Хиллари Клинтон қарсыласына шабуыл жасау және халықты дұрыс шешім қабылдауға шақыру мақсатында «біздің мемлекетіміздің заң шығаруға жауапты тұлғаларының ішінде Дональд Трамп сияқты мінезді адамның болмағаны қандай жақсы болған» деген сөздерінен имплицитті берілген менасивті сөйлеу актісін көре аламыз. Мұндағы адресант Хиллари Клинтон адресаты Дональд Трамптың президенттікке лайық емес адам екеніне халықты сендіруге тырысуда. Дегенмен біз қарастырып отырған менасивті сөйлеу актісі – Дональд Трамптың осы сөзге қайтарған жауабы. Ол Клинтонның сөзін бұзып, өз ойын ашық айтты. Сол себептен аудитория оның сөзіне қол шапалақтаумен қолдау көрсетті. Мұндағы «*Because you'd be in jail*» – экспрессивті жолмен берілген менасивті сөйлеу актісі болып табылады. Менасивті сөйлеу актісін айту барысында спикер Дональд Трамп «*jail*» сөзінде дауыс ырғағын біршама көтеріп, күліп айтты. Оны тыңдаушы халық қолдау көрсетіп, шапалақ ұрып, орындарынан тұрды, осыған орай, президенттің менасивті сөйлеу актісінде сәтті шығу шарты орындалды. Сөйлем ағылшын тілінің «Third conditional» шартты сөйлем құрылымына сәйкес келеді.

Жоғарыда берілген бірінші аударма баламалы аударма нұсқасы деп ала отырып, сараптамада қарастырамыз. Бірінші аудармашының дауыс ырғары бірқалыпты болып шықты.

Түпнұсқадағы «*It's just awfully good that someone with the temperament of Donald Trump is not in charge of the law of our country. Donald Trump: Because you'd be in jail*» менасивті сөйлеу актісіне аудармашы «*Бір жақсысы, Дональд Трамп сынды адам еліміздің заң шығару органында емес. Дональд Трамп: себебі олай болғанда сен темір тордың ар жағында*

отыратын едің» деген аударма берген. Аудармашы түпнұсқаның шартты сөйлем құрылымын қазақ тілінде сақтай білген.

Аударманың лексикалық құрылымына келер болсақ, аудармашы «*to be in jail*» сөзін қазақ тілді аудиторияға бейімдеп, «темір тордың ар жағында» деп прагматикалық бейімдеу стратегиясын қолданған. Біздің пікірімізше, аудармашының қазақ тілдің стилін өте орынды қолдануы оның кәсіби шеберлігін көрсетеді. Жалпы, аударманы түпнұсқаға барабар және адекватты жасалған аударма нұсқасы деп қабылдаймыз.

Екінші аудармашы ілеспе аударма барысында дауыс ырғағы спикерге сай, менасивтің соңында біршама көтеріңкі болды. Аудармашы «*It's just awfully good that someone with the temperament of Donald Trump is not in charge of the law of our country. Donald Trump: Because you'd be in jail*» – түпнұсқасына, «*Дональд Трамп сияқты адам заңның міндеттемелеріне жауапты болмағаны, шынымен керемет жағдай. Дональд Трамп: Себебі ондай болған жағдайда, сен түрмеде отырар едің*» аудармасын бере отырып, менасивтің грамматикалық құрылымына өзгертулер енгізбеген. Ал лексикалық құрылымында аудармашы «because» сөзіне «ондай болған жағдайда» деп, декомпрессия стратегиясын қолданып, түсіндірме сөздерін аялық білімге сүйеніп, орынды берген. Сонымен қатар, «*be in jail*» сөзінің синонимін қолданып «түрмеде отыру» деп аударған. Біздің сараптамамызға сай, аударма сапалы жасалған. Менасивті сөйлеу актісі қазақ тілінде сәтті шыққан. Аударма түпнұсқаға барабар және адекватты жасалынған. Аудармашы менасивті қажетті деңгейде жеткізе білген.

Үшінші аудармашының менасивті сөйлеу актісіне ілеспе аударма жасау барысында интонациялық ерекшеліктер байқалмады. Аудармашы «*It's just awfully good that someone with the temperament of Donald Trump is not in charge of the law of our country. Donald Trump: Because you'd be in jail*» - түпнұсқасына, «*Біздің бақытымызға орай, Дональд Трамп сияқты мінез құлықты адам, біздің мемлекеттің заң шығару органында жұмыс жасамайды. Дональд Трамп: Себебі сен түрмеде болар едің*» аудармасын жасаған. Аудармашы сөйлемнің грамматикалық құрылымына өзгерістер енгізбеді. Тіпті аудармашы калькалау амалы мен сөзбе-сөз аударма жасау амалдарын қолданғанын көре аламыз. Мысалы, «*Because you'd be in jail*» менасивті сөйлеу актісі қазақ тілінде сөзбе-сөз аударылған «*Себебі сен түрмеде болар едің*». Біздің пікірімізше, аудармашының шешімі өте орынды болған және менасив мағыналық өзгеріске ұшырамай, түпнұсқаға барабар болып шыққан. Ілеспе аударма барысында сөзбе-сөз аударма жасау арқылы ақпараттарды айтпау үшін және уақыт тығыздығында өте орынды қолданылған стратегия. Жалпы, аударма өте сәтті шыққан аударма нұсқасы болып табылады. Аудармашы түпнұсқаға барабар, адекватты, сапалы аударма жасаған. Біз баламалы аударма нұсқасы деп қабылдай аламыз.

Сонымен, жоғарыда берілген мысалды және оған берілген баламалы үш аударма нұсқаларын қарастыра келе, менасивтің прагматикалық әлеуетін өзгертпеу үшін, иллокутивті күшін төмендетпеу үшін және ілеспе аударма жасау барысында сөзбе-сөз, калькалау амалдарын өте орынды қолдануға болады. Аударманың сапасын одан әрі жақсартуда ағылшын тіліндегі сөздердің қазақ тілінің стиліне прагматикалық бейімдеу стратегиясы аударманың сапасын жақсартады деген тұжырымға келеміз. Берілген мысалды және оған берілген аударма нұсқаларына сараптама жасай келе, біз өз аударма нұсқамызды ұсынамыз:

«Біздің мемлекетіміздің заң шығаруға жауапты тұлғаларының ішінде Дональд Трамп сияқты мінезді адамның болмағаны қанай жақсы болған! Дональд Трамп: себебі ол жағдайда сен темір тордың аргы жағында болар едің.»

Сонымен, әр ұлттың, әр тілдің өзіне тән тарихы, салт-дәстүрі және тілдік құрылымында ерекшеліктері болады. Аудармашы аударма барысында жұмысы тек қана сөз деңгейінде аударма жасап қоймай, аударма барысында аударма тілінің ерекшеліктерін ескеруі қажет. Түпнұсқа тіліне тән ерекшеліктер аударма тілінде болмауы мүмкін. Мұндай жағдайлар, тіпті сөз деңгейінде де, мақалда, идиомаларда, лауазымдарда, ұлағатты сөздерде және т.б. кездесіп жатады. Аудармашы мұндай сөздерді аударма тіліне бейімдеу аударма жасайды. Бұл стратегия – прагматикалық бейімдеу деп аталады. Прагматикалық бейімдеу аудармада келесі стилистикалық сипатқа ие: мәнерлі сөздер, мәтіннің стилі, стилистикалық амалдарда көрініс табады. Экспрессивті сипаты (түпнұсқаның лексикалық регистрі: кітаби, стилистикалық бейтарап, ауызекі тіл); мәдени-тарихи және лингво-этникалық бағыт: тілдік реалийлер, маркіленген лексика-семантикалық сипат және синтаксистік күшейткіш құрылымдар (есімдіктерді қолдануда мағыналық ерекшеліктер, сөйлемдегі инверсия) және экстралингвистикалық сипатқа ие сөздер де кездеседі.

ӘДЕБИЕТ

1 Baker M., Saldanha G. Routledge encyclopedia of translation studies.– N.Y.: Abingdon, Routledge.– 2011.– p.704.

2 Комиссаров В.Н. Теория перевода: Учебник для институтов и факультетов ин.яз. – М.: Высш. шк., 1993. – 253 с.

3 Raw L. Translation, adaptation and transfor-mation. - N.Y.: Continuum.–2012.– P.158.

4 Venuti L. The Translator’s Invisibility. A History of Translation. – N.Y.: Abingdon, Routledge.–2008.–P.324.

5 Sanders J. Adaptation and Appropriation. – N.Y.: Routledge – 2006. – P.90.

6 Гарусова Е.В. Интерпретативные позиции переводчика как причина вариативности перевода: дис...канд. филол. наук. –Тверь, 2007. – 173 с.

7 Сдобников В.В. Стратегия перевода: общее определение // Вестник Нижегородского государственного лингвистического университета им. Н.А. Добролюбова. – Нижний Новгород. – 2011. – № 3 – 11 с.

8 Neubert A. Pragmatische Aspekte der Übersetzung. – Leipzig: Verlag Sprache und Literatur. – 1968. – P.89.

СТРАТЕГИЯ ПРАГМАТИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ ПРИ ПЕРЕВОДЕ МЕНАСИВНЫХ РЕЧЕВЫХ АКТОВ

Абенова П.М.¹

м.п.д, кафедра теории и практики устных форм перевода,
КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
e-mail: abenova.p@mail.ru

Статья посвящена менасивным речевым актам в политическом дискурсе и формированию менасивного речевого акта. Автор рассматривает менасивный речевой акт в политическом дискурсе с теоретической точки зрения и приводит примеры. Также рассмотрены эксплицитное и имплицитное выражение менасивного акта и различия, свойственные каждому. В статье рассмотрено образование менасивных актов и значение перформативных речевых актов.

Ключевые слова: политический дискурс, коммуникативная ситуация, речевые акты, менасивные речевые акты, перформативные глаголы, эксплицитный и имплицитный речевой акт, квазиперформативные глаголы, синхронный перевод, иллюкутивная сила, адресат, адресант, лингвистика, экстралингвистика, переводческие стратегии.

Статья поступила 25.08.2017г.

UDC 81'42
JRSTI 16.31.41

THE PROBLEM OF HUMOR TRANSLATION IN POLITICAL DISCOURSE ON THE BASIS OF PUN EXPRESSIONS

Muratkanova A.M.¹

¹Chair of Translation and Intercultural Communication of
Ablai khan KazUIR&WL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: muratkanova.aidana@mail.ru

The article focuses on the analysis of the phenomenon of pun as one of the means of creating of humor in political discourse. This paper analyzes the main characteristic features of political discourse and considers several examples of using puns on the material of political texts.

Keywords: political discourse, pun, humour, translation.

ПРОБЛЕМА ПЕРЕВОДА ЮМОРА В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ НА ОСНОВЕ КАЛАМБУРНЫХ ВЫРАЖЕНИЙ

Муратқанова А.М.¹

¹Магистр, преподаватель кафедры Перевода и МКК ФПИФ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан, e-mail: muratkanova.aidana@mail.ru

В настоящей статье представлена попытка анализа феномена каламбура как одного из средств создания юмора в политическом дискурсе. В работе проанализированы

некоторые основные особенности политического дискурса и представлены примеры использования каламбура на материалах текстов политического характера.

Ключевые слова: политический дискурс, каламбур, юмор, перевод

The notion of discourse is of great interest and importance in modern linguistics. There are many interpretations of this notion. In our work we refer to V.Dijk's interpretation: "Discourse is a part of complex social events because individuals use language to communicate their feelings, ideas, or beliefs to others; that is to interact." Dijk van comments that discourse studies may incorporate multidisciplinary orientations. Discursive paradigm of modern linguistics involves the study of various discursive practices and their genres in the aspect of categorical organization and specificity [1].

According to E.S. Kubryakova, discursive paradigm is appeared in the context of opposition of formalism to functionalism representing «the extreme points on the scale of different interpretations of the language» [2]. In this regard, on the one hand discourse is conceived as a speech which is inscribed in a certain communicative situation and therefore has a more clearly marked social content (in comparison with the speech of an individual activity) and on the other hand, the discursive practice is carried out in the form of a verbal construct which has a certain structure and correlated with the notion of "text".

In recent years the problem of humor in political discourse is one of the most topical areas of investigation. Every politician uses humor in his/her speeches not only to give expressiveness and emotionality for own statements but also to maintain his/her political image. The political image is one of the important components of the policy program and that is why politicians consciously use only those comic statements that can positively influence his/her image.

Political humor is a specific characteristic of the linguistic identity of politician. It is one of the ways for the representative of government to be close to the people, to make a politician be within reach of the interested public and make his/her speech more clear and attractive to the masses [3].

Political humor underlines the individualities of politician not only as a political person but also as a linguistic persona. Nowadays, statements of politicians which are aimed at creating comic effect are in the focus of scholar's interest: jokes during performances, mistakes that fetch a laugh from the audience, using puns during political speeches. In fact, many politicians' jokes have a specific political underlying idea. Sometimes politician can describe the whole situation only by one joke; defuse tensions in the negotiations or to characterize an opponent. The suddenness of the transition from the formal political speech to everyday speech reinforces the comic effect of statements.

In addition, it should be noted that any joke of representative of a particular

ethnic group intended for a national is based on the relevant background knowledge. Therefore, its rendering into another language is considered as a significant challenge for the translation.

Language game, puns as well as a variety of stylistic devices such as irony, zeugma, paradox, chiasmus and occasional words can be used in political discourse for creating of humour.

One of the most common linguistic ways to achieve comic effect is play on words or pun. In this work we refer to the Great Soviet Encyclopedia's definition of this linguistic unit where «Pun (French calembour) is a stylistic turn of speech or a miniature of a particular author based on the comic usage of the same sound of words or groups of words or different meanings of the same word or phrases» [4]. This definition most clearly shows the features of this unit which is widely used in political discourse.

Language game is one of the means of creating of humor in the speech of politician. It releases great expressive possibilities inherent in language and that is why it is willingly used by politicians. The purpose of the language game is the attraction of the attention of the listener by using the language jokes, humor etc. The basis of the language game is various linguistic phenomena. Consequently, puns are produced by using homonyms. By the same token, there is a wide use of occasional words. Paronomasia is also a well known element of the language game. The language game involved allusions, paradoxes which are designed to lead to a radical change in the plane of content in insignificant transformation of the plane of expression. Language game is intended for the background knowledge of addressee. In other circumstances the author faces with communicative failure which could lead to misunderstanding.

Pun is often created on the basis of polysemy (the ambiguity of an individual word or phrase that can be used in different contexts to express two or more different meanings) and this makes the ambiguity as one of the most expressive means of creating a pun. Politicians often use this technique for expressiveness in their speeches. For example the statement in Russian:

«Бывшие избиратели Януковича возьмут его на руки и почетно вынесут из здания правительства. Люди поймут, что Янукович, не зря называет соратников «дорогими друзьями». Они слишком дорого обходятся Украине» (U. Timoshenko).

In this example we can see that the word “дорогой” is pun which is the result of the usage of two different meanings of the word in one context. The first meaning of the word is “darling (любимый)” and the second meaning is “expensive (стоящий много денег)” [5].

Metaphorization of pun is one of the most economical and expressive ways which reveals the content of the thoughts and convey attitude and evaluation to a speaker. There is an additional or figurative connotation in

metaphor together with figurative meaning.

The connotation reflects evaluative, emotional or stylistic coloring and means something else besides the fact that on the surface it contains the underlying idea and hidden meaning. The metaphor itself as a language game underlies the witty puns.

Sometimes politicians in the political run compare the appearance or behavior of an opponent with a fairy-tale character which certainly has a strongly negative evaluative character. For example, during election campaign V.V.Zhirinovskiy commented on the appearance of one of his opponents:

«И вообще, кто его стриг? Человек Руки – Ножницы Сергей Зверев, что ли?».

Except an evaluation there is an element of disappointed expectations in this pun as a result of metaphorical rendering which is followed by a comic effect. Instead of fairy-tale character Edward Hands & Lewis Solicitors we see Sergey Zverev who is famous flamboyant hairstylist. This comparison is definitely well affects the political image of politician [6].

It should also be noted that the basic functions of puns are entertaining and giving an additional color to word. The mechanism of pun is based on disappointed expectations. As an example we use the quote by Margaret Thatcher (language game is based on homophones: U-turn - you turn):

«To those waiting with bated breath for that favorite modern catchphrase the ‘U- turn’, I have only one thing to say: **You turn**, if you like; the lady’s not for turning!» [7].

To sum up abovementioned points about pun we can say that pun is a deviant language unit which is based on homonyms, paronyms and polysemy. The politician using pun in his/her speech is aimed at bringing new meaning to the elements or expressions by recontextualizing them. In other words, pun betrays an ambiguity to expression, thus creating a comic effect. In this regard we identify three functions of puns in political discourse:

1. Diversion of the audience’s attention from the important messages, problems;
2. The emphasis on verbal skills of the speaker;
3. An attack on a political opponent.

It has been found that puns are also used in order to challenge the opponent (the function to attract attention or to demonstrate ongoing dissatisfaction). On the other hand, in order to create a friendly and favorable atmosphere (the function of the situation détente). And these functions may well be referred to all the humor in general [8].

Thus, we considered puns and language game as a means for creating of humor in political discourse. All the above mentioned units are an integral part of the language game. They are used unexpectedly, catching the listener off guard, impress by an uncertainty.

In fact, humour of political discourse is considered as insufficiently

investigated also in intercultural communication which is directly connected with policy in general. Despite this fact, the problem of political humor in intercultural communication is one of the topical themes for many scholars.

It should be noted that while communicating political humor can cause some problems in understanding since the notion of humor is different in different cultures. In this regard, this brings up many questions about the preservation of cultural coloring in the speeches of politicians. The necessity of its preservation is of great interest in intercultural communication.

As a result, it leads to the debates about problems of translation of political humor in general. Some scholars consider that translation of humor in political discourse is of great necessity because humor is particularly considered as a defining feature of policy and could be a guarantee for successful communication. While others consider that there is no need to translate political humor since wrong interpretation of humor during political negotiation could lead to many conflicts [9].

Completing the description of ways of improving the efficiency of cross-cultural communication in political discourse format, it should be noted that rendering of political humor in discourse we should take into account the authority of the speaker and for reasons of political correctness does not allow translation of jokes or humorous remarks towards the opponent because it can be perceived as an insult. When rendering political humor is important to pass the underlying meaning by the author, its emotional and informational side but to be very careful because misinterpretation of the humor may cause disapproval on the part of foreigners.

In conclusion, it should be noted that the investigation of political discourse nowadays is of great interest among linguists. By the same token, a big interest is observed in the analysis of the ways and means of creating of humour in such kind of texts of political character.

REFERENCES

1 Dijk van T.A., The study of discourse // In: Dijk van TA, editor. Discourse as structure and process, vol. 1. - London: Sage; 1997. - P. 1–35.

2 Kubryakova E.S., Verbal'naya deyatel'nost' SMI kak osobyi vid diskursivnoi deyatel'nosti / E.S. Kubryakova, L.V. TSurikova // Yazyk sredstv massovoi informatsii : uchebnoe posobie po specializatsii : v 2-kh ch. – Chast' 2. – M.: Izd-vo Mosk. un-ta, 2004. – P. 126 – 159.

3 Dmitriyev A.V., Access mode: Sociologiya politicheskogo uymora. – M.: Rosspen, 1998. – P. 94-137

4 Great Soviet Encyclopedia, - M., 1969, URL: <http://bse.sci-lib.com/article057761.html>

5 Prihod'ko V. K., Vyrzitel'nye sredstva yazyka: ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedenii. M.: Akademiya, 2008. – 256 p.

6 Baranov N. A., Karaulov Ju.I. Russkaya komicheskaya metafora: materialy k slovaryu / Institut russkogo yazyka AN SSSR. – M., 1991.– 193 p.

7 Plyut M. Osnovnye priemy slovtvorchestva i rechevogo manipulirovaniya v politicheskom diskurse.–2008, –38 p.

8 Nesterenko A.V., Uymor v koordinaionnom sovete rossiiskoi oppozitsiyi: kommunikativnye strategiyi v politicheskom diskurse. – M., 2014.– 98 p.

9 Pochepcov G. G. Teoriya i praktika kommunikatsii (ot rechei prezidentov do peregovorov s terroristami). – M. : Centr, 1998. – 349 p.

КАЛАМБУР СӨЗДЕРДІҢ НЕГІЗІНДЕ САЯСИ ДИСКУРСТАҒЫ ӘЗІЛДІ АУДАРУ МӘСЕЛЕСІ

Мұратқанова А.М.¹

¹Магистр, аударма және мәдениетаралық қатынас кафедрасы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: muratkanova.aidana@mail.ru

Аталмыш мақалада саяси дискурстағы әзілді тудыру құралдарының бізі болып табылатын каламбур феноменін талдау әрекеті берілген. Жұмыста саяси дискурстың бірнеше негізгі ерекшеліктеріне талдау жүргізіліп, саяси сипаттағы мәтіндер негізінде каламбурды қолданудың бірнеше мысалдары берілген.

Тірек сөздер: саяси дискурс, каламбур, әзіл, аудару.

Статья поступила 22.08.2017г.

UDC 81'255
JRSTI 16.31.41

LINGUA-ETHNICAL BARRIER IN MEDIATED INTERLINGUAL COMMUNICATION

Tazhmagambetova D.N.¹

¹MA, Teacher of the Chair of Translation and Intercultural Communication,
Ablai khan KazUIR&WL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: fordaliya@mail.ru

In this article the notion of lingua-ethnic barrier, its components and the nature of its emergence are considered. The translation situation is considered as the mediated communication, i.e. communication of multilingual communicants through a translator. Text and utterance are presented as the syntactic structure representing the universal environment for meaning and ethnocultural information. Lingua-ethnic barrier is a basis on which a translator creates and produces a translated utterance. In translation process the lingua-ethnic barrier is a filter that transforms the facts of non-linguistic knowledge into translator's presuppositions.

Keywords: lingua-ethnic barrier, translation, communication, language, culture

The mediated interlingual communication is communication of multilingual interlocutors through translator. It represents absolutely special case of communication at where the developed communicative situation (a communication condition) does not demand from communicants of the assumption of the actual existence of their communicatively relevant knowledge as this function is undertaken by the third participant of communication - an interlingual mediator, a translator. In other words, any of communicants does

not take into account that fact that his interlocutor is representative or the bearer of another culture. A translation situation is communication of multilingual communicants through the translator that is the mediated communication. Calling this case of communication as mediated, we emphasize its difference from usual monolingual communication when translator, or lingual mediator, is not needed and communication occurs directly between two participants. The mediation of such communication is manifested in that the final recipient gets not the source but translated utterance for interpretation, i.e. there is a replacement of the source means of the message transmission on alternative means that has a bit different communicative characteristics.

Further, it is important to explain what we understand under the term culture outside the commonly accepted philosophical understanding of this phenomenon [1]. We consider culture as knowledge on the basis of which a person makes the decision on creation - activity of creating something. Creative activity and its result are external manifestation of culture. Internal manifestation of culture is knowledge of an individual that allows this individual to predict reaction of members of society to his or her creative activity and its product.

In a broad sense creative activity includes conscious behavior of individual, including his or her speech and cognitive behavior in communication that is communication assuming shared knowledge and forecasting of reactions. On this basis we proceed from objective reality in which thinking and knowledge in general are inseparable from each other [2]. It is very important to pay due consideration to philosophical problems of a ratio of language and ethnoculture. Linguistic semantics as a form of knowledge reflects non-linguistic semantics of objective reality. We proceed from the fundamental argument proved by Slyusareva N.A. that the task of how meaning demonstrates content (sense) is only partially linguistic and the task of how language acts as means of accumulation and transmission of knowledge is not actually linguistic but entirely belongs to area of the semantics of reflection [3].

Therefore, the question of the place and role of culture in communication, its positive or negative impact on process and result of communication is, first of all, the question of presence or absence of interlocutors' knowledge necessary for performance of communicative acts: creation of speech utterance and its interpretation.

Activity of creation of speech utterance assume not only presence of interlocutors' communicatively relevant knowledge, but also its commonality reached through personal and social formation of communicants (acquiring of such knowledge) within the same linguasocial community, i.e. that the communicating individuals are bearers of the same culture. Therefore, the barriers built by culture in communication are the barriers arising from discrepancies of communicatively relevant knowledge of participants of

communication.

Verbal communication should be considered as the mediated exchange of images of cognition. Such approach is quite logical if to recognize the obvious fact that direct exchange of images (thought-reading) is impossible in principle. Reflection of reality in cognition goes in the form of acts of a thought: they are continuous, indivisible and incommunicable in themselves. For existence outside cognition thoughts need an objectification, a tangible form of existence. Opportunities for an objectification of a thought are given by linguistic system. However, the complexity of image of cognition many times exceeds the semantic volume of linguistic signs; therefore for generation of the message (a kernel of future utterance) the stream of consciousness has to be stopped and segmented as all completeness of an image is superfluous for the message. The segmented image allows using signs of system: segments become reference objects, and signs become its means. The interlocutor, having received the reference, on the basis of the called segments of an image is capable to restore all its completeness.

Nature of communication is the mediated exchange of images of cognition aimed at achievement of a certain reaction of the interlocutor. Means of such exchange are signs of linguistic system and speech utterance is its product.

According to Komissarov translation is a type of linguistic mediation where text communicatively equivalent to the original is created in target language (TL) and its communicative equivalence is reflected in identification of TL text with the original one in terms of function, semantics and structure by receivers of translation [4]. So translation is the essence of functional identification of the original and translation, essence of semantic identification of the original and translation and essence of structural identification of translation and the original. In translation it is very important to consider both the source text and a real situation that stands behind it as integrated single whole where linguistic and extralinguistic aspects of translation are revealed. That is why background knowledge and thorough understanding of subject situation play a crucial role in the process of translation and this process is impossible without taking into account the existing reality.

According to the scheme of translation process together with its linguistic and extralinguistic aspects considered by Schweitzer, there are two types of communication accompanying this process: situation of primary communication and situation of secondary communication. In the situation of primary communication a translator acts as a recipient. Perceiving a text, a translator not only interprets its content and communicative intension of a sender, but also looks at this text with eyes of bearer of another language and culture. A translator mentally selects fragments in the text which are the most difficult from the point of view of their transposition into another language and culture, in particular, those elements of the subject situation

that stand behind the text and represent lacunas in background knowledge of a recipient. In the situation of secondary communication a translator acts as a recipient and a creator of a secondary text. Here a translator should analyze the variables that determine a translation process itself, such as TL norms and, first of all, functional and stylistic norms, literary tradition, national and historical specifics of text, communicative and subject situations. Also a translator should take into account a role of subtext and reveal presuppositions and implications by means of his or her background knowledge [5].

Komissarov presents his own communicative scheme of translation as follows. Here we have:

source of information and its speech product in SL; source receptor (SR) who knows SL, has a common cultural, historical and linguistic experience with a source and considers a situation, but does not directly participate in interlingual communication.; translator as SR in the speech act of the source in SL and as the creator of text in TL for target receptor (TR) who knows TL and orients towards another experience and speech situation; TR as the receptor of information contained in the target text and as the participant who finishes the speech act in TL and the whole process of interlingual communication [4]. Therefore, a translator reveals his or her communicative functions as participant in the act of communication in SL, participant in the act of communication in TL and as creator of target text (translation). Thus, a translator mediates SL and TL speech acts.

Mediated exchange of images of cognition is expression or presentation of some knowledge necessary to be sent to interlocutor by the speaker's intention via linguistic means to the expected reaction. Proceeding from it, translation can be considered as re-expression, or representation, of the sent knowledge. The source of need of such representation is obvious: representatives of different cultures use a different set of the known knowledge to send the new knowledge to interlocutor. It is the principle where perception of something new is possible on the basis of something old and known. In this case this principle works. According to Latyshev L.K. the lingua-ethnic barrier is barrier that arises between multilingual communicants during the mediated communication [6]. It arises because such communicants are ready to send and receive new knowledge on the basis of different known knowledge.

Interpreting a lingua-ethnic barrier as discrepancies of the lingua-ethnic communicative situations of SL and TL speakers, Latyshev also attributes the set of such factors as discrepancies between SL and systems, SL and TL norms, usages operating in the communities of SL and TL speakers and discrepancies of communicatively relevant preinformational reserves of SL and TL speakers [7]. We consider lingua-ethnic barrier not as a barrier between participants of the mediated interlingual communication but as a discrepancy of the preinformational reserves of SL and TL bearers [8]. It is

a theoretical convention that represents a property acquired by SL utterance through a translator in the conditions of communication [9]. In case of extraction of an utterance from conditions of mediation, that is considering an utterance beyond these conditions, this property is lost. The statement that lingua-ethnic barrier is property of SL utterance in a translation situation, but not of communicants or something, standing between them, is supported by the fact that multilingual participants of communication (even if they do not share the same language) can communicate among themselves, creating communicative utterances and using alternative means of communication (international words, gestures, signs, body language, etc.), i.e. they can avoid the situation where communicative utterances acquire a property of lingua-ethnic barrier and where a translator is needed. But possibilities of such communication are very limited, therefore the social order for translation is, first of all, the order for comfortable communication where communicants do not need to take into account the interpretative opportunities of representative of another linguaculture.

Since there is no need, there is no action also: communicants express knowledge in a habitual manner, as if they communicated to interlocutor from their own linguacultural community. For this reason, the lingua-ethnic barrier is permanent and essential property of the utterance which is subject to be translated: its emergence in the process of the mediated interlingual communication is inevitable.

The leading role in the emergence of lingua-ethnic barrier and in the extent of its manifestation is played by distinctions in communicative practices of representatives of different lingua-ethnic communities. These distinctions can be reduced to the following phenomena. Firstly, the signs of linguistic system used for creation of utterance can differ on their semantic volume from signs of the linguistic system known to foreign-language recipient. Secondly, presented in an utterance the way of generalization of new knowledge in known knowledge (logical operation encoded in the utterance) may not coincide with the way that bearers of another linguaculture usually chose at creation of utterance that describes the same situation of reality. At last, the base for generalization, i.e. the known knowledge on which an utterance is based, will not coincide in a varying degree between multilingual communicants.

As the specified aspects of lingua-ethnic barrier are the integral characteristic of an utterance at the mediated interlingual communication, one may say that the source utterance, namely its external (linguistic means) and internal (way of generalization, knowledge base) structure, is a lingua-ethnic barrier. This utterance cannot be interpreted by the recipient directly and, therefore, it cannot be a means of data transmission, becoming a sort of obstacle between cognitions of communicants. Such conclusion seems quite

logical, if to assume that barrier arises between interlocutors not before and after communication, but at the time of communication, and this barrier is not something abstract that belongs to cognition of communicants, but quite concrete and perceived by sense organs. If to consider the source utterance as a lingua-ethnic barrier, it is visible how linguistic and ethnocultural components are integrated within it. There is a textual surface of the utterance in front of a receiver over which he or she has to get interpreting the signs of linguistic system used in the speech; behind this surface there is a hidden image of a stereotypic known situation formed by objects of a reference and the relations between them in which a sender of message has generalized the observed/imagined piece of reality. We do not see any contradiction in the fact that image of cognition is hidden behind a textual surface of utterance. Indeed, the images of cognition may belong only to cognitions of interlocutors. However, at the time of communication when the utterance has already been created and perceived (often these processes occur at the same time), there is a certain integration of cognitions through utterance so as individual images of interlocutors' cognition and different structures of utterance can be regarded as an indivisible unity, a complex, division of which into elements is suitable only for theoretical clarification. Continuing attempts to differentiate the cognitive image and inner side of utterance, we can say that utterance contains sort of model of cognitive image. When reaching it which a receiver can build his or her image exactly coinciding with the image of a sender, but in reality it is only a derivative of sender's image with some degree of correspondence.

In the conditions of usual communication the mediated exchange of cognitive images does not represent special difficulties because a receiver is acquainted with linguistic signs and their semantics, with opportunities of reference in different situations of communication and with a typical situation in which message is generalized. At the mediated bilingual communication it does not happen. Knowledge assumed by a sender at the moment of creation of utterance strongly differs from knowledge of a receiver, i.e. cultural distinctions are so essential that interpretation of source utterance is impossible so that the latter becomes a lingua-ethnic barrier in communication.

But the feature of mediated bilingual communication that distinguishes it from usual monolingual communication is that the final recipient should not overcome this barrier alone. In other words, the direct monolingual and mediated bilingual communication differs from each other on a purpose of source utterance. In direct monolingual communication a source utterance is sort of a conductor between cognitions. In mediated bilingual communication it is, on the one hand, a lingua-ethnic barrier unavailable for a receiver and therefore overcome by a translator, and, on the other hand, it is the basis for a translator on which he or she produces and creates a translated utterance.

The following assumption is also logical: if a lingua-ethnic barrier arises because of expression of knowledge in the way habitual to the foreign-language sender, then the essence of overcoming a lingua-ethnic barrier can be interpreted as translator's re-expression of knowledge presented in a source utterance taking into account knowledge of a final recipient. From there a role of a source utterance as basis for creation of translation is clear. Lingua-ethnic barrier sets for a translator a task not only in terms of re-expression of knowledge, this barrier becomes a source of invariance and equivalence for a translator, that is it establishes sort of boundaries for a subject of expression and a way of expression which cannot be broken by a translator, and a translated utterance becomes a translation.

Re-expression of knowledge in translation is possible only by means of creation of new utterance which is, firstly, a derivative of a source utterance in terms of semantics and content, i.e. it has property of invariance and equivalence in relation to a source utterance. Secondly, a new utterance should not be a lingua-ethnic barrier, but, on the contrary, should have a property of linguistic adequacy in relation to communicative experience of a foreign-language recipient of translation. Substitution of a way of message transmission leads to the fact that instead of a barrier in communication a conductor between cognitions appears again: a translated utterance transmits the same information as the source utterance, but in such a way that it can be interpreted by a recipient of translation as this way is chosen taking into account the cultural knowledge available for a recipient.

Such ratio of statements in the mediated communication shows that these statements are sort of antipodes and consequently, they can be united into paradigm. Creation of such paradigm is definitely possible. This paradigm can be called as a translation lingua-ethnic paradigm. On the basis of structure of sent message it is necessary to include in this paradigm a number of utterances, some of which will represent a lingua-ethnic barrier and the others will represent translation decisions or strategies on overcoming this barrier. It means that in the process of transmission of source message these utterances will have a property of lingua-ethnic adequacy. Thus, in this paradigm it would be possible to unite and oppose both translation cases and translation potentials.

In conclusion we would like to emphasize a need of the use of term **lingua-ethnic** in relation to a barrier in the process of the mediated bilingual communication (source utterance) and in terms of properties of adequacy of translated utterance and translation paradigm. The thing is that often used term language barrier does not fully describe multilingual communicative situation. Except lack of common language, discrepancies of national cultures are also typical for such kind of situations. Here once again we would like to pay attention to Slyusareva's argument given above [3]. We want to emphasize with the term lingua-ethnic barrier the double nature of properties of utterances that represent barrier and utterances that

play a role of conductor. Linguistic aspect of the problem is connected with discrepancy (source utterance) and coincidence or equivalent (translated utterance) in structure and semantics of the signs used for creation of spoken or written product and of signs of linguistic system used by a recipient. The ethnocultural aspect of the problem is connected with discrepancy and coincidence of a way of knowledge expression with communicative practice of a final recipient: use of signs of system for reference and use of the known knowledge. By using the term of lingua-ethnic barrier we unite linguistic and ethnocultural aspects of the question. Besides, this term allows differentiating between the considered type of barrier from linguacultural barrier. In our case the translator is called to eliminate only that barrier which arises because of belonging of communicants to different lingua-ethnic groups. Neutralization of linguacultural distinctions which can arise because of belonging of participants of bilingual or multilingual communication (including monolingual communication) to different social, age, professional and other groups, is not function of a translator in our situation and would be violation of a given function of translation. Thus, lingua-ethnic barrier is not an obstacle in that sense which is introduced by the term barrier. It is rather some kind of a filter or a tool which transforms non-linguistic knowledge to linguistic presuppositions.

REFERENCES

- 1 Pelipenko A.A., Yakovenko I.G. *Kultura kak sistema*. – M.: Yazyki russkoj kultury, 1998. – S. 6
- 2 Rubinshtejn S.L. *O myshlenii i putyax ego poznaniya*. – M.: Izd-vo AN SSSR, 1958. – 53 s.
- 3 Slyusareva N.A. *Teoriya F. de Sossyura v svete sovremennoj lingvistiki*. – M.: Nauka, 1975. – 15 s.
- 4 Komissarov V.N. *Teoriya perevoda (Lingvisticheskie aspekty)*. – M.: Vysshaya shkola, 1990. – s. 43–45
- 5 Schweitzer A.D. *Teoriya perevoda: Status, problem, aspekty*. – M.: Nauka, 1988. – 216 s.
- 6 Latyshev L.K. *Kurs perevoda: Ekvivalentnost perevoda i sposoby ee dostizheniya*. – M., 1981.
- 7 Latyshev L.K. *Problema ekvivalentnosti v perevode: diss. ... dokt. filol. nauk*. – M., 1983. – 16 s.
- 8 Gusarov D.A. *Lingvoetnicheskij barer i perevod kak mezhkulturnaya kommunikaciya: Materialy Mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii «Yazyk. Sistema. Lichnost: Lingvistika kreativa»*. – Ekaterinburg, 2008. – S. 124 - 128 .
- 9 Latyshev L.K., Semenov A.L. *Perevod: teoriya, praktika i metodika prepodavaniya*. – M.: Akademiya, 2003.

ТІЛАРАЛЫҚ ЖАНАМА КОММУНИКАЦИЯДАҒЫ ЛИНГВОЭТНИКАЛЫҚ ТОСҚАУЫЛ

Тажмагамбетова Д.Н.¹

¹ магистр, аударма және мәдениетаралық коммуникация к
афедрасының оқытушысы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: fordaliya@mail.ru

Андатпа. Аталмыш мақалада лингвоэтникалық тосқауыл ұғымы, оның компоненттері және оның пайда болу себептері берілген. Аудармашылық жағдай жанама коммуникация, ретінде қарастырылады, яғни әр тілді коммуниканттардың аудармашы арқылы жүзеге асатын қарым-қатынасы ретінде қарастырылады. Мәтін, сөз мағынасы мен этномәдени ақпаратқа арналған әмбебап органы білдіретін синтаксистік құрылыс ретінде ұсынылған. Лингвоэтникалық тосқауыл аудармашы үшін аударма сөздерінің дұрыс құрылуының негізі болып табылады. Аударма барысында лингвоэтникалық тосқауыл аудармашының экстралингвистикалық білімді пресуппозицияға айналдыратын сүзгі ретінде қарастырылады.

Тірек сөздер: лингвоэтникалық тосқауыл, аударма, коммуникация, тіл, мәдениет

ЛИНГВОЭТНИЧЕСКИЙ БАРЬЕР В ОПОСРЕДОВАННОЙ МЕЖЪЯЗЫКОВОЙ КОММУНИКАЦИИ

Тажмагамбетова Д.Н.¹

¹ магистр, преподаватель кафедры перевода и
межкультурной коммуникации КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан, e-mail: fordaliya@mail.ru

В данной статье рассматриваются понятие лингвоэтнического барьера, его компоненты и природа его возникновения. Переводческая ситуация рассматривается именно как опосредованная коммуникация, т.е. общение разноязычных коммуникантов через переводчика. Текст и высказывание представлены как синтаксическая конструкция, представляющая собой универсальную среду для смысла и этнокультурной информации. Лингвоэтнический барьер - это основа, из которой исходит переводчик при построении переводного высказывания. В процессе перевода лингвоэтнический барьер является фильтром, который преобразует факты нелингвистического знания в пресуппозиции переводчика.

Ключевые слова: лингвоэтнический барьер, перевод, коммуникация, язык, культура

Статья поступила 22.08.2017г.

UDC 81'25
JRSTI 16.31.41

LINGUISTIC PECULIARITIES OF POLITICAL DISCOURSE TRANSLATION

Tairova G.A.¹, Tsoy A.A.², Zyryanov V.K.³

¹MA, Teacher of the Chair of speech practice and foreign languages,

²MA, Teacher of the Chair of speech practice and foreign languages,

³MA, Teacher of the Chair of speech practice and foreign languages,

Kazakh Ablai khan University of World Languages & International Relationships
Almaty, Kazakhstan

e-mail: fashion_photographer@mail.ru

e-mail: anastasia2411@mail.ru

e-mail: forvladislav@mail.ru

The current article presents the concept “political discourse” as one of the main types of “discourse”. The purpose of the article is consideration and identification of linguostylistic peculiarities of political discourse translation. Article offers author’s view of this problem which is actual at the moment and the author makes an attempt to shed the light topicality of the matter. The author designates its topicality in contemporary linguistics, social and humanitarian knowledge. Author also specifies such concepts as “discourse” and “political discourse”. This paper completely opens concept “discourse”, paying much attention to the problem of differentiation of such terms as “discourse” and “text”. Article is devoted to the analysis of translation process of “political discourse”. There are given translation strategies and a large number of examples of translation process of “political discourse”. Certain conclusion is drawn on the basis of the results received by means of the analysis of political discourse translation. Article is intended both for teachers of translation theory, and for master students whose thesis works is closely connected with a subject of political discourse translation. Also this article will be interesting for bachelor and college students who are studying at translation faculty and who are interested in this actual problem.

Keywords: discourse, political discourse, translation, text, linguistic peculiarities

Public life is presented by the numerous spheres which are closely connected with each other. The largest of them are economic, social, political and spiritual ones. People pay attention to any of these spheres. But political sphere takes a special place among them, the mission of which unlike all other spheres is the implementation of public administration by society in general.

Politics, politicians and political activity have always existed and played an important role in social lives. They have always influenced people’s lives. It became an integral part of a modern civilization as it is the center of concentration of any information, storage and its distribution. Politics has always been the object of the political social sciences. The state’s significant place and status depend on a certain position or a situation on the international arena, its relationship with other states, and its role in the activity of the world community. One of the main aspects of politics is political speeches because the speech is the main and strong tool in politics, which is realized and implemented generally through speeches. Politicians reason their

actions, influence people by means of political speeches. Political speeches and their presentation play an important role in political activity. Speech is the text which can be considered as a discourse as well. Such sciences as sociolinguistics and linguistics of the text strongly influenced the formation and further development of the concept "discourse. The second half of the 20th century was marked by the problem of "interrelation of the language and the politics" [1, 25]. Scientists decided to observe the discourse from the political point of view and while politics study it from the discursive point of view.

By analyzing political speeches we will be able to reveal strategy and tactics of the argument used by politicians in order to persuade public and assure them to accept their viewpoint.

Nowadays there is tendency connected with the strengthening of interest in a "political discourse in linguistics. The main objects of this type of "discourse are the political pre-election texts, interviews and political speeches, biographies of the politicians and other forms of promoting a special view of reality.

It is known that many political actions by nature are speeches in action, i.e., speeches are realized and lead to certain actions. Therefore the speech becomes not only a way of reflection of political reality, but also becomes this very reality.

Topicality of the present article is defined by the role of politics, political statements and politicians who are constantly using strategies and tactics of belief, argumentative elements which are played in people's modern life in their speeches. Also, it is very important to study the lingual-stylistic characteristics of a political discourse that is one of the most actual directions of modern linguistics of the text. The aim of this paper is to identify linguostylistic characteristics of the translation of a political discourse.

Before concentrating and considering the concept of "political discourse" and sorting features of its translation, we have to consider the key term "discourse".

The concept of "discourse" can be considered in various sciences such as linguistics, sociolinguistics, philosophy and psychology. We may take into account diverse definitions and points of view of these sciences in order to develop your own definition and theory as still now there is no exact definition of "discourse". From a position of a classical philosophy, the term "discourse" was used to describe consecutive transition from one discrete step to another and expansions of the thinking expressed in concepts and judgments [2, 37]. From a position of modern French philosophy, the discourse represents special mentality and ideology which are expressed in the text possessing connectivity and integrity and shipped in life [3, 103].

Definitions of "discourse" are rather ambiguous as first of all it is understood as the developed language and speech design, for example, the

speech or the text. A lot of linguists were deeply engaged into the problem of discourse and text differentiation including Kubryakova Ye.S., Alexandrova O.V., Chernyavskaya V.Ye., T.van Dijk and others. Interest of domestic and foreign linguists to the concepts: “discourse” and “text” amplifies more and more. According to some authors these two terms are opposite to each other, according to others, they are synonyms.

Firstly, the theory of concepts differentiation “discourse” and “text” was entered by the Dutch linguist T.van Dijk who mentioned both concepts in one of his works “Strategy of Coherent Text Understanding”. In accordance with the linguist Chernyavskaya V.Ye., “text” is speech in oral or written form consisting of grammatically coherent sentences, while, “discourse” is the cognitive process connected with thinking and creation of speech activity.

Nevertheless, we cannot deny that fact that “discourse” and “text” are closely interconnected with each other. This very opinion is proved in the definition given by the Soviet linguist Arutyunova N.D. According to this linguist, “Discourse is a coherent text in total with extralinguistic, pragmatological, sociocultural, psychological and other factors, the text taken in conceptual aspect; the speech considered as purposeful social action; the speech as the component participating in people’s interaction and mechanisms of their consciousness (cognitive processes)”. Thus, we can draw a conclusion that “discourse” is the written and oral text which is reproduced by certain people in particular social situations, taking into consideration not only linguistic peculiarities of the text, but also psychological, cultural, social and other factors where the text is reproduced.

For the first time, “discourse” was introduced in 1952 by the American scientist Z. Harris in the scientific theory of text linguistics as the linguistic term in the phrase of “analysis of a discourse”. Z. Harris reflected the understanding of the phrase in the article, considering it as the simple statement, and he called “discourse” as the difficult statement consisting of several phrases. Thereby, “discourse” is urged to convey certain meaning, aimed at communicative action in special language environment. Therefore, the term “discourse” demands the corresponding definition, for example, “political discourse”, “scientific discourse”, “philosophical discourse”.

“Political discourse is one of the main types of “discourse”. According to Soviet linguist Sheygal E.I., the political world “covers a wide range of the phenomena: it includes political communities of people, political subjects (agents), institutes and the organizations, standard subsystems, traditions and rituals, methods of political activity, political culture and ideology, media and so on. All elements of a political field are anyway mediated by “discourse, they are reflected in “discourse, realized through “discourse [4, 34].

The main sign of political texts is “a reflection of activity of parties, other public organizations, public authorities, public and state leaders and activists,

the social and economic structure of society aimed at the development in it (in a broad sense). A target sign of the political text – is that it influences on a political situation by means of promotion of certain ideas, emotional impact on citizens of the country and their motivation to political actions" [5, 67].

However before starting consideration of features of the translation of political texts, it would be better to tell some words about adequacy of the translation.

Adequacy of the translation, whether it is art or scientific, is always caused by knowledge of "foreign" culture. The problem of relationship of language and culture traditionally joined in the sphere of interests of linguists, and in recent years concept of "culture gets more and more broad interpretation. Historical, social and psychological features influence the translation of the political discourse as the political discourse of each nation differs from each other. Each nationality has its own vision of the world view and it is reflected in the sphere of politics.

Political discourse is characterized by the following linguistic features (signs):

- the cliché and stock phrases are used in "political discourse" in order to cause the existing stereotypes in listeners' consciousness, in order to make information squeezed, more available for understanding;
- the axiological (estimated) lexicon is the peculiar feature of political discourse which focuses attention and influences the reader's consciousness in "political discourse" [6, 15].

While translating political discourse, we may face with different problems; one of them is translation of lexicon [7, 128]. There are some words or phraseological units in English which do not have any equivalent in Russian. In English, there is a large number of lexical units which do not have compliances in the Russian dictionaries. These units are transferred, however, by means of a number of means:

1) Transliteration and transcription – is a method of 'translating' the text from one writing system to another while keeping it in its original language. Transliteration gives the word from a different language in letters that you can understand so as to be able to pronounce it.

For example:

Wall Street – Уолл Стрит;

Metropolitan — Метрополитен;

"Washington Post" - "Вашингтон Пост";

"Gardian" - "Гардиан";

Ways of transliteration and transcription are applied in transferring English proper names, place names, names of the ships, planes, newspapers, magazines, firms, and also some neologisms and so on.

For example:

«Queen Elisabeth» - «Куин Элизабет» корабль

Downing Street – Даунинг Стрит

Impeachment – импичмент

2) Calque or loan translation is another method using in political discourse translation. It is a word or phrase borrowed from another language by literal, word-for-word or root-for-root translation. Calque means to borrow a word or phrase from another language while translating its components so as to create a new lexeme in the target language. It is translated literally word-for-word.

For example:

“Shadow cabinet” – теневой кабинет;

White House – Белый дом

3) Method of description – this type of translation includes the full explanation of the English word or phrase, in both cases:

a) when we cannot find the right equivalent of the English realia in Russian:

For example:

Maverich – государственный деятель (страна), занимающий (-щая) отличную от других позицию;

b) some English words (phrases) have some peculiarities of compatibility and it is difficult to find the right equivalent in Russian using literal or word-for-word translation.

For example:

Negotiated settlement – соглашение, достигнутое в результате переговоров

Also, sometimes translator may face with such difficult task as translation of phraseological units and free combinations, especially in the political sphere, which extremely seldom have direct equivalents in Russian. While translating phraseological units, translator’s task is to define, whether the phrase is free or phraseological in this concrete case for making a correct translation. Translation of phraseological units can be done in several ways.

For example,

1) While analyzing the following sentence: «The report opened my eyes to the real situation», we can define the phraseological unit «to open somebody’s eyes to something» which is has the full compliance «открыть кому-то глаза на что-либо». Next sentence «He certainly doesn’t believe in letting the grass grow under his feet», the phraseological unit «to let the grass grow under one’s feet» completely changes and is translated as «он не является сторонником бездеятельного ожидания».

2) In the process of official-political texts translation translator can come across with various lexical transformations. For example, we can see discrepancy of word semantics in different languages. The more semantic volume of the word is wider, the wider is its compatibility:

For example:

Labour Party protests followed sharply on the Tory deal with Spain.

За сообщением о сделке консервативного правительства с Испанией немедленно последовал протест лейбористской партии.

3) Concretization is generally used for specification of value of movement verbs and speech verbs, such as to be, to take, to have, to get, to say, to come.

For example:

At the by-election victory went to the Labour candidate.

На дополнительных выборах победа досталась лейбористам (победу одержал кандидат от лейбористской партии).

4) Semantic development is used in replacement of dictionary compliance.

For example:

Many South African sanctuaries are readily reached from Johannesburg (Land of Safaries. The New York Times).

До многих южноафриканских заповедников рукой подать от Йоханненсбурга.

I would like to pay attention to the translation of international and pseudo-international words. Contemporary English and Russian dictionaries contain extremely large number of form and sound similar words, and the volume of such lexicon increased the last decades.

We can call the tens of English words which entered into Russian: atlas, football, progressleader, diplomacyprocess, tendency, etc. However, even among international words we can note some words which have different meanings in English and Russian.

So, the word "progress" is not only "прогресс", but also "успехи", "достижения", "развитие"; "leader" – is not only "лидер", but also "руководитель", "глава (делегации)"; "decade" – "десятилетие", but not "декада"; "advocate" – "сторонник", but not "адвокат", etc.

From the written below, we can come to the following conclusion: the official-political translation is developing and improving every day. Adequate translation is very important because these texts have not only information installation, but also they are some kind of a peculiar device of impact on population and spheres of life where this information is directed on. Therefore translator has strong responsibility while translating these texts, considering all peculiarities.

It is well-known fact that for the analysis of any discourse, it is important to take into consideration "the language personality" and his/her speech as an example. For the translation analysis of this research, I have chosen the speech of the 43rd U.S. President George Bush Jr.

The first peculiarity of his speeches which I have noticed is that the most of his speeches begin with the words "I know". With the help of this phrase, the politician "imposes" listeners his own viewpoints concerning any theme:

“I know that the Democrats want to raise your taxes, because they think they can spend your money better than you can”. [George W. Bush, Colorado Victory 2006 Rally, Greeley, Colorado, November 4, 2006]. “And I know it’s on your minds. It’s on my mind”. I know it’s tough fighting, and you know it’s tough fighting.

Another peculiarity in Bush’s speech – is a tendency to express feelings, for the purpose of expressivity increasing in the speech. It is known that the expressivity is one of the main ways of awakening of mass audience’s interest. So, for example, such expressions, as: “I believe...”, “I appreciate...”, “I’m grateful to/for...”, “I am confident...”, “I hope”, “I will forever be optimistic by...”, “I was excited about...”, “I can’t tell you how much I love you...” and so on, which occur in J. Bush’s speeches. “So she sends her love, and on this, our 29th anniversary, *I’m proud* to say, I love her dearly”. “*I appreciate* very much being here with a fine United States Senator – a man I call a friend and a person *I know* you call friend, Chuck Hagel”, etc..

Also there is used obligation mode. “We *must* keep the pressure on all the time”. “And the American people *must* understand the facts; if you vote Democrat you’re voting for a tax increase”. “You see, in this new kind of war we *must* understand what the enemy is thinking and what they’re about to do, in order to protect you”. “This can be our future. But first we *must* choose”.

From the aforesaid it is possible to draw the following conclusions: the political discourse is very peculiar. Political activity first of all is speech activity. Word is the main tool of the politician. The translation of political discourse makes a great difficulty for any translator as it is necessary to take into account all factors, to consider all subtleties and features, but the translation of this type of discourse is developing and improving every day.

REFERENCES

- 1 Chilton P.A. Schaeffner, C. Discourse and politics. – London, 1997. – P. 25.
- 2 Jørgensen Marianne W.; Phillips, Louise J. Discourse Analysis as Theory and Method. SAGE Publications, 2002. – P. 37
- 3 Faucault, Michelle. The Archaeology of Knowledge & The Discourse on Language. Routledge, 2005. – P. 103.
- 4 Sheygal Y. Semiotika politicheskogo diskursa. – Volgograd, Peremena, 2000. – P. 34.
- 5 Chudinov A. Politicheskaya lingvistika (obshie problem, metaphora). Yekaterinburg: Uralskiy gumanitarnyi institut, 2003. – P. 67.
- 6 Karasik V. I. Yazykovaya lichnost’: institutstional’nyi i personal’nyi diskurs: Sb.nauch. trudov. – Volgograd, 2003. – P. 15.
- 7 Brown G., Yule, G. Discourse Analysis. Cambridge, Cambridge University Press, 1983. – P. 128.

САЯСИ ДИСКУРСТЫ АУДАРУДЫҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Tairova G.A.¹, Tsoy A.A.¹, Zyryanov V.K.¹

¹ магистр, шет тілдер сөйлеу тәжірибесі кафедрасының оқытушысы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: fashion_photographer@mail.ru
e-mail: anastasia2411@mail.ru
e-mail: forvladislav@mail.ru

Дискурс, саяси дискурс, аударма, мәтін лингвистикалық ерекшеліктері

Тірек сөздер: Аталмыш мақалада ұсынылған «саяси дискурс» ұғымы, дискурстың негізгі түрлерінің бірі болып табылады. Бұл мақаланың мақсаты саяси дискурсты аудару кезінде лингвостилистикалық ерекшеліктерді анықтау және қарастыру болып табылады. Мақалада қазіргі таңда өзекті болып табылатын мәселеге автордың көзқарасы көрсетілген, сонымен қатар автор бұл мәселенің маңыздылығын атап өткен. Автор оның қазіргі лингвистика және әлеуметтік-гуманитарлық ілімдердегі өзектілігін көрсетіп, «дискурс» және «саяси дискурс» ұғымдарының мәнін айқындайды. Бұл мақала дискурс ұғымының мәнін толыққанды ашып, «дискурс» және «текст» терминдерінің ажыратылуына аса үлкен мән береді. Мақала саяси дискурсты аудару үрдісіне арналған, сондай-ақ мұнда әр түрлі стратегиялар көрсетіліп, саяси дискурсты аудару мәселесіне арналған көптеген мысалдар келтірілген. Мақала диссертациялық жұмыстарының тақырыптары саяси дискурсты аудару мәселесімен тығыз байланысты аударматанудың оқытушылары мен магистранттарға арналған.

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ПОЛИТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА

Тайрова Г.А.¹, Цой А.А.¹, Зырянов В.К.¹

¹ магистр, преподаватель кафедры практики речи иностранных языков
КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: fashion_photographer@mail.ru
e-mail: anastasia2411@mail.ru
e-mail: forvladislav@mail.ru

Дискурс, политический дискурс, перевод, текст, лингвистические особенности

Ключевы слова: В данной статье представлено понятие «политический дискурс», которое является одним из основных видов дискурса. Целью статьи является рассмотрение и выявление лингвостилистических особенностей перевода политического дискурса. В статье предлагается взгляд авторов на проблему, которая является актуальной на данный момент, уточняются понятия «дискурс» и «политический дискурс», полностью раскрывается понятие дискурса, уделяется большое внимание проблеме разграничения таких терминов, как «дискурс» и «текст». Статья посвящена анализу процесса перевода политического дискурса, приведены стратегии перевода и большое количество примеров процесса перевода политического дискурса. На основании результатов, полученных посредством анализа перевода политического дискурса, сделаны определенные выводы. Статья предназначена как для преподавателей переводоведения, так и для магистрантов, чьи диссертационные работы тесно связаны с темой перевода политического дискурса. Также данная статья будет интересна и для студентов бакалавриата и колледжей, обучающихся на факультете переводоведения и интересующихся данной актуальной проблемой.

Статья поступила 15.08.2017г.

UDC 378
JRSTI 14.35.09

INDIVIDUALIZED APPROACH TO TEACHING A FOREIGN LANGUAGE: A GATE WAY TO KEEPING STUDENTS INVOLVED

Shabdiz O.¹

¹PhD, Theory of foreign philology Department
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: o.shabdiz@mail.ru

The article outlines different aspects in individual approach to teaching a foreign language, since it is vital to focus on the learners as individuals. There are several reasons why it is beneficial to encourage language learners to read extensively.

Keywords: Teaching, student, foreign, language, individuals.

Studies show that when students read extensively, they not only improve their reading fluency, but also build new vocabulary knowledge and expand their understanding of words they knew before. The most obvious thing is that to change one's view of learning requires a flexibility that not everyone has. Individualized instruction must not become solitary learning. The importance of human interaction and the sense of security derived from groups, should stimulate to develop humane, personalized language lessons.

Later the author would come upon a conclusion that individualized approach in teaching a foreign language may not always be a proper method specially with a huge audience yet it could be one of the best variable within modern EFL classrooms with limited number of learners.

Teaching methodology is currently passing through student - centric stage which is characterized by great interest in the process of learning and the roles that the teacher and the learner play in this process. Individual learning is an important problem arisen in the light of credit system which has been implemented in higher education system in Kazakhstan. The aim of this article to clear out different aspects in individual approach in teaching a foreign language, since it is vital to focus on the learners as individuals.

Development of different approaches since 1970 recognizes the inherent complexity of learning and makes us draw to conclusion that there is no "right" method. It is well known that all students do not learn in the same way. Some prefer oral explanations, while others choose written ones. Certain students enjoy finding out information for themselves; other students prefer being "spoon-fed". While some students work best with their peers, their classmates might benefit more from the personal attention of their teacher. In many instances the successful experiments with individualized learning have been with small groups of highly motivated learners [3].

The cause of disappointment is the realization that there is no such thing as a method labeled "individualization" that teachers can apply easily in their own foreign language class [8]. But even if teachers are working in a situation

where the implementation of individual learning seems impossible they shouldn't reject the whole area out of hand and feel there is nothing for them.

Individualization involves changed attitudes and organization. Teacher is seen as a helper and a facilitator of learning rather than the installer of knowledge [2]. Teacher is no longer teaching the book but helping the learner to learn. The teaching of content is the teaching of *static* knowledge. If we are to be true facilitators, then we must help the learner to acquire learning skills by involving them in teaching process [10].

The most obvious thing is that to change one's view of learning requires a flexibility that not everyone has. Individualized instruction must not become solitary learning. The importance of human interaction and the sense of security derived from groups, should stimulate to develop humane, personalized language lessons [5]. It means that the certain effect has been made to meet the needs and preferences of an individual learner. It is assumed that the student has been given some responsibility for his own learning by creating a virtual world, and it doesn't matter whether the learning is done alone or in a group, with or without a teacher.

Terminology and definitions in the area of individualized learning are confusing, because they may cover such topics as individualized instruction, self-access facilities, self-directed learning, autonomy, one-to-one teaching, home study. All of them focus on the learner as an individual.

Individualised learning and individualized instruction are based as general terms to describe the provision of facilities which meet the individual needs of the learner [2]. It isn't implied in these definitions whether the learner is alone or necessarily directing individual learning.

Self-access facility can help to meet learners' needs. In self-access centres there are learning materials which the students can choose for themselves. The learner can work on them and correct or access the performance with little or no aid from the teacher.

According to Biggs, J.B. and Moore, P.J these materials must be accessible in several ways:

- a) The student must be able to recognize the types of work he/she should do from the catalogue or advice cards made during the lesson;
- b) The materials must be accessible in the sense that he/she can easily find them on the shelf;
- c) The materials must be accessible in the sense that learner can revise the task at anytime in order to gain perfectionism.

Self-directed learning – the term focuses our attention on the responsibility for learning rather than upon the provision of materials. In true self-directed learning the student is expected to pick his/her own path through the learning materials. Learner must make his/her own decisions on how the materials should be learnt. The ultimate goal of self-directed learning is autonomy,

where the student has complete control of the learning process.

Autonomous learning is by its nature very self – directed, yet the student, usually, has a tutor or advisor among the resources. The autonomous learner, either alone, or in a group decides what it is needed to be learnt in the light of why it is needed to be learnt, and then decides how the problem must be tackled [9]. The learner may even use own “learning materials” to work upon in the form of authentic materials and texts and even some course- books in hand. In the process the learner takes the responsibility for self –learning leading to self-confidence and self-assurance.

In one-to-one teaching the student can also find himself as the only learner, but he has a teacher or teachers of his own. Obviously every effort can be made to meet the learner’s needs in this situation and a wide number of options are available.

The home – learner is very far from being autonomous although the learner has decided to teach himself/ herself at home. He/she can study as much or as little as he/she wishes and apply any learning techniques he/she cares to use, but what is to be learnt and how it is to be learnt is largely predetermined by the book or the course been chosen. The home learner has no teacher and therefore the course (book, tape, TV course) is intended to give the maximum support.

Thus we can define individualization in language learning as a situation where learners are given a measure of freedom how and what they learn at any particular time (implying less direct teacher supervision and more learner autonomy and responsibility for learning) and there is some attempt to adapt or select tasks and materials to suit the individual. The opposite is “lockstop” learning, where everyone in the class is expected to do the same thing in the same way [10].

All types of individual instruction have developing character and may be widely applied in English language theory, methodology and practice teaching (Bamford, J. and R.R. Day). For example, extensive reading is followed by autonomy of readers in which English language learners read large quantities of easy material in English. They read for information and enjoyment with a primary goal of achieving a general overall understanding of the reading material. Students select their own reading material and are encouraged to stop reading if the material is not interesting.

There are several reasons why it is beneficial to encourage language learners to read extensively. Studies show that when students read extensively, they not only improve their reading fluency, but also build new vocabulary knowledge and expand their understanding of words they knew before [1]. Additionally, extensive reading can help students write better, as well as improve their listening and speaking skills. And perhaps the best result is that students develop positive attitudes toward reading in English and increased

motivation to study it. Teachers have an important role to play in helping their students get the most out of extensive reading. Teachers need to introduce their students to extensive reading, help them to select reading materials and provide essential guidance as they read extensively.

Individualized learning does not necessarily imply a programme based entirely on self-instruction, nor the existence of self-access centres (which are expensive to equip and maintain and therefore not available to most language learners). It does simply imply a serious attempt to provide for differing learner needs within a class and to place a higher proportion of responsibility for learning on the shoulders of learners themselves [2]. For teachers, perhaps, it is more useful to devote their thoughts to how we can achieve at least some degree of this kind of individualization within a conventional classroom than to give up the attempt because we do not have time or resources to organize full – access facilities.

There are some recommended techniques for helping pupils to become self-directed in their language learning. A self –directed learner as it was mentioned before is one who retains the responsibility for his/her own learning, and becoming self –directed means learning to accept the responsibility. Being responsible for your own learning is more *an attitude of mind* than behaving in a particular way or having a particular set of skills [8]. Learners can be responsible for their own learning – and consequently self – directed – in a conventional classroom as well as when they are working individually. According to Entwistle, N. and Ramsden, P. this responsibility is exercised in four areas:

a) The self –directed learner *retains responsibility* for the aims and objectives of the course. This may simply mean that he/she is aware of them and accepts them.

b) He/she *monitors* the development of the course and its continuing relevance to his/her own objectives. This means that the learner has to be aware of what his/her objectives are, and be able to relate the course to them.

c) The self-directed learner *assesses* himself/herself. That is he/she is aware of how well learning tasks are achieved, and has a reasonable idea of his/her level of proficiency.

d) The self – directed learner takes an *active role* in learning. Thus he/she seeks out every opportunity to understand, practice and learn, offered by the materials he/she is using for the required lessons being taken. He/she will seek explanations from the teacher, ask for repetitions of model utterances, seek frequent opportunities to try out new materials and so on.

How can we train learners in self –direction? I believe that this can be done using techniques which are already commonplace in many classrooms. The techniques I propose are more familiar as language learning techniques, but here they have the dual function of promoting language learning and of

training in self – direction. The essential aspect of training for self - direction is the teacher making it explicit that this is what he/she is aiming at.

Self – monitoring: the learner keeps a record of his/her progress. It may be a simple checklist of the items covered. The form of the record keeping is important and the teacher needs to give some thought to the design and how to introduce it to pupils. Here are some important considerations – they must be simple, sometimes detailed. For instance, the teacher may control by asking learners to complete a record under certain headings.

Self – correction: is the process in which the learner corrects his/her own written exercises. To do this the learner must be provided with proper explanations or sometimes answers, and the freedom to consult the answers when he considers it appropriate. In this way teachers can demonstrate to learners that exercise materials are *aids* to learning rather than *tests*.

Variable pacing. This simply means allowing learners to work at their own pace. Variable pacing works best if the individuals have access to a variety of different materials, from which they can choose. To do this it is necessary to share objectives with the learners, so that they know what they should go on to after they have finished what they are doing.

Group and pair work: Problem –solving tasks and use of “content” or project works: learners might be encouraged to get together into self – help groups. This might be groupings of students experiencing the same problems, and the groups work together in an attempt to solve them. There are four ways in which ‘content’ is related to the growth of self –direction in language learning:

- by using information (reference sources such as newspapers on some agreed topic), learners organize the material into reports of an agreed format – summary, tables, charts, bibliography. The students use interviewing people, tape-recording;

- by using authentic materials,

- by personalizing language practice;

Designing own materials: a natural extension of individualization, and an important stage in training learners to be independent, is to encourage them to design their own exercise and practice material.

Use of ‘(student) pupil –teachers’: learners can be encouraged to consult their friends when working on written exercises, themes of discussion; learners can also take over the role of the teacher from time to time in different types of activities. In group activities learners can be elected as group leaders; then their tasks may include such responsibilities as organizing the activity, monitoring and controlling the members of the group.

Counseling: the teacher discusses progress and problems with individuals and groups, by discussion the teacher encourages the learner to talk about his learning. It can be done during group or individual activities. During group

activities the teacher can sit as a non-participating member. As problems arise the teacher can make himself available to help the group discuss what the problem is and can suggest possible solutions. It is more helpful to suggest several alternatives, than to supply one 'correct' answer; the intention is to leave the group with the task of coming to an agreement about the solution they prefer.

To recapitulate I would say that individualized approach in teaching a foreign language may not always be a proper method specially with a huge audience yet it could be one of the best variable within modern EFL classrooms with limited number of learners.

REFERENCES

- 1 Bamford J., Day R.R. Extensive reading activities for teaching language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- 2 Geddes M., Sturtridge G., eds. Individualization. Modern English Publications.- LTD,1982.
- 3 Biggs J.B. Individual and group differences in study processes // British Journal of Educational Psychology. – 1978. - № 48.- P. 266-279.
- 4 Biggs J.B. Approaches to the enhancement of university teaching // Higher Education Research and Development. – 1989. – P. 8 - 26.
- 5 Biggs J.B., Moore P.J. The Process of Learning Australia: Prentice Hall, 1993.
- 6 Bowden J., Marton F. The University of Learning, Beyond Quality and Competence in Higher Education, - USA, Stylus Publishing, 1998.
- 7 Eizenberg N. Applying Student Learning Research to Practice // In J. Bowden(ed), Student Learning: Research into Practice, CSHE, University of Melbourne. - Melbourne, 1986.
- 8 Entwistle N, Ramsden P. Understanding Student Learning, – London: Croom Helm 1983.
- 9 Marton F. Booth S. Learning and Awareness, Lawrence Erlbaum Associates – New Jersey, 1997.
- 10 O’Conner J., McDermott I. The Art of Systems Thinking. Essential Skills For Creativity and Problem Solving, Harper Collins.- London, 1997.

ИНДИВИДУАЛЬНЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ: КЛЮЧ К МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ

Шабдиз О.¹

¹ PhD, Кафедра теории иностранной филологии
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
e-mail: o.shabdiz@mail.ru

В статье изложены различные аспекты индивидуального подхода в обучении иностранному языку, так как очень важно сосредоточиться на обучаемых как личностях. Существует несколько причин, по которым полезно поощрять учащихся, изучающих иностранные языки, к чтению. Исследования показывают, что, когда ученики много читают, они не только улучшают навыки чтения, но также обогащают словарный запас и учатся лучше понимать слова. Очевидно, что для изменения своего взгляда на обучение требуется гибкость, которой не каждый обладает. Индивидуальный подход в обучении не должен вести к обособленности. Важность взаимодействия с другими

людьми и чувство безопасности, которые обеспечиваются групповой работой, должны стимулировать развитие гуманитарных, персонализированных уроков языка.

Автор приходит к выводу, что индивидуальный подход в обучении иностранному языку не всегда может быть единственным методом, особенно для огромной аудитории, но он может быть одним из важных факторов при работе в современных классах EFL с ограниченным числом учащихся.

Ключевые слова: преподавание, учащийся, иностранец, язык, личность

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ЖЕКЕ ӘДІС: СТУДЕНТТЕРДІ ЫНТАЛАНДЫРУДЫҢ КІЛТІ

Шабдиз О.¹

¹ PhD, Шетел филология теориясы кафедрасы
Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: o.shabdiz@mail.ru

Бұл мақалада шетел тілін оқытудағы жеке әдістің әртүрлі аспектілері қарастырылады, себебі студенттерге жеке тұлға ретінде ерекше назар аудару керек.

Шетел тілдерін оқытын студенттерді оқуға ынталандырудың пайдалы екеніне бірнеше себептері бар. Зерттеулер көрсеткендей, білім алушылар көп оқыған кезде олар оқу дағдыларын жетілдіріп қана қоймайды, сонымен қатар сөздік қорын жақсартады және сөздерді жақсы түсінуге үйренеді. Өлбетте, оқуға деген әдісті өзгерту үшін әркімнің икемділігі қажет емес. Шетел тілін оқытудағы жеке әдіс оқшаулануға жол бермеуі керек. Басқа адамдармен өзара әрекеттесудің маңыздылығы және топтық жұмыс арқылы қамтамасыз етілген қауіпсіздік сезімі адамгершілік, тілдік сабақтардың дамуын ынталандыруы тиіс. Кейінірек автор шетел тілін оқытуда жеке әдіс үнемі дұрыс әдіс бола алмайды деген қорытындыға келеді, әсіресе үлкен аудитория үшін, бірақ бұл шектеулі студенттер саны бар қазіргі EFL сабақтарында жұмыс істегенде маңызды факторлардың бірі болуы мүмкін.

Тірек сөздер: оқыту, білім алушы, шетелдік, тіл, жеке тұлға.

Статья поступила 15.08.2017г.

Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ
ХАБАРШЫСЫ
«ФИЛОЛОГИЯ ҒЫЛЫМДАРЫ» сериясы

ИЗВЕСТИЯ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия «ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ»

BULLETIN
of Ablai khan KazUILandWL
Series «PHILOLOGICAL SCIENCES»

050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
+7 (727) 292 03 84 (вн. 3326)
e-mail: fmo@ablaikhan.kz

Отв. за выпуск
директор издательства
Есенгалиева Б.А.

Компьютерная верстка
Кынырбеков Б.С.

Подписано в печать 30.06.2017 г.
Формат 70x90 1/16. Объем 8,00 п.л. Заказ № 458. Тираж 300 экз.
Отпечатано в издательстве «Полилингва»
при КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Издательство «Полилингва» КазУМОиМЯ имени Абылай хана
050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
Тел.: +7 (727) 292-03-84, 292-03-85, вн. 24-09
E-mail: kazumo@ablaikhan.kz, ablaikhan@list.ru